

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički
ZATVORENIK

GODINA XI. - SIJEČANJ 2001. CIJENA 15 KN

BROJ **106**

PRASAK, BLJESAK, PA MUK

Ode dvadeseto stoljeće u ropotarnicu povijesti, a pod bljeskom raznobojnih iskrica, uz pjenušac i ludost, uzavrelih emocija i strasti, evo dode treći milenij. Svet očekuje novo doba i život dostojan čovjeka. Sve države i državnici su priredili ugodno proživljavanje posljednje noći u dvjetisućitoj. Državnici svojim građanima obećavaju u 2001. veće blagostanje (Naš je Predsjednik korisnicima jedne uboške kuhinje priredio na Novu godinu bolji objed. Za tu prigodu on je zajedno, kod istog stola, slasno jeo odojak uz grah salatu.) Očekuju ljudi ono što mnogima nedostaje - zaposlenje i životnu sigurnost.

Jače države mame one slabije obećanjima, ako budu dobre, evo i mali imaju šansu doći pod okrilje velikih koji će im pomoći i štititi, ali uz određene uvjete! Da makar na kraju velike svjetske trpeze zauzmu svoje mjesto gdje će se samouvereno dobro osjećati uz velikog brata. Ali uvjet je, dakako, kao i u svakoj dobroj kući da sva "malodobna" djeca moraju biti dobra, mora se slušati, a pogotovu ispunjavati očevu volju.

Kako smo uvjereni da u ovoj, našoj državi vodeći prečesto jako ponizno i sagnute glave već ispunjavaju zadane uvjete, iako to nije volja naroda, pošto-poto že u kolo sjakim gospodarima. A onda, slabo se obaziru na jecaje majki čiji su sinovi poginuli baš u stvaranju i oslobođanju ove naše konkretnе i jedine hrvatske domovine. Dapače, ako to zatraži netko iz Haaškog tribunala, odmah se šalju i tajni zapisi, samo da se što više nauđi imenu pokojnog Predsjednika, a nije važno što se blati Hrvatska i sotonizira Domovinski rat. Kako ostati nezabrinut kad iz tog Haaga npr. i tužitelj Graham Blewitt, ta osoba i u svojoj zemlji Australiji s mržnjom ili podmićen Judinim škudama, sotonski je progono hrvatske domoljube i misao o slobodnoj Hrvatskoj? Sad je opet u prilici da, kao osvijedočeni mrzitelj Hrvata, izmišlja lažne optužbe i zahtijeva izručenje najvjernijih i najhrabrijih hrvatskih generala u Haag. Zašto? Ma zato, jer su oni razbili Jugoarmiju, jer su otjerali četničke paravojne postrojbe s tla naše Hrvatske. To se nije smjelo dogoditi jer su Francuzi i Englezi, uz blagoslov Amerike još tamo daleke 1918. sklepali novu državu na rubovima Balkanije, kao svoje milo čedo, iz zahvalnosti Srbiji. Kroz više od 70 godina podupirali su tlaku nad hrvatskim narodom koji je bio prevaren i uvučen u maglu "bratstva i jedinstva".

A nedavno, 16. prosinca 2000., *Slobodna Dalmacija* piše o slučaju generala Stipetića: "Zločin regularnih hrvatskih oružanih postrojbi protiv srpskih civila bit će jedini kontakt u kojem će se ubuduće pred Tribunalom razgovorati o Domovinskom ratu. Tako će, napokon, Graham Blewitt ozakoniti svoju javno izrečenu tezu da "u Hrvatskoj nije bilo srpskih zločina nego da je to samo nastavak prljave hrvatske nacističke propagande kojom se opravdava ubijanje srpskih civila za vrijeme Domovinskog rata." I dalje piše: "Žalosno je, ali i znakovito da Vlada sve ovo koristi samo kako bi se lažima prilagodila raspoloženju javnosti, ali ne i kao povod za konkretnu akciju u kojoj bi suradnja sa sudom u Haagu bila svedena u prihvatlje okvire međusobnog uvažavanja. A general Stipetić i ostali generali moraju u Haag ne da se sudi njima, već Hrvatskoj zbog cijelog Domovinskog rata."

A zamagljuje se stvarnost i u pogledu s istočnim susjedom. Evo nam syježeg događaja što je neki dan, u ovo predmilenjsko vrijeme, upriličio na HTV "vrli" Latin. On smišljeno dovodi na HTV razne provokatore koji ozlojeđuju predplatnike i izluduju poštene hrvatske sugovornike. Kako je žalosno i bolno osjetiti bespomoćnost, kad ti HTV priredi iznenadenje da su s jedne strane srpski "umjetnici" iz reda kulturnog kruga, nadmoćni nad dvojicom iskrenih hrvatskih kulturnjaka koji svim bićem brane napadanu Hrvatsku. Dakako, "umni" ali i odavno svima nama poznati po svojim jugoslavenskim i prosrbskim stavovima, donedavno od istomišljenika glavnim urednikom *Vjesnika* postavljeni Igor Mandić, bjesomučno podcjenjuje svaki napor naše samosvijesti i nacionalnog dostoanstva. Nu, kako se ne zapitati: Latine, gdje ti je poštenje da primaš plaću od hrvatskih gledatelja HRT, apljuješ na sve što je hrvatsko nacionalno. Truješ gledateljstvo prozirnim namjerama uvlačenja tek probudene vjere u ovu našu Hrvatsku, da je ona banana republika koja nije kadra sama opstatiti, pa eto oni tamo s istoka imaju više demokracije i kulture, bolji su umjetnici i glumci od npr. Vitezova.

Šerbedžiji svaka čast kao glumcu, ali zar je on samo glumio kad je u vrtlogu rata otiašao uz svoje plemenske istomišljenike iz Hrvatske u Srbiju, kasnije je uzeo slovensko državljanstvo, a sad, eto, želi natrag u Hrvatsku. Kako je mučno bilo gledati ironične poglede onoga glumca, srpskog mladca, mislim da se zove Bjelogrlić, kako se u lice zlurado podsmjejuje Vitezu i njegovu kolegi koji su izlagali svoj kulturološki i nacionalni stav u vezi neke brzoplete suradnje koju neki nerazumno forsiraju, a bez intervencije i hrvatske znanosti i potrebne gospodarske i političke ograde od naleta one kulture oblika Lepe Brene i "Rokeri sa Moravu". Dok se Mandić pjenio da u "kulturi" ne smije biti granica, osjećala sam stid da nas ovakovi predstavljaju u svijetu. Zbog toga svijet mora ostati zbumjen i mora povjerovati da u ovoj Hrvatskoj zaista postoje dvije istine, ili "fronte" nacionalista koji se ne odriču svojih korijena i postoje kao oni koji su u svemu liberalni i priklanjuju se i crnom vragu, samo zbog osobne koristi.

Kako ne biti ponosit!? Evo, danas prolazim preko Preradovićevog trga, u susret mi ide nepoznata gospođa, iznenada stane preda me i veli: "Gospodo, znam Vas s televizije, molim Vas ostanite čvrsto u obrani ove naše, patničke Hrvatske". Zahvaljujem joj zbumjeno i pitam: "Ja Vas ne poznam, ali, evo, obećavam da i pod mojim sjedinama, sve što radim, činim to s ljubavlju", i krenemo svaka svojim putem, ja pod dojmom da se hrvatski ljudi hvataju, simbolično rečeno, za slamku jer u one izabrane nemaju povjerenje. Pa dođi Gospodine i daj nam ruku spasa.

ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA

PREDsjEDNICA DRUŠTVA

Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA

Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK

Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA

10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK

»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA

Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 30101-678-75868
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i preplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Fotografija na naslovnoj stranici:
Vladimir Pfeifer

Kaja Pereković

HAAG ZA UNUTARNJU UPORABU

"Velik je broj ljudi koji uživaju u verbalnom radikalizmu. Da nije tako, ni veliki demagozi ne bi bili mogući. Iako smo na akademskoj razini svi toga itekako svjesni, u svakodnevnom životu uvijek iznova činimo iste propuste. To se ogleda i na temi *Međunarodnoga suda za kazneni progon osoba odgovornih za teška kršenja međunarodnoga humanitarnog prava počinjena na području bivše Jugoslavije od 1991.*, kako se službeno naziva jedno od haaških sudišta, i to upravo ono koje nas Hrvate najviše zanima.

Bez ikakvih empirijskih podataka, znam da bi većina čitatelja ovog lista najradije gledala na tekst koji se oštro i nemilosrdno obara na taj sud, te zegovara bezuvjetni prekid suradnje s njim. To bi jamčilo "popularnost". Oni kojima je do jeftinih aplauza, i mogli bi prihvatići taj obrazac. Mogli bi to učiniti, a da one koji plješu i ne podsjetite na neke bitne moralne, kaznenopravne, povjesne i političke činjenice, bez kojih taj pljesak postaje bezvrijedan.

Prva od tih činjenica je svakako moralna nužnost, da se zločini osude i zločinci proglaše krivima. Radi toga je, uostalom, i Republika Hrvatska bila među prvim i najglasnijim zagovornicima stvaranja sličnog suda. Druga bitna činjenica, koju ne valja ispustiti iz vida, jest ta daje Hrvatski državni sabor bez ikakva utezanja i bez ozbiljnije rasprave donio ustavni zakon o suradnji s tim sudom. Bilo je to u doba dr. Franje Tuđmana, tj. u doba kadje Saborom dominira Hrvatska demokratska zajednica, a u to se vrijeme, dakako, znalo i moralo znati za sve nedorečenosti i zamke Statuta i Pravila suda. Tako se znalo i moralo znati za postojanje široko postavljenih normi, koje su otvarale mogućnost da se sudi i žrtvi, a ne samo agresoru. Znalo se i moralo znati, da se kontinentalnim Europljanima ima suditi po anglosaksonskim postupovnim pravilima. Znalo se i moralo znati, da je tužitelju, koji bi trebao biti samo jednom stranom u postupku, dodijeljen malo (pa i puno) "jednakiji" položaj, koji mu je omogućio da mirne duše optuži i mrtve ljude. Znalo se i moralo znati, da nisu postavljeni nikakvi rokovi za podizanje optužnice, čime su bez ikakva razloga, čak i za osobe koje su se dragovoljno predale, omogućeni višegodišnji pritvori. Znalo se i moralo znati, da oslobođenim pritvorenicima nije zajamčeno pravo na naknadu za pretrpljenu štetu, pa im ostaje tek teoretska mogućnost tužiti OUN. I tako dalje.

A unatoč tomu, hadezeovska je većina glatko donijela ustavni zakon o suradnji s tim žrnjem. Oni koji su glasovali protiv, mogu se nabrojati prstima jedne ruke. Ta šaćica zastupnika - koja bi danas imala moralno pravo na svaki oblik prosvjeda - proglašena je "smušenim politikantima", iako su naivčinama ispali upravo tadašnji "mudraci". A danas su, dakako, najgrlatiji protivnici suda, pače zagovornici njegova ukidanja, oni koji su nekad-partijski poslušni - digli ruku upravo za ovakav sud. Isti oni su predstavljali dio stroja koji je, želeti naivno povjerovati tobožnjim američkim obećanjima o "kratkom postupku", bez ikakva prethodnog postupka pred nacionalnim sudom izručilo skupinu ljudi koju će jedan anarhistički tjednik godinama podrugljivo nazivati Haaškim dragovoljcem.

Nu, dakako, ovaj tekst ne kani biti aplogijom haaškom sudištu, budući da je potpisani više nego dobro svjestan da taj sud ima primarno političku dimenziju i političko poslanje. Stoga su i njegovi motivi, a onda i njegove presude, primarno političke, tek podredno kaznenopravne naravi. Međutim, o tome se ozbiljno može razgovaratati samo s onima koji nisu (po običaju!) naslijepo pljeskali upravo tom i takvom судu i koji su pokazali bar trunak intelektualnog dostojarstva time što su pročitali temeljne pravne dokumente kojima je sud ustrojen. Ponižavajuće je, primjerice, raspravljati o presudi generalu Blaškiću s onima koji tu presudu, unatoč njezinoj dostupnosti svakomu, nisu u cijelosti pročitali. Tek s onima drugima bismo se u koječemu mogli složiti. Između ostalog i u tome, da aktualna hrvatska vlast u servilnosti nadmašuje prethodnu...

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA

HRVATSKA U PANDŽAMA	
GLOBALIZACIJE (3.)	2
<i>Mato MARČINKO</i>	
U POVODU "ZAGREBAČKOG SUMMITA"	6
<i>Dragutin PELIKAN</i>	
HRVATI ĆE U EUROPU U LISIČINAMA.	7
<i>Mijat TOMIĆ</i>	
BLEIBURŠKA TRAGEDIJA TRAJE JOŠ	
I DANAS.	7
<i>Damir BOROVČAK</i>	
O GENEZI SRPSKE TEORIJE	
O GENOCIDNOSTI HRVATA	9
<i>Dr. Franjo FLAJSMAN</i>	
BOŽIĆ U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI	13
<i>Grga PEJNOVIĆ</i>	
PISMA IZ ISTRE	15
<i>Blaž PILJUH</i>	
ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE	
VJERE (VIII.)	16
<i>Dr. Mirsad BAKŠIĆ</i>	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR	
I PAPA GRGUR VII. (25.)	18
<i>Tomislav HERES</i>	
SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE	
HRVATSKE (XI.)	21
<i>Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ</i>	
STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-	
PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (IX.)	22
<i>Dragutin PELIKAN</i>	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG	
SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (VI.)	25
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
ZADNJA ADRESA: "DRAVSKA ŠUMA"	
VARAŽDIN	30
<i>Franjo TALAN</i>	
MJESTA STRADANJA HRVATSKIH ŽRTAVA TREBA	
OBILJEŽITI.	32
<i>Josip Jozo SUTON</i>	
USPOMENE ŠTEFA DOLENCA (X.)	36
<i>Stjepan DOLENEC</i>	
IZ USPOMENA PROF. MARICE	
STANKOVIĆ (III.)	39

HRVATSKA U PANDŽAMA GLOBALIZACIJE (2.)

Poslušajmo opominjući glas hrvatskoga povjestnika i mučenika Milana Šufflaya: "Mozak i najprosvijetljenijeg Hrvata mora, iz etičkih motiva viših, nego što je to nacionalizam, slušati glas svoje, hrvatske krvi. Jer na rubu Balkana, na granici Zapada i Istoka, katoličanstva i pravoslavlja, europske kulture i barbarstva, ime hrvatsko, krv hrvatska ne znači civilizaciju. Hrvatstvo je tu sinonim za sve, što je lijepo i dobro stvorio europski Zapad. (...) Zapadnjački katolički Hrvati nemaju što da traže na pravoslavnem Balkanu... Pa da se i polomi Dušanovo carstvo i stvore federacije, to bi bila čisto balkanska kreacija. U njoj Hrvati izgubili bi ono, što je u njima najbolje... Izgubili bi smisao za zapadnu civilizaciju i za - čovječnost" (Dr. Milan Šufflay, *Hrvatska u svjetlu svjetske historije i politike*, Zagreb 1928., pretisak, Zagreb u srpnju 1999., str. 28.-29. Nakladnik DARKO SAGRACK).

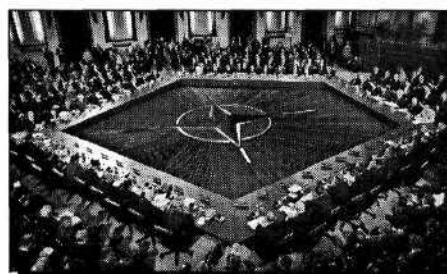
A kakvo je stanje u nas danas glede obnavljanja jugobalkanskih tvorbi i što misle naši "njajprosvijetljeniji mozgovi", opisuje Zoran Vukman:

"Uz opasno približavanje novom '29. novembru', uz formalističku i nesuvislju, gotovo vazalsko-poltronsku vanjsku politiku, uz razjedinjenost hrvatske nacije po ideologiskim obrascima krajne ljevice i desnice naša je perspektiva vrlo mutna i neizvjesna, ako se ne osvijestimo i shvatimo da nam je potreban odlučan poziv na jedinstvo. Međutim, kako ostvariti jedinstvo s ljudima kojima je anacionalna politika program, i kojima nacija, pa tako i njezino jedinstvo u smislu nacionalnoga spasa, ne znači ništa? Hrvatskom vladaju mundijalisti i globalisti koji su vrlo cinični prema pitanjima nacije. Usred globalnog oceana, Hrvatska je mali otok, prividno rajski. Iza kulisa je otok razdora i mjesto gdje nemate velike šanse za normalan život. (...) Nakon nepodnošljive dvoličnosti europskih i američkih političara koju su pokazali 1991. godine, ne reagirajući na velikosrpsko uništavanje Hrvatske, danas je iznova prezentna racionalizirana amoralnost takvih struktura, koje u ime pragmatičnih interesa žrtvuju svaki moral i pravdu. Da stvari budu još mučnije, većina se ponaša kao da je to samorazu-

Piše:

Moto Marčinko

mljiva stvar diplomacije, i kao da se bilo kakav poredek može graditi na globalnom nemoralu, sofisticiranoj grabežljivosti glemih svjetskih kompanija, uništavanju i eksploriranju siromašnih i besramnom lihvarstvu MMF-a i Svjetske banke. Još je gora amoralnost tih svjetskih vladalačkih struktura u odnosu prema pitanju ratnih zločina, jer najstrašnije i najmasovnije agresorske zločine amnestiraju, a procesuiraju nedokazana pojedinačna nedjela u hrvatskom obranbenom ratu, zamjenjuju

uzrok i posljedicu, i u istu ravan stavljaju zločinački genocidni predumišljaj (= zlu nakanu), s obranbenim refleksima i osvetničkim afektima. (...) S ljudima koji trenutačno vode ovu državu, s intelektualcima koji nemaju ni intelektualne hrabrosti ni poštenja, s cijelim četama i odredima onih koji se trendovski odriču hrvatstva kao nečeg ponižavajućeg, primitivnog i nadasve neprobitačnog, koji su spremni ljubiti cipele svakom zapadnom moćniku za šaku privilegija u hrvatskom bantustanu, koji nemaju ni trunke dostojanstva, jer za njih je i pitanje dostojanstva anakronizam, koji Hrvatsku mjesecima pljuju, ponižavaju i razvlače kao svjetsku prostitutku, koji iz svojih bljedunjavih snobovskih visina preziru vitalitet vlastitog naroda - s takvima možemo samo stići u beogradsku palanku, gdje će opet slaviti svu svou na jautentičniju duhovnu i moralnu bijedu" (Magazin "Slobodne Dalmacije" *Tjedan* od 29. listopada 2000., str. 1.).

Račanovi socijaldemokrati u svom programu imaju anacionalnu politiku. To je ona ista politika, koja je u prosincu

1971. potvrđena u Karađorđevu i provođena sve do godine 1990. Tko se s tom politikom nije slagao, proganjanje i uzničen. Ta je politika opet došla na vlast uz pomoć stranaka, koje su nikle iz hrvatskoga komunističkoga proljeća. Paradoks i sarkazam je u tomu, da su vođe tih stranaka nakon državnopartijskoga udara u Karađorđevu robijali u jugokomunističkim logorima, a u logore su ih poslali i neki od onih, koji danas predvode socijaldemokrate. Da bismo razumjeli kako se to moglo dogoditi, vratimo se u godinu 1971.

U ožujku 1971. časopis Matice Hrvatske - ograna Rijeka *Dometi* (god. 4., br. 3., str. 2.-15.) objavio je razgovor s tadašnjim članom Izvršnoga biroa Predsjedništva SK Jugoslavije Mikom Tripalom, pod naslovom *Drugo rađanje nove Jugoslavije*. Govoreći o vanjskoj politici SFRJ Jugoslavije i njenoj ulogi u svijetu, Tripalo je rekao, da je "čvrsta Jugoslavija, snažna Jugoslavija, u prvom redu garantija nacionalne nezavisnosti njenih naroda, ali je istovremeno i garancija da na ovom području ne će biti lako upuštati se u neke avanture, koje bi narušile postojeći odnos snaga". Tripalo je iztaknuo kao općepoznatu činjenicu, "da je Jugoslavija riješila nacionalno pitanje". Zato, reče on tada, "ne treba nas nitko tjerati da budemo u Jugoslaviji, kad mi to sami hoćemo". Govoreći o državi i državnosti, Tripalo se izjasnio "za lenjinističku teoriju o državi, o državi koja odumire, koja stalno sužava prostor svoga djelovanja, a otvara prostor samoupravnom djelovanju štiteći taj prostor od antisamoupravnih posizanja".

U predvečerje raspada srbokomunističke Jugoslavije Miko Tripalo je u razgovoru za novine 16. lipnja 1989. izjavio, da ga samo luđak može smatrati hrvatskim nacionalistom. U svojoj pak knjizi uspomena *Hrvatsko proljeće* (Zagreb 1990.) Tripalo piše, da se on nije ni pomislio boriti za izdvajanje Hrvatske iz Jugoslavije. Također je u knjizi rekao, da Tito nije bio diktator.

Na 21. sjednici SKJ u Karađorđevu, koju neki smatraju velikom urotom protiv Hrvatske, dr. Savka Dabčević-Kučar je između ostalog izjavila, da je u Hrvatskoj najvirulentniji (najotrovni, najstetniji)

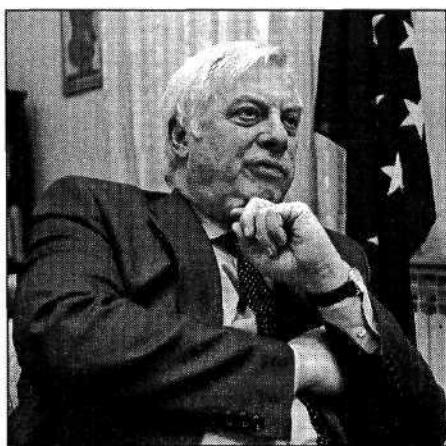
hrvatski šovinizam, "jer hrvatski šovinizam obzirom na to što su Hrvati dominantni u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, u svakom slučaju onaj nacionalizam sa kojim se najprije moramo konfrotirati". Dalje je Savka rekla, da ona "nikakvim svojim postupkom nije dovodila suverenitet Jugoslavije u pitanje". Na istoj sjednici Mika Tripalo je izjavio, da nitko u rukovodstvu nije "imaо u vidu neku politiku koja bi značila odvajanje Hrvatske iz Jugoslavije" (**Sjeća Hrvatske u Karađorđevu 1971. - autorizirani zapisnik**, Zagreb 1994.).

Miko Tripalo i dr. Savka Dabčević-Kučar bijahu dakle dosljedni protivnici hrvatskoga nacionalizma. Oni ni ne pomisljavaju na odvajanje Hrvatske od Jugoslavije. **Nisu na to ni pomišljali niti godine 1990.**, kad su na izbore izišli kao vođe Koalicije narodnoga sporazuma. U tu je Koaliciju ušla i Hrvatska socijalno liberalna stranka (HSLS) te Hrvatska demokratska stranka (HDA), vođe kojih robijahu u jugokomunističkim logorima. Nakon pobjede na izborima Hrvatske Demokratske Zajednice (HDZ), obje ove stranke u oporbi će se pridružiti narodnjacima Savke Dabčević-Kučar i Račanovim komunistima. Hrvatska socijalno liberalna stranka kao i njezin odvojak Liberalna stranka (LS) te narodnjaci (HNS) na izbore 3. siječnja 2000. izišli su u koaliciji s Račanovim reformiranim komunistima i Mačekovom Hrvatskom seljačkom strankom (HSS). Zna se, da dr. Vladko Maček Hrvatsku nije mogao zamisliti izvan Jugoslavije. I Koalicija narodnoga sporazuma i Koalicija šestorice odklon su od hrvatskoga nacionalnoga državotvorstva. Tu leži odgovor na pitanje kako to, da su se u istomu kolu našli progonitelji i progongenici, sudci i osuđenici.

Pandže globalizacije osobito osjećaju Hrvati Herceg-Bosne. Međunarodna zajednica nijeće im sva nacionalna prava, koja imaju po Božjim i ljudskim zakonima. Predstavnicima Međunarodne zajednice smeta čak i Jubilarni križ, koji su Hrvati katolici podigli u Isusovu slavu na brdu Hum iznad Mostara. Radi podignuća toga križa digla se masonska kuka i motika, zaredale su napismene prijetnje. Odgovorio im je mostarski biskup dr. Ratko Perić u propovijedi izrečenoj 9. rujna 2000., u povodu 7. obljetnice mučeničke smrti trideset i dva katolika u Grabovici:

"Ubojice u Grabovici, čini se, ni daytonska ni haaška policija još ne traži, nego svojom šutnjom i dalje ignorira bogohul-

no djelo. A Hrvate drži u teroru, hvata ih za međunarodnu parodiju pravde... I misle li zbilja ti svjetski Augusti i Tiberiji: ako desetke i stotine hrvatskih branitelja dovedu pred pilatovski tribunal, da će im proraditi ova politička krivotvorina, i da će se hrvatski građanin, koji je okusio dah slobode i samostalnosti i uvidio smisao borbe i truda za svoj identitet, vratiti u mračno doba kad je bio raja bez časti i prava ili trećerazredni član u društvu? Bog ti je, hrvatski čovječe i katoličke, dao i ljudsko i vjersko dostojanstvo koje ne smiješ ni u kojem slučaju zanijekati, pa ni za kakve ga se novce odreći..." (List mlađih "MI", XXIV./br. 10., listopad 2000.), str. 9.).

Chris Patten, povjerenik europske komisije za vanjsku politiku

Nakon Daytonskoga sporazuma Bosna i Hercegovina dospjela je pod globalizacijsku okupaciju i postala američki protektorat. Pod dirigentskom palicom američkoga veleposlanika u BIH, njome upravljaju predstavnici Međunarodne zajednice Austrijanac Wolfgang Petrisch i šef Misije Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESEN) Amerikanac Robert Barry. Oni su protuustavno, u opreci s Daytonskim sporazumom i posve nedemokratski donesli propise za obće izbore u BiH, po kojima zastupnike u Dom naroda Parlamenta Federacije BiH ne bira hrvatski narod u BiH kao što je to određeno Ustavom BiH, nego predstavnici većinskih naroda Bošnjaka Muslimana i Srba te ostalih naroda u županijskim skupštinama. Inače miroljubiva i ekumenska, Konferencija katoličkih biskupa BiH izrazila je "zaprepaštenje nad još jednim dokazom sustavnoga zapostavljanja ljudskih prava i građanskih sloboda Hrvata na području cijele BiH".

Nadglasavanjem manjega naroda od onoga brojnijega, po miloševičevskomu načelu "jedan čovjek jedan glas", nanosi se ne samo nepravda Hrvatima kao brojčano najmanjem i najugroženijem narodu u BiH, nego mu se oduzima i konstitutivnost te ga se time srozava na položaj manjinskoga naroda. Hercegbosanskim Hrvatima, najstarijem još živućemu povijestnomu narodu na tlu BiH, prijeti opasnost nestanka.

"Već je odavno postalo jasno da su haaška suđenja, stvaranje novih stranaka, ugađanje HDZ-ovim odpadnicima, upadi u urede mostarskih gradonačelnika, naravno samo Hrvata, premetačine prostorija HVOa, napad na zgradu MUPa u Livnu i hrvatske ustanove u drugim gradovima, cenzuriranje hrvatskih udžbenika, gašenje mostarske televizijske kuće Ertel dio strategije međunarodnih posrednika da se porazi i do kraja i bez ostatka ideja o suverenosti i konstitutivnosti hrvatskoga naroda u BiH te eliminiranjem tog trećeg, remetilačkog činbenika stabilizira ta država, odnosno drugi entitet koji se još zove Federacija BiH. Najnoviji izborni inženjering samo je očita i gruba potvrda tih težnji OESEN-a BiH" (Josip Pečarić u "Hrvatskom slovu" od 3. studenoga 2000., str. 6.).

Svoje policijske i ine akcije protiv Hrvata OESEN izvodi kukulsklanovskim metodama i kaubojskom profinjeničušću. Po njihovoj zamisli hrvatske zastupnike trebaju birati i o hrvatskim ustanovama odlučivati oni, koji su iz BiH protjerali preko 250.000 Hrvata, izvršili genocid nad hercegbosanskim Hrvatima i etnički ih očistili s prostora BiH.

Ostavši bez podpore ustavnih činbenika Republike Hrvatske, ostavljeni sami sebi, bosanskohercegovački Hrvati na izazov OESEN-a odgovorili su čvrsto i odlučno 28. listopada 2000. na Hrvatskomu narodnomu saboru u Novom Travniku, na kojemu su donesli **Deklaraciju o pravima i položaju hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini**. U 1. točki Deklaracije objavili su čitavomu svijetu, da je "suverenitet hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini neupitan i neotuđiv". Deklaracija je jednodušno prihvaćena i na referendumu 11. studenoga 2000. Hrvati u BiH su tako rekli neporecivo NE pokušaju Međunarodne zajednice, da BiH državu s tri ravnopravna naroda na silu pretvori u jednu bratskojedinstvenu građansku državu, gdje hrvatskoga naroda ne će biti.

Za razliku od bosanskohercegovačkih Hrvata, koji se ni za čiju volju ne žele odreći suvereniteta hrvatskoga naroda u BiH, znajući da bi gubitkom suvereniteta nestali kao narod, Hrvati u Republici Hrvatskoj svoj suverenitet krčme i razprodaju za maglovita, lažna i već toliko puta iznevjerena obećanja o ulazku Hrvatske u rajske globalističko carstvo blagostanja i vječne sreće.

Sastanak na vrhu 24. studenoga 2000. u Zagrebu trebala bi biti vrata kroz koja će Hrvatska ući u društvo izabranih. Taj nas sastanak, piše Drago Sudar, podsjeća na jednu drugu sudbinsku sjednicu, koja je održana na isti nadnevak u Zagrebu prije osamdeset i dvije godine: "Na taj je dan godine 1918. održana sjednica Narodnog vijeća u Zagrebu, na kojoj je većinom glasova krnjega Narodnoga vijeća donesena odluka, da se proglaši ujedinjenje države Slovenaca, Hrvata i Srba ('prečana') sa Srbijom i Crnom Gorom u jedinstvenu državu, te da se u Beograd posalje izaslanstvo koje će priopćiti tu odluku regentu Aleksandru Karađordjeviću" ("Magazin "Slobodne Dalmacije" **Tjedan** od 5. studenoga 2000.).

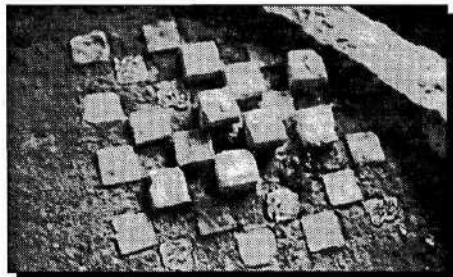
Sastanak na vrhu predstavnika "zemalja zapadnoga Balkana" u Zagrebu dogovorio je predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić s francuzkim predsjednikom Chiracom. Mesić je to dogovorio bez savjetovanja s Hrvatskim državnim saborom. Na sastanku će se oživotvoriti davna zamisao Carla Bildta o balkanskoj zajednici, koju bi činile Hrvatska, SR Jugoslavija, Bosna i Hercegovina, Makedonija i Albanija. Tu idejnu zamisao Carl Bildt je preuzeo od Slobodana Mišovića.

Kako taj sastanak priprema vlast izabrana 3. siječnja 2000.? U svom Putopisu Marko Polo priča, da je mongolski car Kublaj, koji je tada vladao Pekingom, imao običaj svakih deset do petnaest godina predati svjetini da ga raztrgnu po nekoga najomraženijega ministra. To mu je omogućavalo, da dalnjih deset do petnaest godina pljačka Kineze. Taj običaj je od njega preuzeo ruskoboljševički car Josif Visarionovič Džugašvili Staljin, koga je Buharin nazvao Džingis-kanom ruske revolucije. Kad je zbog pokušaja podpune kolektivizacije u čitavoj Rusiji došlo do seljačkih ustanaka, Staljin je u članku "Vrtoglavica od uspjeha" okrivo mjestne komuniste i mjestne sovjetske vlasti, da su oni izkrivili njegovu liniju, pa je mnoge mjestne komuniste dao izvesti pred striel-

jačke vodove. Nova hrvatska vlast za sve zlo obtužuje bivšu vlast, prije sudske odlike osuđuje hrvatske branitelje za ratne zločine, "procesuirala tajkune" (ne svoje, nego bivše vlasti).

Gazeći hrvatski državni suverenitet, kopajući grob jedinstvu hrvatskoga naroda, potičući autonomaštvo, sotonizirajući obnovitelja hrvatske države dr. Franju Tuđmana, obezvrijedjući sve hrvatske tradicijske vrijednosti šesterooka razroka demokratska vlast i "narodski" predsjednik Republike Hrvatske kao slijepce nas vode u Žikino kolo novoga "bratstva i jedinstva". Sve, koji im se protive, nazivaju fašistoidnim mračnjacima.

Poznati filmski redatelj i profesor na američkom Sveučilištu Ohio, hrvatski državljanin, za razdoblje od godine 1990. pa do 3. siječnja 2000. kaže da je to bio "klaustrofobični neofašizam, koji je obitavajući ovde imao samo jedan cilj - zatvoriti sve prozore". Za film **Četverored**

Jakova Sedlara i neke druge filmove snimljene u doba vladanja dr. Franju Tuđmanu veli, da su "tako napučeni mržnjom da bi se skoro svaki njihov kadar mogao tužiti za 'hatecrime'" = hrvatski: zločin mržnje, nap. M.M. (Kulturni obzor "Večernjega lista" od 5. studenoga 2000., str. 15. i 18.).

U selo Podosoja, "Bogu iza nogu i Ru no viču iza leđa", gdje se više "ne čuje ganga, ne plaču djeca, ne reve magarad, ne zvoni podne niti mirište skija", došli su novinari "Slobodne Dalmacije" Stipe Krče i Tomo Dubravec. U Podosoju su razgovarali s Andrijom Puljizom, koji im je izpričao između ostalog:

"Pazi vako. Ja imadem sedamdeset četiri godine, a su sedamnaest godina sam otia u vojsku. A kad sam bijo na Križnom putu, ima sam osamnaest godina. A bijo sam i u logoru i kad sam doša kući iz njega ima sam 45 kila. Aja sam gleda na televiziji oni film o Križnom putu i **ono nije ništa ka što je bilo. Po dvadeset mrtvih je bilo na jednom mistu** (iztaknuo M.M.). (...) Pokojni Vranjo, jopet, je uza se okupijo bandu koja je samo krala, a on

je nije kontrolira. Pa je sve pokrala. A Vranji svaka čast, osnova je državu, kakva je takva je" ("Slobodna Dalmacija" od 6. studenoga 2000., str. 33.).

O globalističkim pandžama, koje Hrvatskoj sve više stežu vrat i od njena suvereniteta odkidaju komad po komad, piše Zoran Vukman:

"Nastavlja se ubijanje mrtvoga Tuđmana. Godinu dana nakon njegove smrti treba podpuno eliminirati svaki pozitivni spomen u memoriji nacije na pokojnog predsjednika, proglašiti ga zločincem i uništiti njegovu obitelj. Anglosaksonski propagandistički instrumentarij specijalnog rata rutinski održuje posao oko Hrvatske i pokojnog Tuđmana. Englezi se ponovno sadistički i cinički iživljavaju nad Hrvatima, nad našom stvarnošću, poviještu i dostoanstvom. U određenom smislu, Bleiburg se doista nastavlja. Možda jednog dana u svojoj gluposti Hrvati i shvate tko im je neskriveni i otvoreni neprijatelj. Tada će vjerojatno biti prekasno.

Počinje mi se gaditi sve očitija crta sluganstva u hrvatskom mentalitetu. Čim je potisnut vitalni državotvorni element unutar nacije, došao je do izražaja onaj podložnički, koji ljubi noge novim gospodarima. Anglosaksoni rasisti ne će stati dok hrvatski narod ne bude do kraja počinjen i pokoren. (...) U svom sljepilu, zavedenosti, tuposti, podsvjesnom strahu ili čak impresioniranosti moćima 'velikoga' svijeta žive mnogi intelektualci...narod drže u sljepilu, pod velom medijskog opsenjarstva i površnosti. Igraju ulogu u kolektivnoj izmjeni svijesti hrvatskoga naroda. Treba izbaciti hrvatsku paradigmu i ubaciti euro-jugoslavensku. Zato smeta domovinski rat, smeta uspomena na Franju Tuđmana kao oca nezavisne hrvatske države...

(...) U naš prostor nesmetano su mogle utjecati britanske obavještajne službe koje su u nekoliko mjeseci producirale kod nas nekoliko afera i nered kakav su činili Hrvatima u srednjoj Bosni...Englezi ne kriju svoj prezir i mržnju kako prema Irćima, tako i prema Hrvatima, općenito prema katolicima. To što nam sada rade je na samom rubu podpunog poniženja. Nakon uhićenja Hrvata u Gospicu po prepoznatljivoj metodi djelovanja britanskih specijalaca, nakon konstruiranja afere u Dobranjama i povezivanje Hrvata s IRA-om, kad je postalo jasno tko stoji iza takvih scenarija, u igru su se opet uključili britanski mediji koji su uzeli u tretman

pokojnog predsjednika. Britanska TV postao Channel 4 svojim je prilogom o transkriptima iz Ureda hrvatskog predsjednika producirala tezu o Tuđmanu kao zločincu i diktatoru koji je dijelio Bosnu, a javio se i zamjenik glavne tužiteljice Haaškoga suda Graham Blewitt, koji je ustvrdio da se pomoću snimki iz Ureda može dokazati da je Tuđman zločinac.

Vrhunac anglosaksonskog cinizma je u činjenici da tužitelji i proganjatelji mjesecima traže prave krvce za Ahmiće i zločine zbog kojih su već osudili jednog Hrvata na 45 godina zatvora bez ikakvih dokaza! Nitko se i ne osvrće na 'beznačajan' detalj da su već više puta posredno priznali Blaškovićevu nedužnost. Drugi detalj od kojega zastaje pamet u cijeloj ovoj priči je u tomu da su svi zaboravili kako je glavni djelitelj Bosne bio lord Owen i da su Hrvati samo podpisivali njegove koncepte?

Nedavno je engleski obavještajac Paddy Ashdown priznao da je onaj famozni kompromitirajući zemljovid na salveti sam nacrtao, a ne predsjednik Tuđman, kako je to Ashdown do sada sugerirao! Još se hvali svojom špijunskom podmuklošću!?

I nikome ništa!

Englezi sa Channela 4 tvrde da su transkripte nakon razgovora s Mesićem dobili od nekakve tajnice u Uredu predsjednika. To su nevjerojatne stvari. Mesić negira da je bilo što procurilo, i to nakon što je cijeli sigurnosni sustav doveden do raspada - da uopće neki novinari mogu vrludati hodnicima Ureda i dolaziti do materijala iz predsjedničkog arhiva? (...) Slučaj sa Channelom 4 samo je jedan u nizu kao dio strategije definitivnog posthumnog kriminaliziranja Tuđmana, kojega povijest treba upamtiti kao zločinca, a ne kao jednu od najvećih povijesnih osoba u memoriji hrvatskog naroda. Kakva je Mesićeva uloga u svemu tome, neka prosudi svatko prema vlastitoj pameti" ("Slobodna Dalmacija" od 6. studenog 2000., str. 4.).

Nekada oholi Albion spao je na služničku ulogu satelitskoga podanika, skutonoše i prirepka Ujedinjenih Američkih Država. Televizijski dokumentarac britanske postaje Channel Four, u kojemu se predsjednik dr. Franjo Tuđman obtužuje za krađu milijarde dolara i za ratne zločine, snimljen je na poticaj iz američkih špijunskih službi. Dan nakon prikazivanja rečenoga dokumentarca jedan od njegovih auktora John Cooksen

obtužbe je ponovio u britanskom listu **Independent**, što je uvelike odjeknulo u Hrvatskoj. U dokumentarcu je zamjenik glavnoga tužitelja haaškoga suda Graham Blewitt izjavio kako bi na temelju nadjenih snimaka, da je dr. Franjo Tuđman živ, protiv njega vjerojatno bila podignuta obtužnica. Obtužiti mrtvoga Tuđmana jasna je i očita politizacija. "Nigdje na svijetu, od antičkih vremena do danas - kaže odyjetnik Krešimir Krsnik, ne može se procesuirati niti se može govoriti u tome kontekstu o mrtvom čovjeku. Što je još gore od toga, on (Blewitt) govori da ima i dokaze. Dakle uvlači i sferu politike nešto što apsolutno ne smije kao pravnik i zbog toga ja postavljam pitanje: Ako su imali takve dokaze što su čekali sedam godina? Dakle, nisu ih imali. Da su ih imali oni bi to učinili, a sada kroz te i takve kontekste, apsolutno politizirajući, hrane se ljudi određenih interesa ili određene skupine" ("Slobodna Dalmacija" od 16. studenoga 2000., str. 11.).

U **Independentu** se javio također parlamentarni zastupnik i bivši ratni izvjestitelj BBCa iz Hrvatske i BiH Martin Bell, rekavši kako će se zauzeti za oslobođanje generala Blaškića. Potom je britanski list **The Sunday Times** objavio kako irska policija traga za bankovnim računom na koji je predsjednik Tuđman navodno položio sto milijuna dolara od prodaje Hrvatskih telekomunikacija. Nu to je službenik irske policije službeno opovrgnuo. Ni je ničim dokazana ni pljačka jedne milijarde dolara. Proizvodna tvrtka News-watch, kako rekoše, "ubacila je u dokumentarac senzacionalne optužbe protiv Tuđmana da bi ga što bolje prodala Channelu Fouru" ("Večernji list" od 13. studenoga 2000., str. 15.).

Britanski zastupnik Martin Bell pred hrvatskim se novinarima izvlačio, da on zapravo ne zna kako bi mogao pomoći generalu Blaškiću, jer da britanska vlast nema zakonodavnih ovlasti nad Blaškićevim slučajem. Najavljujući, da će se nove hrvatske vlasti morati dokazati dalnjim predajama Hrvata Haaškomu sudu, Bell je rekao: "sve bi bilo lakše i jednostavnije ako bi Haaški sud u podpunosti bio lišen političkoga utjecaja. A to nije slučaj, jer su neke njegove odluke političke naravi" ("Slobodna Dalmacija" od 11. studenoga 2000., str. 11.).

Martin Bell je kao ratni izvjestitelj BBCa ušao odmah u Ahmiće nakon izvršenja pokolja i snimao tijela pobijenih, a da nikada nije objasnio kako je tamo baš

tada došao. Za pokolj u Ahmićima je rekao, da se to "dogodilo u Europi 1993., kad više nitko nije očekivao, da bi se ljudi ubijali na taj način". "Bell - piše Zoran Vukman - kao da nikad nije čuo za Vukovar, za četničke pokolje po Hrvatskoj, za Škabrnju, Dalj i niz drugih 'Ahmića' koji su se događali u ovoj zemlji od 1991. godine! Koga ti ljudi prave ludima? Na koncu nam poručuje da bi on, da je liberalni Hrvat, razmislio o pravednosti Haaškog suda. Zar i kao Englez, još prije, ne bi trebao o tome voditi računa? Bojim se da Blaškić i općenito Hrvatska nemaju sreće sa svojim braniteljima" ("Slobodna Dalmacija" od 13. studenoga 2000., str. 4.).

Umjesto da se pozabave Karadžićem i Mladićem, koji su u doba srbske razorbe Sarajeva i klanja po Bosni i Hercegovini bili glavne zvijezde u izvješćima britanskih televizijskih postaja i novina, Englezi se za račun Amerikanaca i u korist Srba bave naručenim obtužbama protiv mrtvoga hrvatskoga predsjednika dr. Franje Tuđmana. Hladnokrvno i proračunano prijete nam novim Bleiburgom, ako se ne pokorimo globalnim gospodarima svijeta. Moral i pravda i ravnopravna suradnja s nejednakima, kao što je englezki žrec Macdonald izticao kao najveće vrline i vrijednosti, u današnjoj se Englezkoj pretvorile u svoju suprotnost.

Bleiburg je bio najveća tragedija u povijesti hrvatskoga naroda. To potvrđuje i Blagoslav Bebek, bivši sudionik NOB:

"Bio sam sudionik tzv. antifašističke borbe, u kojoj sam kao visoko rangirani oficir, tj. bivši komandant veza Štaba X. zagrebačkog korpusa (što je tada odgovaralo rangu komandanta brigade) i kao član Komunističke partije Jugoslavije još od 1943. g., imao prilike štošta čuti i saznati što drugima nije bilo moguće, jer sam rukovodio komunikacijama, telefonskim i inim vezama u borbenim jedinicama X. zagrebačkog korpusa. - Film Četverored, gledajući u cjelini, uspio je u osvjetljavanju najveće tragedije u čitavoj povijesti hrvatskog naroda. Ipak, moram naglasiti da je ovaj film, (možda zbog tzv. fair-playa ili možda neke taktičnosti prema široj javnosti), prikazao na blaži način okrutnost i strahote koje su se zbivale. A možda i zbog toga što je upravo u vrijeme snimanja ovog filma međunarodna zajednica činila strahovite pritiske na vlast u Hrvatskoj kako bi prihvatile sve njezine kriterije" ("Hrvatsko slovo" od 17. studenoga 2000., str. 16.).

(nastavit će se) •

U POVODU "ZAGREBAČKOG SUMMITA"

Običnom čovjeku teško je shvatiti izjave i ponašanje nekih čelnika vlade, pogotovo onih čije su izjave i inače sporne i neuvjerljive.

Kako razumjeti napad "demokratskih" predstavnika vlasti prema prosvjednicima i stožerima koji su organizirali prosvjede prigodom održavanja Summita.

Ako čelnici vlade misle onako kako izjavljuju, da su protiv udruživanja u bilo kakve balkanske ili jugo-zajednice, ako zaista žele tražiti da Srbija plati Hrvatskoj ratnu odštetu, ako zaista traži da Srbija izruči naše nestale građane, žive ili mrtve, ako zaista želi tražiti od Međunarodne zajednice da Srbiju proglaši agresorom, u što nas svesrdno uvjerava, nije mudro postupila, niti se demokratski ponijela prema njima. Prosvjednici su tražili to što je naprijed napisano. Umjesto hajke na njih, koristeći se policijom i grožnjama, u čemu su je svesrdno, provodeći hajku pomogli "nezavisni" mediji, poltronski napadajući sve one koji o sastanku misle drugačije nego službena vlast. Iako je, ako je istina kako tvrde da im je Hrvatska na srcu, te prosvjede mogla koristiti za tvrde pregovore sa Bruxellesom, što ona nije učinila.

Poslije toga je i nepismenima za politiku jasno da predstavnici najviše vlasti nisu govorili istinu. Kao dokaz, obećanje da se ne će koristiti termin Zapadni Balkan, obećanja nisu održana i ignorirajući hrvatsku javnost, u upotrebi su stalno bili termini regionalno zajedništvo i Zapadni Balkan.

Sada nam je mnogo jasnije zašto je vladajuća garnitura žurno ukinula naziv Hrvatski državni sabor, jer ne može Hrvatska biti država, ako mora ući, u opet neku fantonsku od međunarodne zajednice izmišljenu državu, već je poželjno da uđe kao regija. Da je to tako, dokaz su mediji, koji sve manje koriste naziv Hrvatski sabor, nego se upotrebljava riječ parlament, samo da se ne mora upotrebiti i izgovoriti za mnoge lizače peta, mrska riječ Hrvatski sabor.

Piše:

Dragutin PELIKAN

Summit je bio i prošao, prosvjednicima je onemogućeno okupljanje na jednom mjestu, četnik Košturnica (iako je rekao da ne će doći, ipak došao u Zagreb), nije se ispričao, nego da se umjesto njega Hrvati trebaju ispričati Srbima što su se usudili braniti od njihove agresije. SRJ i Košturnica dobili su sami preko polovicu svete predviđene za razvoj cijele regije "Zapadni Balkan".

Čitamo da su strani moćnici polizali tanjure na večeri, valjda da ne moraju olizati lažna obećanja dana Hrvatima.. Pokušali prnje i još štošta, i već drugi dan nesatali iz Zagreba. Zašto? To znadu samo oni i njihovi trabanti. To je sve o vlasti, ne treba ništa više reći. Koju će cijenu platiti hrvatski narod ostaje da se vidi, čut ćemo uskoro.

Što se pak tiče aktualnog predsjednika, nekako ga u zadnje vrijeme ne čujemo da se tako često prijeti. Vjerojatno je ljut što mu je međunarodna zajednica oduzela patronat na Srbijom i Crnom Gorom, pa oni govore umjesto njega, vjerojatno misleći da je on svoje rekao u Haagu.

Hrvatska je kroz svoju povijest imala rane predsjednike, pa i tuđince, ali nikada niti jedan nije toliko blatio i sramotio hrvatski narod i hrvatsku državu kao ovaj. Mnogi kažu da ga može biti sram (ako ga ima), a ja mislim da se mi sramimo što imamo takvog predsjednika.

Što reći o prosvjednicima? Šteta onih divnih ljudi koji su izborili ovu državu, da su ih mnogi njihovi kolege, zasljepljeni lažnim veličinama, a i iz koristoljublja, napustili u sudbonosnom trenutku. Pridružili su se aktualnoj vlasti u razbijanju zajedništva i slike, koja nam je danas najpotrebnija. Još nije kasno, da svi zajedno, bez obzira na stranačku pripadnost, ujedinimo snage za dobrobit Hrvatske. Ako to ne učinimo i nastavimo se i dalje tako ponašati, može nam se dogoditi da je izgubimo zauvijek. A onda ćemo opet tražiti krivca. Tko nam je kriv, a krivi ćemo biti mi sami kao i uvijek do sada.

Opasnost nam ne prijeti samo od međunarodne zajednice i jugonostalgičara, nego i od strane Amerike, koja Hrvatsku želi upotrijebiti kao sredstvo za očuvanje Pakta o stabilnosti za jugoistočnu Europu, koji bi, na račun Hrvatske, trebao poslužiti za gospodarsko i političko izgradnje manje izgrađenih država Balkana. Zato Hrvatska od međunarodne zajednice dobiva, i dobivat će uvijek manji dio kolača, a zajedničkim potrebama morat će doprinositi više od drugih.

Čujemo i najnoviju vijest, kojom je bio šokiran i predsjednik Hrvatskog sabora, da međunarodna zajednica ne će uvjetovati davanje pomoći SRJ izručenjem Milloševića Hagu. Sramotno, ali istinito. Sada je valjda jasno i potpunim zanesenjacima "juriš u Europu", da je Haaški sud osnovan samo zato da se preko njega vrši pritisak i ucjenjuje Hrvatska. Ovoj se vlasti pružila povjesna prilika da najprije pomete pred svojim vratima, oslobođi se Titovih jugonostalgičara, ujedini Hrvate na ostvarenju boljštaka svih nas. Neka se dokaže kao pravna država, i ako je u Domovinskom ratu bilo prekoračenja obrane, ili su pojedinci izvršili krivične radnje, neka im se sudi po našim zakonima, jer će samo na taj način dokazati da od Hrvatske ne žele napraviti "banana republiku". Samo u tom slučaju mogu očekivati podršku stvarne većine građana. •

HRVATI ĆE U EUROPU U LISIČINAMA

Nisu više ni Beč ni Pešta, nije ni Beograd, ali nije ni Zagreb. Den Haag je glavni grad svih Hrvata. Tako je odlučeno, tako smo mi Hrvati htjeli ili je jednostavno tako suđeno, ali tako jest. Sude nam svima u zemlji, čija je vojska pod visokim pokroviteljstvom UN-a na prijevaru razoružala Srebrenicu, a potom je goloruku predala u zločinačke ruke najvećih krvnika kraja 20. stoljeća. Ta država, na zemlji ukradenoj od mora, silno bogata od višestoljetne pljačke brojnih kolonija, ni ne pomišlja pokrenuti svoje pravne mehanizme, te sankcionirati kukavno ponašanje svojih vojnika i političara koji su nemoće civile predali u ruke krvoloka, znajući što ih čeka. Zvuči poznato, zar ne?

Hoće li tko odgovarati za Srebrenicu?

Od te zemlje to nitko i ne traži, jer ona je uzor demokracije, a dokaz za to je i njezina pokazana spremnost da širom otvori vrata svojih kazamata za svakog Hrvata. A broj Hrvata u haaškom uzništvu već se ustalio. One koje osude pošalju u zatvore diljem Europe, pazeći pri tome da se njihove haaške postelje ne ohlade prije negoli dovedu nove Hrvate. Već je to dobro uhodan mehanizam. Svi moraju imati posla. I suci i tužitelji i odvjetnici i silna činovnička vojska. Proračun je sve veći, a sredstva valja opravdati. Da se Hrvati ne bune, potrebno je s vremena na vrijeme uhititi i ponekog Srbina ili Muslimana. No tu nastaju problemi. **Milošević, Karadžić, Mladić, Šljivančanin** iini se ne daju, a sitnim ribama teško je unedogled zamazivati oči svjetskih financijera haaškoga projekta. Što učiniti? Uznika, pogotovo onih s imenima, polako nestaje, a valja se izboriti za novi proračun, naravski veći od prijašnjega. Odvječaše mudraci i brzo nađoše spasosnosno rješenje. Pritisnuti tamo gdje je najmekše. Nove uznike, koji pohlepnoj haaškoj administraciji suhog zlata vrijede, najlakše je naći u zemlji u kojoj je čovjek čovjeku vuk, odnosno premijer predsjedniku vuk i obratno. Dosjetiše se haaški mudraci zemlje u kojoj vladaju oni, koji su spremni prodati i vlastitu mater za običnu kavu na europskim dvorovima, makar ispijenu u društvu šestog podtajnika u ministarstvu vanjskih poslova dotične uljudene, zapadnoeuropske, dakako demokratske i bogate države. I pritisnuše oni, onako malo, tek reda radi i odmah s najvišeg mjeseta dobiše odgovor kakav godi njihovim osjetljivim ušima. Zemlja napućenih ljudi spremna je na bezuvjetnu preduku. Istina, s drugog brijege poručeno je da zemlja s biljegom zločina koji joj neprav-

Piše:

Mijat TOMIĆ

vedno udariše nemilosrdni moćnici, želi nešto reći u svoju obranu, pa čak i nešto uvjetovati velikom Vr(hagg), ali već odavno nismo djeca i ne vjerujemo u bajke. Tko još vjeruje u priče u kojima patuljci preko noći postaju divovi? Tko još vjeruje da će mali Ivica izaći iz viceva i useliti se u legendu?

Haaški će tužitelji, to svi dobro znamo, iz Hrvatske dobiti sve što zatraže, pa makar to bila i sestra **Bernardica** koja lako može biti optužena za objektivnu odgovornost, jer liječeći narkomane i skrbeći o njima vrši etničko čišćenje mračnih uličica i podruma i izravno odmaže trgovini. Sva sreća što Papa živi u Vatikanu a ne u Zagrebu, jer nema sumnje da bi na zahtjev haaških "pravednika" i njega izručili, a objektivno je odgovoran jer je za kratko vrijeme dva puta posjetio Hrvatsku i družio se s potencijalnim haaškim osumnjičenicima. Svaki Hrvat, naravno osim onih koji su se na vrijeme dogovorili s tužiteljstvom o statusu zaštićenog svjedoka pokajnika, mora biti spreman na poziv iz nizozemske prijestolnice. Dobije li poziv, može se nadati brzoj isporuci, sporom suđenju i sigurnoj presudi.

Uloga svjedoka pokajnika (nazvanih "zaštićenim svjedocima")

Od brojnih do sada okončanih suđenja Hrvatima spomenimo samo jedno, do sada medijski najmanje eksplorativano. Čovjek se zove **Vlatko Kupreškić**. Optužen je kao neposredni izvršitelj zločina u Ahmićima. Svjedoci su tvrdili kako su ga vidjeli s puškom u ruci kako ubija civile. Na sudu takvo nešto nije dokazano, a nije ni moglo biti jer Vlatko Kupreškić nikada u životu nije uzeo pušku u ruke. Čovjek nije čak služio ni JNA, jer je invalid od najmlađih dana. Naime, još kao bebi operirano mu je srce. Bio je to prvi operativni zahvat izведен na srcu u bivšoj Jugoslaviji. Upućeni znaju da je Vlatko rat jedva preživio, jer je bio pacifist, a i pomagao je humanitarno svojim susjedima Muslimanima, na što se u to vrijeme među opkoljenim Hrvatima nije baš blagonaklono gledalo. Malo je nedostajalo da čovjek skonča od ruke nekoga radikalnog Hrvata. No, sudu sve to nije bilo bitno. Kad je utvrđeno da su svjedoci lagali te da Vlatko Kupreškić nije nikoga ubio, a nije mogao odgovarati ni po principu takozvane objektivne odgovornosti, jer nije nikom zapovjedao, haaški su

pametnjakovići ipak našli rješenje. Osudili su ga na šest godina zatvora uz obrazioženje da je napad postrojba HVO-a na Ahmiće krenuo od njegove kuće, te da je HVO držao oružje u njegovu poslovnom prostoru. Nitko od pravednih sudaca nije se upitao, koja to vojska i u kojem ratu pita građanina može li napad započeti od njegove kuće i može li njegov poslovni objekt koristiti kao svoje skladište? Prevedeno s pravničkog na jezik običnog čovjeka, Vlatko Kupreškić osuđen je kao jatak zločinačke bande jer Haaški sud očito tako tretira HVO.

Istina, Vlatko ima i pravo žalbe, ali žalio se **Zlatko Aleksovski** na presudu od dvije i pol godine zatvora, pa je dobio sedam godina, jer je prema prvoj presudi sudjelovao u građanskom, a prema drugoj u međunarodnom oružanom sukobu. Da bi sud donio odлуку o međunarodnom karakteru oružanog sukoba u sudske je vijeće koje je odlučivalo o žalbi Aleksovskog ubačen jedan sudac iz **Blaškićeva** vijeća, i to onaj koji se prethodno već izjasnio za kvalifikaciju da je sukob u Lašvanskoj dolini imao međunarodni karakter. Dosjetljivo, nema što?

Hrvatska kao agresor na "Republiku Srpsku Krajinu"?!?

A zname li tko je uvjerio sud u Den Haagu da se u središnjoj Bosni vodio međunarodni sukob u kojem su Blaškić, Kordić, Aleksovski, **Furundžija** i ostali Hrvati bili, kako ih Sud naziva, agenti strane sile tj. Republike Hrvatske? Ne zname! Zaštićeni svjedoci, Hrvati dakako. A kako su u **to** uvjerili Sud? Lažima, dakako. Jer svatko tko je u vrijeme muslimansko-hrvatskog oružanog sukoba bio u središnjoj Bosni zna da tamo nije bilo vojnika *Hrvatske vojske*, ali Sud ne vjeruje očeviđcima, nego "vjerodostojnim" svjedocima koji su u vrijeme rata bili daleko od Lašve, ali na visokim državnim dužnostima.

Kome još nije jasno da se u Haagu ne sudi osumnjičenima za ratne zločine nego Hrvatskoj, taj ima velikih problema s mozgom. Taj sud ide sigurnim putom k osudi Hrvatske ne samo kao agresora na Bosnu i Hercegovinu, nego i na *Republiku Srpsku Krajinu*, kako haaški tužitelji nazivaju dio hrvatske države koji su pobunjenici željeli odcijepiti od Hrvatske.

A kad smo govorili da želimo u Europu nismo mislili da nas tamo pojedinačno odvode u lisičinama. No oni su mislili baš tako, a uvijek bude kako oni misle. •

BLEIBURŠKA TRAGEDIJA TRAJE JOŠ I DANAS

Nedovoljno prznata, poznata i potpuno nekažnjena ostaje bleiburška tragedija Hrvata. Krivci za Bleiburg i guranje Hrvatske na Balkan, posve su isti, i onda i danas.

U posljednjem desetljeću ostvarili smo nevjerojatan uspjeh uspostave hrvatske države i svoje nacionalne slobode. Bilo je to nemoguće bez obrambenog rata protiv srbočetničkih osvajača. Bili smo napadnuti, bez oružja i međunarodne pomoći, ali smo ipak, uz ogromne gubitke ljudskih žrtava i stradanja, materijalne štete i ogroman broj progonačnika, vojno pobjedili puno jačeg neprijatelja. U obrambenom ratu izvojevali smo našu slobodu i veličanstvenu pobjedu, oslobođajući okupirana područja. Imali smo godine teških odričanja i socijalne krize, ali i u tim okolnostima smo postupno napredovali. Odmah po uspostavi slobode, radi svoje državne samostalnosti, od međunarodne zajednice i sudau Haagu, cijelo vrijeme trpimo nove nepravde, stalno drastično prozivani i kažnjavani.

U nedavnom razgovoru za "Slobodnu Dalmaciju" **Dr. Zvonimir Šeparović**, svjetski priznati stručnjak viktimolog, tumači da su "Englezi preko zamjenika tužiteljice **Grahama Blewitta**, preuzeli Haaški tribunal kao sredstvo za uništavanje hrvatske države, kriminaliziranjem Oluje i Domovinskog rata. To ima svrhu usporiti Hrvatsku u procesu povratku u Europu i vezati je uz Balkan, gdje će Srbija opet imati dominantnu ulogu". Dakle prigovaraju i osuđuju nas isti oni, koji su nam u ovom stoljeću, prije pedesetak godina, jednom već krvavo presudili. Posluživši se prijevarom, Britanci su nam na Bleiburgu prijeko sudili, poslavši u smrt premnoge nevine hrvatske mladiće, žene i dječu. Nažlost nedovoljno prznata, poznata i potpuno nekažnjena ostaje bleiburška tragedija Hrvata i sve poslijeratne godine stradanja u jugokazamatima.

Politika perfidnog Albiona

Tek ovih dana umro je posljednji važan britanski akter tog zločina - brigadir **Toby Low**, koji je kasnije za zasluge dobio i titulu, te postao lord Aldington pa čak i engleski ministar. Svih ovih 55 godina, prava istina nije mogla na svjetlo dana, Britanci su štitili svog lorda i bivšeg ministra, te skrivali svoje tajne dokumente iz Drugoga svjetskog rata. Sudenje lordu Aldingtonu, koje je pokrenuo britanski povjesničar grof **Nikolai Tolstoy**, koji je desetljećima istraživao tragediju i

Piše:

Damir BOROVČAK

pronašao dokaze o odgovornosti Britanaca za taj zločin, završilo je neuspjehom i nestankom arhivskih dokumenata. Isporučivanjem Hrvata partizanima, Britanci su učinili da Slovenija postane najveća hrvatska grobница. "Večernji list" od 11. prosinca prenosi da je partizanski pregovarač s Britancima bio **dr. France Hočevar**, a izvršni su bili komesari **Milan Basta** i **Simo Dubajić**. Masovne egzekucije Hrvata su započele odmah. Ti su komesari opisali kako su tekla izručenja i masovna ubijanja. Srpski krvnik Dubajić posebno je opisao mučne likvidacije njegove partizanske horde, koje su trajale dva do tri tjedna. Opisi masovnih likvidacija neodoljivo podsjećaju na likvidacije Hrvata u vremenu posljednje srpske agresije, okupacije Hrvatske i obrambenog Domovinskog rata.

Dvadeseto je stoljeće najkrvavije je u našoj povijesti, s obzirom na činjenicu za nas pogubnog završetka drugog svjetskog rata i bleiburškog pokolja Hrvata. Ništa slično ranije nije bilo zabilježeno u povijesti Hrvata i možemo reći da bleiburška tragedija, guranjem Hrvata na Balkan, traje još i danas. Krivci zajedno i drugo, posve su isti i onda i danas. Hoće li se za takove postupke Velika Britanija ikad ispričati Hrvatskoj? Samo naivni u to mogu vjerovati. Ali tko nas prijeći da kažemo i dokažemo istinu?

Iako se završava ovo stoljeće agresivnih ratova, apsurdno je da se upravo Hrvate proziva i osuđuje za obrambeni rat. Završilo je i tisućljeće hrvatske opstojnosti i katoličanstva na ovim prostorima, a koje smo kao narod proživjeli krvavo natapajući ovo tlo, stalno pod drugim osvajačima ili tuđincima. A katoličanstvo i domoljubni ponos malih naroda sigurno nisu po mjeri novoga svjetskog porekla i britanskih iluminata. Oni pak znaju vrlo vješto koristiti posrednike za ostvarenje svojih imperijalnih ciljeva, što je dobro opisao **F. William Engdahl** u svojoj knjizi "Stoljeće rata". Zato se čini kako nismo previše naučili od povijesti i da u novo tisućljeće ulazimo sa strahom kako smo opet negdje na početku naše nacionalne i državne opstojnosti i sigurnosti. Naime, sve su naznake da u novo tisućljeće donosi duh i ideje novog svjetskog poretka i njegova anglosaksonskog projekta koji se zove *globalizacija*. Za Hrvatsku, poslije Zagrebačkog summita, posve precizno - glo-

balizacija je prije svega novi oblik integracije Hrvatske s Balkonom. Taj prioritet je lako uočljiv u deklaraciji Zagrebačkog summita. A svaka prisilna veza s Balkonom podsjeća na Bleiburg, Križni put, posljednju agresiju srbočetnika i stradanja u obrambenom Domovinskom ratu.

Amputacija nacionalnog

Danas je najvažnije i najmoćnije oružje protiv interesa svake nacije pa tako i naše, režiranje informacija, posjedovanje i manipuliranje medija. Zato nam je dužnost upozoriti i širiti istinu za Hrvatsku. Neki se mediji žestoko trude izbrisati nam sve domoljubno iz sjećanja. Hoće li im to uspjeti u idućem tisućljeću?

Novi svjetski poredak u novom tisućljeću sprema globalizaciju tzv. jugoistočne Europe po modelu deklaracije Zagrebačkog summita. Hrvatska se, bez većeg protivljenja, našla ponovno u tom eksperimentalnom balkanskem loncu. Uvjeti Hrvatskoj, u smislu balkanske suradnje za primanje u EU, to potvrđuju. Takozvano nezavisno novinarstvo pomoću povremenih kaos-afera, još uvek usredotočenih na račun prošlih vlasti, ima zadatak uvjeriti nas da smo kao nacionalno probuđeni narod nesposobni samostalno i bez međunarodne kontrole živjeti u Europi. U tom svijetu medijske manipulacije, laži i poluistina, neki naravno vide interes vlastitog profita kroz brzu, dobру i laku zaradu.

Što nas dakle čeka u novom tisućljeću? Sigurno i opet ne istina, pravda i blagostanje, koje će nam se nuditi uz prozivke i "hapšenja" na osnovi tzv. nezavisnih medija. Hrvatski čovjek trebao bi shvatiti da o hrvatskoj budućnosti treba tražiti i čitati tamo gdje se zbori o domoljublju, o dokazivanju povijesnih zabluda i stvarnih istina - primjerice o uzrocima i posljedicama bleiburškim stradanju i napisljetu o kršćanskim vrijednostima. A taj program, novi svjetski poredak nije predviđio za novo tisućljeće. Njih ne interesira istina i pravda, kao niti interes i samosvojnost malog naroda. Oni sve to vide u provedbi plana - globalno i globalizirano! •

O GENEZI SRPSKE TEORIJE O GENOCIDNOSTI HRVATA

Mit o srpskom junaštvu razvija se stoljećima, a san o velikoj Srbiji počeo se stvarati prije kojih 150 godina. Teorija o genocidnosti Hrvata, što je dio politike za ostvarenje velike Srbije datira od 1941. Zločudna teorija sadrži teške optužbe koje su, nažalost, u većem dijelu svijeta bile prihvачene kao istinite. Zahvaljujući ekspanzionističkim težnjama svojih susjeda, Hrvatska je stekla imidž najbarbarskijeg naroda u Europi i svijetu. Srpski političari, akademici i intelektualci i danas nastavljaju sa svojim teorijama u opasnosti od hrvatskog ustaštva i po istaknutim svjetskim institucijama još uvijek šire iste lažne optužbe. Neki utjecajni političari svijeta još uvijek tretiraju Hrvatsku pod dojmom stvorenenog imidža. Problemi s kojima se Hrvatska suočavala u ostvarivanju svoje neovisnosti dobrim dijelom proizlaze također iz tako stvorenih preoddžbi o karakteru hrvatskog naroda. Zbog nametnutog imidža i danas postoji tendencija izjednačavanja krivnje za ratna zlodjela u nedavnom domovinskom ratu. I danas, Haški se sud ponaša kao da su tužitelji upravo nosioci velikosrpske politike i da se sudi genocidnom narodu. I to nakon stravičnih dokaza o genocidnom ponašanju srpske vojske pred licem čitavog svijeta, u cilju stvaranja Velike Srbije.

Očekivalo bi se da će svjet prozreti srpsku politiku obmane i laži. No to je izgleda očekivala samo Hrvatska u svojoj političkoj naivnosti. Međutim, nikome od stradalih susjeda kao ni demokratskog svijeta nije palo na pamet da se SRJ optuži za genocid. Nažalost, ispada kao da je to bila i ostala Hrvatska.

Srbija se nakon svih počinjenih ratnih zločina pozdravlja kao demokratska i prijateljska zemlja, postavši to preko noći nakon 70 godina komunističko-fašističke diktature i vođenja ratova protiv svih susjednih naroda. Naravno utjecajni politički prijatelji su tu odigrali ulogu. Imena nekih su nam dobro poznata kao zlosretnih protuhrvatskih mešetara za vrijeme domovinskog rata.

Samooptuživanje

Ono što zabrinjava jest mentalitet hrvatskog naroda, hrvatskih intelektualaca, novinara i političkog vodstva. Na razini države poduzima se vrlo malo da se te optužbe pobiju i promijeni imidž koji nam je nametnut, te još više da se svijetu ukaže na pozadinu odnosa balkanskih susjeda i absurdnost ideja o mogućim budućim balkanskim asocijacijama.

Piše:

Dr. Franjo FLAJŠMAN

Ponašanje hrvatske politike temelji se na nekim nametnutim odrednicama. Dok su o ustaškim, to jest hrvatskim zločinima, napisane čitave biblioteke, o četničkim zbivanjima nije se smjelo pisati zbog opasnosti od ugrožavanja odnosa "bratstva i jedinstva". Isto tako, danas se ne smije govoriti o zločinima počinjenim na području Hrvatske od strane srpske vojske i četničkih dobrovoljaca, da se ne naruše "uvjeti za suživot". Hrvatska državna politika još uvijek smatra da istina sama prodire svoj put. Umjesto da se zločudne optužbe argumentirano pobiju, svjedoci smo, nažalost, jedne druge nesretne pojave. To je fenomen samo-

Hrvatska je imala malo prijatelja u svijetu, koji su se željeli suprotstaviti lažnoj srpskoj propagandi. Stalno lansirane laži mogla je pobijati jeidno hrvatska emigracija, koja je također bila žigosana atributima genocidnosti, pa to nije imalo nikakvog političkog učinka.

Ono malo što je bilo napisano u korist Hrvatske, a nije proizašlo iz hrvatskog pera, ni danas se ne zna ili ne želi koristiti. Tako je praktički nezapažen ostao jedan od vrlo rijetkih, ali dragocjenih dokumenata o samim početcima antihrvatske velikosrpske propagande kojom se hrvatski narod pred svijetom optužuje kao genocidni narod. To je knjiga "Moja domovina" (My Native Land) američkog pisca i žurnalista slovenskog podrijetla Louis Adamića. Knjiga je izdana u SAD 1943. u vrijeme krvavih ratnih zbivanja na području tadašnje raspadnute Jugoslavije. Poznavajući dobro prilike, međunarodne odnose i političke ličnosti tog vremena u Jugoslaviji, od samog početka II. svjetskog rata u Europi, intenzivno je pratilo sva zbivanja na ovim prostorima. Sve informacije o tome mogle su se dobivati jedino preko jugoslavenskih dipolomatskih predstavnika u SAD. A to je bilo isključivo u rukama srpskih političara. Oni su pak tragična ratna zbivanja iskoristili, iskriviljavajući događaje i putem svoje silne propagandne mašinerije prikazujući ih svijetu na način koji je trebao poslužiti njihovo velikosrpskoj politici. Tako je Adamić u navedenoj knjizi dao svjedočanstvo onih zbivanja u Americi koja su poslužila za optužbe hrvatskog naroda za genocidnost. Nažalost, u neobjašnjivim okolnostima Louis Adamić mučki je ubijen zajedno sa svojom suprugom 1951. u svojoj kući u New Yerseyu.

Knjiga Louisa Adamića

U nastavku dan je nešto skraćeni prijevod poglavlja pod naslovom "Jugoslavenska mora opsjeda Ameriku" (kompletan prijevod tiskanje u Jutarnjem listu od 3.4.1999. pod naslovom "Povijest srpske propagande", što je djelomično prikrilo pravi značaj opisanih zbivanja. S obzirom na opsežnost poglavlja, ovdje su ispušteni opisi ličnosti i događaja, koji nisu bitni za sagledavanje biti zbivanja.

Adamićeva knjiga obuhvaća opsežan opis prilika u Jugoslaviji prije i za vrijeme samog rata. Poglavlje koje je tako sudbonosno za Hrvatsku počinje opisom događaja pred sam početak rata:

"U ožujku 1941. kad je Hitler počeo stezati obrub oko Jugoslavije, Konstantin

Draža Mihailović

optuživanja, jedna specifična i vjerojatno jedinstvena osobina hrvatskog mentaliteta.

U Hrvatskoj su danas mnogo glasniji oni "Hrvati" koji traže ratne zločince među hrvatskim braniteljima, nego oni koji traže kažnjavanje agresora za počinjena stravična genocidna i kulturocidna zlodjela. Oni prvi čuju se do Ujedinjenih nacija i Haškog suda, a glas žrtve, u stvari čitavog osiromašenog naroda kao da nitko ne želi čuti. Hrvatski narod kao da se mora ponašati po onoj biblijskoj: ako ti netko udari šamar ujedno lice, okreni mu drugo.

Fotić pojavio se u Washingtonskoj javnosti. ... Diplomat od karijere Fotić je šarmirao svojim manirama kada se kretao u 'odabranim' krugovima. ... Običavao je posjećivati 'jugoslavenske kolonije' u New Yorku, Pittsburghu, Clevelandu, Chicagu, Los Angelesu i San Franciscu. No zbog srpske dominacije hrvatski i slovenski Amerikanci brzo su izgubili interes za njegovo prisustvo. Postojala je samo jedna skupina od četrdesetak ljudi s kojima je Fotić održavao bliske odnose. Oni su vodili Srpski Nacionalni Savez (SNU), društvo za uzajamnu pomoć sa sjedištem u Pittsburghu. Izdavali su dnevne novine Srbobran, čija je velikosrpska politika postala mnogo otvorenija nakon dolaska Fotića u Washington. U upravi SNU bili su Branko Pekić u Pittsburghu i tiskar u Garyju (Indiana), Louis Christopher čije je pravo prezime bilo Kristofović. Oni su bili povezani s episkopom Srpske pravoslavne crkve u SAD Dionizijem, koji je bio plaćan iz Fotićeva poslanstva, te s tijesnom većinom srpskog pravoslavnog svećenstva u Americi. Oni zajedno, pod vodstvom ljudi iz jugoslavenskog poslanstva, pretvorili su SNU i većinu organizacija Pravoslavne crkve u propagandnu mašineriju za predsjednika Stojadinovića koji je poslao Fotića u SAD. ... Washingtonski novinari opisivali su Fotića kao velikog demokrata, ne spominjući da je bio nečak Milana Nedića i Dimitrija Ljotića, fašističkih vođa u Beogradu...

Jugoslavija je 28. ožujka prekinula pakt s Osoviniom i Fotić je automatski postao entuziastički ministar 'revolucionarne' Simovićeve vlade."

U travnju 1941. Fotić se sastao s Adamićem, želeći ga pridobiti za suradnju.

"Nakon propasti Jugoslavije Simovićeva vlada poslala je u SAD dodatnu skupinu diplomatskih predstavnika na čelu s premijerovim zetom Radivojem Nikolićem. U svom memorandumu Američkom državnom sekretaru, nakon nekoliko mjeseci, Vaso Trivanović piše: .... pozvao sam gospodina Nikolića u svoju kuću zajedno s tri prijatelja. Proveli smo zajedno oko 5 sati slušajući žestoki napad na hrvatski narod. Nikolić nas je informirao da Hrvati ne znaju što znači imati vlastitu državu, da su oni izdali Jugoslaviju, da će nakon rata Srbi ubiti stotinu Hrvata za svakog Srbina ubijenog po Anti Paveliću, te je jedino moguće poslijeratno rješenje, srpska diktatura koja će naučiti Hrvate kako voljeti državu. Nikolić je napomenuo da govori u ime Simovića. Drugi diplomat koji je došao u SAD u to vrijeme bio je stariji čovjek pod imenom Jovan Dučić (u Enciklopediji Leksikografskog zavoda: .. "opredjeljuje se u toku rata kao emigrant u Americi za izdajničke četničke snage u zemljama"; prije nekoliko mjeseci prenjete su mu kosti iz Amerike u Trebinje što je također iskoristeno kao manifestacija velikosrpskog o.p.) velikosrpski pjesnik i rasist naci-ideološkog tipa, koji je smatrao srpski narod

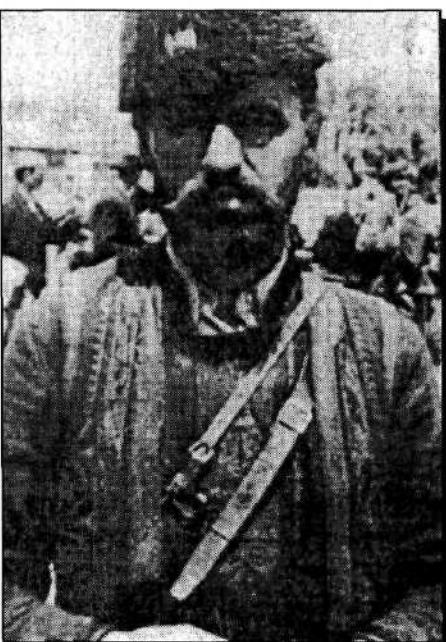
balkanskim Herrenvolkom. Stojadinović ga je poslao kao jugoslavenskog ministra diktatoru Francu u Spanjolsku. No po njegovoj želji došao je u SAD, gdje je boravio u mjestu Gary u Indiani - malom leglu pansrbizma, odakle je često putovao u druge 'srpske kolonije' gdje je održavao sastanke i masovne mitinge. Umro je 1943 godine.

Godine 1942. u SAD dolazi hrvatski ban Ivan Šubašić i kraljevska jugoslavenska delegacija od 4 člana, bez portfelja, izbjegličke vlade: Bogoljub Jeftić, prijašnji premijer i ministar vanjskih poslova, "jugoslavenski nacionalist" ali ne baš uspješan srpski šovinist, Miša Trifunović, Pašićev radikal i šovinist, blebetalo napuhano prošlošću, Boza

Jugoslavija bila potpun promašaj, da su Hrvati i Slovenci izdajnički narodi koji ne zavređuju bilo kakvu pažnju, te da je velika Srbija jedina poslije ratna mogućnost na Balkanu. Američke novine bile su ispunjene takvom propagandom, a Simović, Ninčić i drugi članovi vlade u egzilu kao i njihovi poslanici poput Fotića i drugih glavešina povremeno su davali izjave o "Jugoslaviji". To je bilo potrebno radi održavanja diplomatske korektnosti i neutraliziranja gnjevnih hrvatskih i slovenskih članova jugoslavenske vlade u Londonu, koji su ih trebali podsjećati da oni ovdje predstavljaju Jugoslaviju. Pod vodstvom Jovana Dučića i nekih službenika iz poslanstva u Washingtonu, novine Srbobran i Srpska Nacionalna Unija u Pittsburghu postali su centar srpskog šovinizma i njegovih antijugoslavenskih, antihrvatskih i antislovenskih usmjerenja. Dučić je napisao članak za novine koje su širile njegove ideje o srpskoj super rasi, a Hrvati i Slovenci za njega su bili štakori, zmije i crvi te je dokazivao kako je vodstvo Srbije od 1916. do 1941. činilo velike pogreške pokušavajući raditi s inferiornim rasama.

Također eparhija srpske ortodoksne crkve u SAD pod vodstvom episkopa Dioniza, pojačala je svoju političku aktivnost. Unatoč međusobnoj netrpeljivosti nekih pojedinaca u Washingtonu, New Yorku, Pittsburghu i Garyu koju su osjećali jedni prema drugima, dobro su radili zajedno. Njihova propaganda bila je đavolski uspješna - osobito od rane jeseni 1941., kada su novine diljem čitavih SAD objavljivale senzacionalne izvještaje iz Londona da su Hrvati.....izdajnički pro-nacistički Hrvati masakrirali 180.000 Srba u Hrvatskoj što je poslije poviseno na 390.000, zatim na 800.000 i napokon na više od milijun. Najraniji izvještaji o tim zlodjelima bili su temeljeni na izjavama pronaciščkih srpskih pravoslavnih biskupa. Potvrđio ih je zatim i biskup od Canterburyja, koji je njima bio šokiran."

.....Potkraj 1941 i početkom 1942 Adamić se sastajao sa skupinom Jugoslavena (Stojan Pribićević, Vaso Trivanović, Nikola Mirković, Frano Petrinović). Oni su prihvaćali uglavnom publicitet o Mihajloviću. ... "Međutim nismo vjerovali da su njegove snage 'isključivo srpske'. Također nismo mogli vjerovati da su Hrvati masovno masakrirali Srbe. Mislimo smo - ako su se takva zlodjela događala, to je bilo djelo ustaša i njihovih osovinskih gospodara. No kako to dokazati. ... Možda je postojala neka osnova za te stravične priče. Nitko međutim od članova naše male skupine u New Yorku nije mogao ići u Jugoslaviju da utvrdi činjenice. Najbliže gdje smo mogli doći bio je London, glavna saveznička postaja za propagandu. Stojan Pribićević, podrijetlom Srbin i najoprezniji i odgovoran žurnalist, dobrovoljno se javio za taj put. .... Nakon razgovora s mnogim članovima vlade u eg-

Momčilo Dujic

Marković, srpski demokrat; Branko Čubrilović, Franc Snoj i Sava Kosanović. Kasnije je došao i Pera Živković...

Pasivnost "hrvatskih ministara" u jugoslavenskoj vladi

U međuvremenu članovi jugoslavenskog poslanstva podijelili su ga na antijugoslavensku (velikosrpsku o.p.), antihrvatsku i antislovensku liniju. Kada je ban Šubašić stigao iz Afrike u Washington, Nikolić ga je pozdravio s očitovanjem da svi Hrvati moraju biti istrebljeni. Šubašić ga je zamolio da ga trenutno poštedi. Bilo je bezbroj takvih srpsko-hrvatskih incidenta.

Priča o Mihajlo vicu pojavila se već u srpnju 1941., zahvaljujući publicitetu jugoslavenskih službi u Londonu, Ankari, Istanbulu, Kairu i Washingtonu, te britanskim dopisnicima koji su također bili agenti tajnih službi, kao i američkim dopisnicima od kojih je barem jedan bio na platnom popisu jugoslavenske vlade. Naglašavana je činjenica da je Draža Mihajlović Srbin, da je

žilu i mnogim drugim Jugoslavenima u Londonu, vratio se s informacijama, koje nam je kao neprovjerene djelomično prenio, ali je naknadno bilo potvrđeno. Na temelju tako prezentiranih informacija izvedeni su slijedeći zaključci:

1. Masovni masakri nad Srbima u Hrvatskoj su izvršeni. No ukupan broj žrtava ni izdaleka nije bio 180.000 kako je bilo prikazano u prvom izvješću. Pouzdane procjene iz Jugoslavije kretale su se oko nekoliko desetaka tisuća. Naravno, i to je bilo loše.

2. Masakre nije počinio hrvatski narod, već ustaše pod zapovjedništvom Ante Pavelića i Eugena Kvaternika te Himmlerovih eksperata u skladu s politikom "tehnike depopulacije". U mnogim mjestima Hrvati zgroženi nad onim što se događalo dizali su se protiv ustaša i Gestapo te su bili i sami ubijani ili su morali pobjeći u šume.

3. Znatan broj hrvatskih svećenika, uključujući i jednog nadbiskupa, podržavali su ustaše prije i poslije osovinske okupacije Jugoslavije. Neki su to činili jer su bili takva vrsta ljudi; neki zato što su se opirali Hrvatskoj seljačkoj stranci, kojaje bila izrazito antiklerikalna; neki zato što su bili protiv pravoslavlja ili su bili ultrareakcionarni, bojeći se komunističke revolucije poslije rata. Također neki katolički svećenici u Hrvatskoj pratili su ustaške ubilačke odrede i prevodili su tisuće pravoslavnih Srbra na katolicizam pod prijetnjom smrti - slično kao što su španjolski svećenici (padros) pratili konkvistadore i pokrštavali Indijance u Srednjoj i Južnoj Americi.

4. Fotografije masakra su postojale. Neke od njih koje sam vidio izgledale su strašno: gomile naslaganih tijela ili glava, pune kace ili nanizane ogrlice ljudskih očiju. No samo je nekoliko tih slika izgledalo autentično. Bilo je jasno da je većina njih bila montaža gestapovih fotografa. U dvije ili tri slike među ustašama mogu se vidjeti i osobe u odori katoličkih svećenika.

5. Sve slike ili većinu njih načinili su agenti Gestapo, koji su ih odmah proslijedili srpskom pravoslavnom svećenstvu uz popratne primjedbe poput: "Vidite što Hrvati rade sa Srbima u Hrvatskoj". Srpsko svećenstvo reagiralo je upravo onako kako je Gestapo očekivao. Neki su gotovo poludjeli. Oni moraju što prije poslati te informacije Srbima u Londonu. Gestapo im je u tome pomogao. Srpski kurir Sekulić izašao je iz okupirane Jugoslavije s njemačkom i Nedicćevom kvizilinskicom putovnicom, dospio je u Tursku i predao fotografije i izvješće marijetskog biskupa, njemačkem generalu Dankelmannu, a druge 'dokumente' (sve potvrđene po Gestapou) jugoslavenskim diplomatskim službenicima u Istanbulu. Materijal se zatim brzo proslijedio u London po istom kuriru Sekuliću, koji je sada putovao s jugoslavenskom putovnicom. Britanske vlasti su ga zatvorile pod sumnjom da je nacistički agent, no brzo je oslobođen intervenci-

jom i jamstvom interne klike jugoslavenske vlade kojoj je dopremio informacije. Sekulić je kasnije postao dopisnik Srbobrana u Pittsburghu.

6. Vladina interna klika proslijedila je Gestapove informacije o masakrima diplomatskom poštom Fotiću u Washington i svim poslanicima diljem svijeta. Priča je također dostavljena biskupu od Canterburyja, koji je reagirao onako kako si je to samo mogla poželjeti klika (i Hitler). Nije poznato, je li u vezi s time biskup kontaktirao britanske agente zadužene za Jugoslaviju. Ako jest, sigurno je da su ti staromodni imperijalistički korumpirani službenici, koji su brinuli samo o svojim osobnim interesima, kao i interesima Imperije, znajući da ti interesi ovise o trijumfu pansrpskog projekta, potvrdili da su informacije i slike autentične. Tako je svijet čuo da su Hrvati najgora vrsta ljudi, čak gori od samih nacista. U svakim novinama naglašavalo se da su masakre provodili "Hrvati" ili "hrvatski ustaše". Himmler i Gestapo koji su zapravo inicirali i upravljali pogrome, nisu spominjani.

Zlokobna uloga Gestapo

U proljeće 1942. slika opisanog stanja bila je toliko nejasna da su Adamić i Pribićević odlučili poći u Washington razgovarati s odgovarajućim službenicima Državnog sekretarijata. Istaknuli su da Velikosrbi vode igru u interesu Osovine te da je jugoslavensko veleposlanstvo zapravo stožer antihrvatske kampanje. Izgledalo je da svi službenici s kojima su razgovarali to znaju, no Washington u tom pogledu nije mogao učiniti ništa, jer za takav slučaj nisu imali definiranu politiku. Fotić je bio akreidtirani ministar jugoslavenske vlade priznate od SAD-a.

U međuvremenu je ministar Ninčić s kraljem Petrom II. i njegovim dvorskim ministrom i tri adutanta, koji su svi bili fanični antihrvati i velikosrbi došli u SAD i bili pozvani na večeru u Bijelu kuću. Priredvana su primanja za kralja u jugoslavenskom poslanstvu na koja se trošilo tisuće dolara. Fotić je kralju darovao novi Chrysler u vrijeme kad prosječni američki građani nisu mogli kupiti rabljeni automobil. A mladi kralj, ponavljajući poput papige instrukcije svojih adutanata i dvorskog ministra, stalno je govorio o "mojem dragom Draži" kojeg čak nikada nije video, ali koji je upravo tada surađivao s Osovinom da "istrijebi" partizane.

Predsjednik Roosevelt u govoru pred internacionalnom skupinom studenata 3. rujna 1942. osvrnuo se na otpor naroda protiv osovinske okupacije u "Poljskoj, Čehoslovačkoj, Grčkoj i Srbiji." ... Spomenuvši Srbiju umjesto Jugoslaviju znači da je i sam predsjednik podlegao pansrpskoj propagandi. Nakon nekoliko dana predsjednik Roosevelt na redovitoj konferenciji za novinare ispričao se za pogrešku do koje je došlo zato što je kao dječak sakupljao marke stare

kraljevine Srbije pa mu se ime Srbija usjeklo u pamćenje" ....

Tako je Louis Adamić opisivao aktivnosti u SAD u vezi s ratnim zbivanjima u Hrvatskoj, u kojima se krojila optužnica Hrvatske za genocid. Naravno, izvješća i zaključci o zbivanjima u Hrvatskoj proizvod su velikosrpske propagande. Adamić je otvoreno izrazio sumnju u istinitost tih izvješća. Kao odgovoran žurnalist, poznavajući lude i sredinu iz koje su potekli, prilike u tadašnjoj Jugoslaviji i Europi dao je, u to vrijeme možda jedini, realnu kvalifikaciju ratnih događaja u Hrvatskoj: ratni zločini su se dešavali, ali sve se to zbivalo u režiji Gestapoa.

Gestapo je u svim zemljama okupirane Europe imao svoje izvršitelje za politiku provođenja depopulacije pa tako i u Hrvatskoj. Ratni zločini dešavali su se svagdje, pa i u Srbiji. Međutim ni jedna zemlja ne optužuje se toliko kao i Hrvatska i to već punih pola stoljeća. Hrvatska tragedija je u tome što nije imala svoju državu, pa čitavo to vrijeme nije bilo pravog odgovora na optužbe. Ono malo što se pisalo objavljivalo se u hrvatskom emigrantskom tisku, no u svjetski tiskat to nije moglo prodrijeti. Najčešće suprotstavljanje odnosilo se na daleko pretjerani broj žrtava. Argumenti kako ih je sagledavao Adamić, a koji suštinski i istinito opisuju situaciju, nisu se znali uspješno koristiti. U Socijalističkoj Republici Hrvatskoj o tome se uopće nije smjelo pisati.

Hrvatska danas ima svoju državu, svoju diplomaciju, i u svijetu priznatu demokraciju. Hrvatsku danas ne mogu braniti pojedinci. Mora se braniti dignitet suverene države. A to je zadatak vlasti i državnih institucija. No hrvatska politika i dalje šuti, smatrajući da nam promičba u tom pogledu nije potrebna, jer svijet uvida istinu. To naravno nije točno. Ne samo da se jednom posijano sjeme zla teško iskorjenjuje, već smo danas živi svjedoci da se mjerila u svjetskoj politici ne temelje na nikakvim odnosima prema humanosti ili načelima demokracije. Hrvatska je još uvijek pod budnim okom svjetske javnosti zbog tobožnje opasnosti od ponovnog "rađanja ustaštva". Takve optužbe podržavaju se zato jer još uvijek postoje srpski političari, akademici, intelektualci i narod koji vjeruje da će im tojednom omogućiti da zavladaju tim "opasnim područjem" i tako stvoriti veliku Srbiju. Budući da su srpski političari u stanju stoljećima podržavati mitove i obmanjivati narod, utjecajni političari svijeta trebali bi shvatiti da će idiličnu sliku današnje ujedinjene, razvijene i bogate Europe još dugo remetiti Balkan, gdje već čitavo stoljeće probleme stvara Srbija. •

EUGEN KVATERNIK TERORIST ???

Piše: Tomislav JONJIĆ

Tu leži Div, /Naš stid i sram, /Što bješe kriv, /Jer bješe sam... Ovaj Matošev *Epitaf bez trofeja* napisan je u slavu Eugenu Kvaterniku (1825.-1871.), hrvatskom povjesničaru, političaru i revolucionaru, utemeljitelju Stranke prava, koji je sav svoj život potrošio boreći se za pravo hrvatskog naroda da bude svoj na svome, da uspostavi svoju nacionalnu državu. Tragični finale zbio se u Rakovičkom ustanku, kojega smo u jugoslavjanska vremena, po crno-žutom, peštansko-bečkom uzoru nazivali "bunom". Svega četiri dana nakon što je proglašio privremenu hrvatsku vladu i pozvao sve narodne "žive sile" da se, slobodni i jednaki pred zakonom, pridruže borbi za oslobođenje "izpod šabacko-madžarskog gospodstva", 11. listopada 1871. ubijen je i skupa s drugovima Vjekoslavom Bachom i Antonom Rakijašem kao pseto zakopan pored ceste. Zemni su im ostatci preneseni u zagrebačku prvostolnicu pedeset godina kasnije.

Eugen Kvaternik

to bila i obična spomen-ploča ili ulična ploča teroristu preraslome u školsku činjenicu, poput Kvaternika i njegovih nastavljača..."

Gdje je to i kada Eugen Kvaternik prakticirao nasilje koje "nije upereno protiv oružanih formacija, nego protiv nenaoružanih i nespremnih civila", Bešker ne objašnjava (niti može objasniti). Ne objašnjava ni to, kako je u teroriste "zaboravio" uvrstiti makar jednoga od svojih partizansko-komunističkih preteča i svjetlijih uzora, kojima je nasilje protiv nenaoružanih i nespremnih civila bilo ključnom odlikom. Oni nisu opasni, njih ne treba odbaciti. Na njima treba odgajati mlađe naraštaje! Treba odbaciti Eugena Kvaternika, preimenovati ulice i trgrove nazvane njegovim imenom. Treba odbaciti Rakovicu, jer je kult Rakovice opasan, opasnaje spremnost da se i oružjem stvara i brani hrvatska država!

Nije, dakako, važno, što o Eugenu Kvaterniku misli jedan Inoslav Bešker, bivši, a i sadašnji specijalist za "kler" i vjerska pitanja u medijima ne naročito sklonima Katoličkoj crkvi, koji pola života piše po narudžbi raznoraznih komiteta i "forum", a drugu polovicu, u hadzeovskoj "tami" čuva svoju sinekuricu u obliku rimskog dopisništva obilježenoga kosim padežima i žurnim, detaljnim i strastvenim izvješćima o još jednom slučaju pedofilije ili homoseksualizma među katoličkim svećenicima. Sam Bešker, dakle, ne znači ništa. Važno je, međutim, to da na članak objavljen u visokonakladnom listu, kojim se na razinu Crvenih brigada i Che Guevare spušta simbol borbe za hrvatsku državnu neovisnost, nitko nije reagirao. Hrvatski. Opet Matoš: *I nju i njega pokopaše krišom, krišom, dragi čitaoče, krišom...* O

Malo je naroda koji bi, poput Hrvata, zaboravili takvog velikana. U nas je to sastavni dio narodnog mentaliteta. U nas se, pače, događa da ga se proglaši - teroristom! U visokonakladnom zagrebačkom *Jutarnjem listu*, notorni je Inoslav Bešker u tekstu pod naslovom *Terrorizam u nama i oko nas*, u teroriste (a "terorizam se od oružane borbe razlikuje time što nije uperen protiv oružanih formacija, nego protiv nenaoružanih i nespremnih civila") ubrojio i Eugena Kvaternika, "koji je sa svojim srpskim saveznicima otvorio u Rakovici sezonus terorizma koja je krivudovao vodila s jedne strane do ustašta, a s druge do balvana (pa onda i do apologije Mire Barešića, Zvonka Bušića itd.)."

A terorizam, zaključuje Bešker, ne ćemo "zaista odbaciti dok duboko u sebi ne odbacimo svaku apologiju terora i na strani koju osjećamo svojom, pa makar

NA TOM MLADOM LETU

Piše: Slavko ČAMBA

"Na tom mladom letu, veselimo se", grljato smo popevali, pred štalicom stali, prosili maloga Jezuša, čez Mlado leto, za nove milosti kaj nam bolje bode. Kuliko želj, kuliko nadi vu luckom srcu koje nigdar zadovolno neće?

I čez te blagdanske svetke, moremo reči, dosta smo se častili, najeli, napili, natračali – kak nam je bilo i kak bode.

Mi, živi robijaši, još se navek sećamo kak smo negda po Titovaj robijašnicaj žalosno božićivali. Plakali smo se, gladuvali, senjali o hrvacke slobode, kojo danes, Bogu fala, eto, imamo i živamo.

"No, nigdar neje ni bilo, da bi Hrvat tom vu semu praf bilo" – rekao je jeden naš govornik. I eto, danes, vu zimskom cajtu, jedni mudrujo, drugi skeče, trejti se boje kaj im bode doneslo Mlado leto?

Poznato nam je, da nam vu Starom letu neso "cvele ruže". No, tešimo se, morti nam vu Novom letu bodo "precvele ruže"? Ali, dok se vu našem srcem (kak to lepo veli naša precednica Kaja) grunda straj nepoverenja pred onemi koji so do ţera bili Titovi komunisti, udbaši, mi čez takove nebumo srečni. Mi, krej takovi nebumo dočekali ni osteli kaj znači poštena, prava demokracija. Onakova demokracija koja je stemelena po Bože pravde: bez greja laži, kriminala, bogaćenja, bracke lubavi, na korist svojemu narodu kojem služe. Zato, čez trejte tisućeče, koje smo imali srećo doživeti, strplivo se sabrano, molimo za naše vladare:

Da vusreće našo Domajo! Da vu nje nam bodo "precvele dišeće ruže." Pošteno, jednako, za se Hrvate: male i velike, bogce i bogate, mlađe i stare, čez dobre glase, za nas robijaše. Molimo se, da završava "Justicija", bez politike, koja bi zdravo vračila i u vračila betežne Hrvate doma, i vu svetu – več, k drugomu letu!

"Na tom mladom Letu, veselimo se, mladoga Kralja mi prosimo"...

Vuredništvu glasila "Zatvorenik" sem političkem robijašem
ČESTITAM i želim, vuspešno,
srećno Novo letu! □

Božić u hrvatskoj književnosti

Božić je veliki kršćanski blagdan kada se slavi rođenje Isusa Krista, koji je na stranicama Evangelijsa zasnovao novi svijet, novoga čovjeka, koji je pozvan da ljubi i oprašta, kako bi život čovječanstva bio pravedniji, pošteniji, ljepši i plodotvorniji.

Ljudi pojedinci slave svoje imendane i rođendane, zajednice slave rođendane znamenitih ljudi zaslужnih u znanosti, umjetnosti i ostalim djelima koja su korisna za čovječanstvo.

Kršćanska zajednica svečano slavi rođenje Isusa Krista, utečnjitelja kršćanskog naučavanja. Nije to dan rođenja Isusa-čovjeka, već dan rođenja Isusa Boga i čovjeka, druge božanske osobe Presvetoga Trojstva. To je misterij-tajna, koja čovjeka povezuje preko Sina s Ocem u kome sve postaje, živi i umire.

Dan rođenja maloga Isusa-Božića prodruhovljuje i osvjetljuje duše kršćana, a u domove i obitelji unosi ljubav, toplinu i mir. Taj događaj nadahnjivao je pobožne kršćanske duše, nadarene pjesnike, glazbenike, slikare, kipare i dramatike. Odatile i jaslice svetog Franje Asiškog. Iz takvog kršćanskog ozračja nastale su i naše lijepo božićne narodne pjesme.

Ta rukovet umilne pjesničke baštine obogaćene božičnim blagdanima nastajala je tijekom stoljeća na hrvatskom jugu i na hrvatskom sjeveru.

Diljem Dalmacije, Like, Bosne i Hercegovine posebno je omiljela ona "U se vrime godišća", a u Podravini, okolicu Zagreba, i u Hrvatskom Zagorju ona koja se posebno oduševljeno pjeva "Narodi nam se kralj nebeski."

Pored navedenih i sve ostale su religiozno-osjećajne, tople i drage: Veselje ti navješćujem puče kršćanski, Svim na zemlji mir veselje, Oj, pastiri, čudo novo, Rodio se Bog i čovjek, Veseli se Majko Božja i Kirie Eleison i druge.

Jedna naš čovjek je napisao a potpisao se samo inicijalom I:

"Ništa ne daje Božiću toliko čara kao njegove pjesme. Više od božičnih običaja, više od zimskog ugodaja, više i od po-božne idiličnosti jaslica i Betlehema unose one u kršćanska srca ono nešto dragi i sretno, ono nešto Božično, što svi osjećamo i ako toga ne bismo znali reći ni definirati. Prigovaraju koješta božičnim

Piše:

Grga PEJNOVIĆ

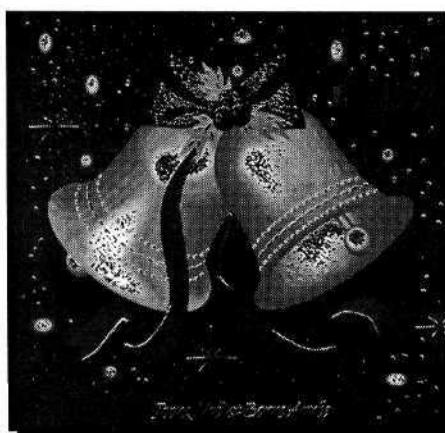
pjesmama; njihovu sadržaju i napjevu, sentimentalnost, i običnost motiva, i liturgijsko-religioznu površnost i pučki ukus.

Ali badava, bez njih nema Božića. Njih svi vole: i inteligencija, i puk, i djeca.

Samo zbog njih dođe u božićne dane u Crkvu bezbroj ljudi koji inače ne bi došli.

Te su božićne pjesme jedino što je od pučke crkvene glazbe izšlo i u život, što se, u božično vrijeme rado pjeva i u obiteljima, i po kućama, i u društvu."

Kako je Božić čest motiv u hrvatskoj narodnoj književnosti, tako je vrlo prisutan i u hrvatskoj umjetničkoj literaturi. Ksaver Šandor Dalski u svome najboljem djelu "Pod starim krovovima" do-

čarava nam okićeni dvor plemića Batorića za Badnju večer. Divno božično ozračje ispunjava odaje staroga dvora, odjekuju starinske božićne pjesme, sretno i radosno raspoloženje vlasnika dvora, njegova obitelj i posluga je obogaćena duhom i svjetlošću svete Božje noći. Slijedi večera, ugodna časkanja prekidana božičnim pjesmama i nazdravlicama ili spremanje na ponočku u župnoj crkvi.

U pjesmi u prozi "Sveta noć" Dalski se svojom maštom prenosi u daleki povijesni događaj, kada je čudna i nezapamćena svjetlost obasjala Betlehem, a pastiri na poljima ispod grada pomislile i prepadoše se da Davidov grad gori. Uto se pojavi andeo Gospodnj, koji im reče što se dogodilo i uputi ih prema šiljili da se poklone novorođenom Mesiji. Strah je razbijen, i

dok se sada divljahu nebeskoj svjetlosti, blistavim nebom zaori se pjesma andeoskih zborova božanstvenom harmonijom;

"Slava na visini Bogu

I na zemlji mir

Među ljudima dobre volje"

Milutin Cihlar Nehajev, predstavnik hrvatske moderne, u svojoj noveli "Veliki grad" opisuje duhovni i moralni raspad studenta Frana Mirkovića u Beču. Sve ono lijepo i uvrišeno, što su dobri roditelji usađivali u njegovu mladenačku dušu, u velikom gradu se brzo gasilo.

Osvaja ga nerad, alkohol, noćni život i mamurluk. Studij je zapustio. Roditelji s njime dijele očevu mirovinu, a on laže da studij dobro napreduje. Otac umire i majka ostaje sama. Ne odgovara na njezinu topla majčinska pisma. Moli ga da za Božić dođe i da Badnju večer provedu zajedno, jer ovo je možda njezin posljednji Badnjak. Ne odlazi, a ona ga željno očekuje. Šalje joj brzovaj: "U posljednji čas odlazak nemoguć, božićne svetke čestita ti tvoj Fran!"

Badnja večer, bečke ulice prazne, tako isto gostonice i hoteli.

Bečki katolici hrle u crkve na ponočku, drugi u obiteljima, uz božićne darove i u toplim sobama vesele se sa svojom djecom. Opustjele i prazne duše, očajnik, koji rodenu majku izrabljuje i laže joj, jer se udaljio od Boga i Božića.

Sjedi sam u pustom restoranu, očajan i slomljen izlazi i hodajući praznim ulicama bez prijatelja opustjele duše završava pod kotačima tramvaja.

Bog zna, možda mu je u duši odjekivao majčin bolni zov: "Ja sam, Frane, sama, i mogao bi ovaj Badnjak biti moj posljednji. Jedini moj Frane, dodi, da barem još jednomput budemo zajedno." Nije više imao duhovne snage da izdrži, pa pod težinom majčine tuge, nade, bola i razočaranja slama se i pada baš na svoj pusti i posljednji Badnjak.

Fran Mažuranić je zabilježio jednu kratku legendu iz božičnih dana. Bog zna kada je i gdje nastala, ali je lijepa i poučna. Djeca se vraćaju iz škole. Mali Isus je obučen u prosačko ruho i prosi. Naiđu djeca. Jedan se dječak masa torbe i vadi komad kruha. Bio je gladan i počne žurno jesti. Drugi iz torbe izvadi komad bijelog

kruha i daje ga prosjaku govoreći: "Uzmi, ja nisam gladan."

Treći izvadi komadić crnoga kruha i kaže: "Ti si gladan, a ni ja nisam sit, pođijelit ćemo ga. Uzmi, brate!" U taj trenutak prosjačić se preobrazi u Isusa i kaže:

"Sjedi k meni, dijete moje! Ne mora biti opak koji ne daje, niti mora biti dobar koji daje, ali onaj koji je i sam gladan, pa dijeli kruh s bližnjim svojim, doći će sa mnom u kraljevstvo nebesko."

Vladimir Nazor je ispjевao oveću pjesmu misaono-religioznog sadržaja. Odmah na početku se pita: "Koliko si se puta za me rodilo, o malo dijete Isuse? Ali zvijezda k tebi mene nije vodila."

Naišla su zla vremena: sablasna mržnja i osvetništvo, rušenje i paljenje svega što je stoljećima građeno, ubijanje nevine djece, žena i staraca, zatiranje ljetopata Božje prirode kao i djela umjetničke maštice. Ali pjesnik je presretan kad osjeti da je novorođena ljubav u njemu, u srcu i duši.

"I prvi put se sva nutrina sja

Mog krutog bića zimskoga.

O, Iskro, sunca vječnoga,

O malo dijete Isuse!"

Mnogi pjesnici i prozaisti između dva rata i poslije drugoga svjetskoga rata, osobito oni kršćanskog usmjerjenja pjevali su i pisali o Božiću. Jedan od njih je **Jeronom Korner**, rodom iz Herceg-Novog. Svećenik i profesor književnosti objavio je pet zbirki pjesama i u više njih nadahnut je Isusovim rođenjem. Pjesmica "Betlehem" je nadahnuta svjetlim povijesnim događajima:

"Svjetlost se raja prosipa

Između Marije i Josipa.

Toplina se razljeva mira

Između anđela i pastira.

Bile su krasne velike zvijezde,

Kada se ljubav rodila sveta.

Al bijaše zvijezda ljepša od sviju

Skrivena očima svijeta.

Ona je mogla sjaj i ljepotu

Da svemirom cijelim prospe,

Al nju je tek Isus maleni gleda.

Ta zvijezda je bila:

Srce naše Gospe.

Na krajnjem sjeveru u Subotici, rođio se pjesnik **Aleksa Kokić**, svećenik i profe-

sor slavistike. Opjevao je svoje Bunjevce, prostrane salaše i život na bačkim ravnicima. Dragu i rodnu zemlju, sjetu, žetu i slavu na završetku zvanu Dužijanca, kruh svagdašnji, bogate običaje, popijevke, nošnje i plesove a sve to protkano životom vjerom u Boga, Krista i njegovu Bogomajku, što čini sadržaj života bunjevačkih i šokačkih Hrvata.

Ovakovo ozračje uvjetovalo je razvoju kršćanske kulture, posebno katoličke književnosti, koju i najdosljednije predstavlja Aleksa Kokić. U njegovim zbirkama Klasovi pjevaju, Srebreno klasje i Klasje naših ravni susrećemo nadahnute uz dane liturgijske godine. Tako u tri pjesme: U noći adventskoj, Noć kad je mali Isus govorio i Sveta noć Kokić je zaronio u tajnovitost svete Badnje noći. Svojom braći govorci da očiste duše i savjesti, da urede i okite svoje domove, pa ako naide siromah, primite ga i dajte mu topli ležaj, jer:

Možda čete, draga braćo,

Tu malu pomoći i neznatnu ljubav

U ovo vrijeme adventska

Iskazati Kristu gospodinu.

Od svjetla Božićne noći, od dana po-rođenja Isusa iz Nazareta duhovno žive milijuni ljudi već dvije tisuće godina.

Nisu samo spomenuti pjesnici pisali i pjevali o Božiću, već je uz njih velika skupina pjesnika kršćanskog usmjerjenja: **Barišić, Lendić, Šarić, Dominić, Hrastovec, Petar Grgeč, Josip Andrić, Sida Košutić, Klarić, Poljak, Jurjević, Milan Pavelić, Ton Smerdel** i drugi.

Završavam onom dragom Dom-janićevom "Božicu"

Če bi rekel Božiću,

Kaj želim si ja,

Rekel bi, naj u šakom

Puno srca da.

Da bi narod narodu

Kak i bratu brat,

I da zadovolen bu

Jenput i Hrvat!

STARA GODINA

Slavko ČAMBA

Hvala ti za sve što si nam pružila, dala za prošlih tristo šezdeset i pet dana.
Bilo je radosti, strijepnje, tuge i rana
bila si u svemu godina, svačim protkana!

Neki su u tebi prvi puta ugledali svijet,
mnogi su morali iznenadno mirjet.
Nekim si pružila čari, ljubav i sreću
mnoge si pustila da dalje u riječi teku!

Ti si nam list od knjige našeg života
prolistana strana, pročitanih ispisanih
slova.

Uvezana u korice, tajna pečata broja,
da li si nam predzadnja ili koja?

Odlaziš u zaborav kao i tolike godine prije
kalendar stari baca se, s tobom već u košu
gine.

Kazaljka na satu dvanaest pokazuje
cijeli svijet radosno, s tobom se pomiruje!

Primamo te na leđa, jedan teret više
s tobom ćemo ići opet grobu bliže.
U toj zimskoj noći gubiš se, nestaješ
s pahuljama snijega pozdrav zadnji daješ!

NOVA GODINA

Slavko ČAMBA

*Došla si k nama, među nas
u ovoj zimskoj hladnoj noći
iz dalekih sniježnih Karpata.
Odjevana u bijelom svilenom ruhu
s ogrlicom okolo vrata.
Oblivena pjenušavim šampanjcem,
praćena tamburom bećara.
- Mladenka, naša draga!*

*Došla si k nama s otvorenim srcem,
s osmijehom djevojačkog lica.
Mirisom ružmarina, pjesmom vjetrova,
okičenih borova, osvjetlenih raketa,
zvukovima zvona, šapatom molitve.
- Mladenka, naša draga!*

*Došla si puna darova,
sakrivenih, dubokih tajna,
bez imena znaka. Što ćeš nam dijeliti?
Da li ćeš nas veseliti, žalostiti?
Da li ćeš nas odvoditi?
- Mladenka, naša draga!*

*Došla si vitalna, hrabra,
zagoneća, nepoznata, a živjet ćeš
s nama. Ti:
Nevjesta, snaha, majka, stara baka.
Nemoj nas iznevjeriti,
nemoj nas zaboraviti.
Mi ti se radujemo, pred tobom
strahuјemo.
- Mladenka, naša draga!*

PISMA IZ ISTRE

Novo lito gre!

Ej! Kako ste? Ča, niste baš dobre volje? A nišan ne, ni ja. Van se duže vrime nišan javija, ma vas nišan zabija, vero nišan. Samo, ča ja znan, nikako mi se ni baš dalo pisati. A ča ču vraga pisati, kad danas ne znaš ni ki je ki, ni ča je ča. Ni za kega ćeš biti, ni protiv kega! A i narodu je već puna pipa svega. Ste vidili koliko je malo ljudi došlo na izbore u Zagrebu! Glasovalo je okolo 12 - 13%. To znači daje deboto 90% građana ignoriralo izbore. A imaju i pravo! Niki je bija na zidu napisao još u vrime une bivše države: KAD BI IZBORI IŠTA MOGLI PROMIJENITI...! NJIH BISTE ZABRANILI!!! Danas bi tribalo napisati: "KAD BI IZBORI IŠTA MOGLI PROMIJENITI...! MI BISMO GLASOVALI!"

Inšoma, štufale su i mene i stranke i izbori i politika. Pak san odlučja se baviti s poezijom. I sad ču vas, kako i priliči nadobudnen pjesniku, ugnjaviti z svojin amaterskin literarnin pokušajima! Eko prve moje pisme:

Još Hrvacka ni propala!

Još Hrvacka ni propala,
a mogla bi i propasti,
samo neka to ne bude
barem dok sanja na vlasti!

Bože, čuvaj mi Hrvacku
i neka mi još potraje
sve dok meni, sinu svojen
ministarsku plaću daje!

Jer, hrvacku ovcu triba
samo strići, samo musti
a Švicarska vajk nas čeka
ako narodu prigusti!

Piše:

Blaž PILJUH

I? Van se svida? Ne? Ča ste rekli?
Da to ni poezija nego politički pamflet!
A, ma! Ča ja znan. San van reka da san
ja amater, pak se ne razumin baš jako u
poeziju. E, a imanja još jenu! Forši će
van se ta više svidiati:

Nebuloze jene koze!

Ud tri koze na pašnjaku
samo jena je ostala,
sad su samo snovi pusti:
za tri koze -jena štala!

E, ma još ni sve propalo,
ni to još gotova stvar,
jer koza je tvrdoglavka
i uporna ko tovar!

Pa bi sada, da bi mogla
ostvariti stari san,
hrvackega psa ovčara
hitila iz štale van!!!

Ča ste rekli? Da je i to politika! Ma
dajte, vas molin! To bi prije bila poljo-
privreda, stočarstvo! Pa da! Molin? Ma
koja demilitarizacija Pule i Istre? Ne-
mojte me zajebavati, ki je uopće spo-
minja hrvacku vojsku?

Uostalen, ni sad vrime za prepiranje. Alegria, alegria, bi rekli Talijani. Božić i novo lito su prid namil! I novo desetljeće i novo stoljeće i novo tisućljeće! Ča bite više stilii?

I, kamo čete za Novo lito? Ja ču stati
doma, vero ču! Da mi u uva nesigurna
vrimena ne provale lopovi u stan. Pak

da izvrše... pretvorbu!!! I moju
skromnu imovinu... pretvore u svoju!!!

Sve najbolje za Božić i Novo lito
želi van vaš

Blaž Piljuh

ZIMA

Višnja Sever

Ko uklete stope trave.
Inje ih sjajem prekriva.
Srebri se polje i njiva.
Daljine se gube plave.

Fijuče vjetar s gore
i oblake snježne goni,
a božićno zvono zvoni.
Mirišu jelove kore

Dok okna se mala žare
i miču se modre sjene
uz ognjište sjede žene,
a muški olovo vare.

U srcima ljubav plamti
za Hrvatsku svoju dragu;
Nova je skoro na pragu
Sve što je dobro se pamti.

29. XII 2000 □

ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (VIII.)

Gotovo uvijek u raznim susretima s osobama hrvatske katoličke provenijencije koji znaju o mom radu, stavovima, idejama koje neprekidno cijeli svoj život zagovaram i afirmiram, postavljaju mi gotovo bez izuzetka pitanje: "Koliko je broj vas Hrvata islamske vjere"??? Obično, ne čekajući odgovor, sami odgovaraju na to pitanje. Ovisno o činjenici, kojem političkom miljeu pripadaju, pojednostavljeno rečeno, odgovori se mogu svrstati u dvije skupine. Skupinu onih, koji konstatiraju da je ideja koju zastupam stvar prošlosti, pa se, jer sada bošnjačka nacija sve pripadnike islamske vjere provodi pod isti nazivnik a da je međusobni rat otklonio svaku mogućnost takve afirmacije!!

Drugi pak tvrde: "To je relikt kompromitirane prošlosti", uz istodobno iskazivanje duboke sumnje u iskrenost prihvaćanja postojanja Hrvata islamske vjere, čak i u to vrijeme, s katoličke strane, obrazlažući svoje tvrdnje daje to umjetno, namjerno, isforsirano činjenje, u kojem su muslimani bili predmet i izraz intrige za ostvarivanje velikohrvatskih teritorijalnih pretenzija. Stoga u novostvorenim okolnostima, današnjim okolnostima, takve ideje su deplasirane i valja napustiti takove stavove. Sugeriraju nam da se određnemo svog vlastitog nacionalnog bića, u interesu otklanjanja, kako takvi "mislioci" sebi i nama žele predstaviti, mogućih prigovora ili optužbi za velikohrvatske ambicije.

Objema skupinama pitalaca i odgovarača (kako bi to rekao Mak Dizdar) zajedničko je da, ne čekajući uopće moj odgovor ili obrazloženje na postavljeno pitanje, o odlučnim činjenicama donose sud na podlozi koja proizlazi ili iz općeg kao i posebnog povjesnog neznanja, neupućenosti o stvarnim činjenicama ili zbog predrasuda, novostvorenih zabluda, akcelerirane mržnje prema svemu što pripada islamskom kulturnom i civilizacijskom kruugu. Svakako tome treba dodati djelovanja iz arsenala retrogradnih ciljeva, preuzetih iz srpske šovističke politike, koja je upravo u cilju ostvarenja svojih idejnih i teritorijalnih pretenzija, pustila je u optjecaj tezu, da vjera određuje naciju.

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

Moramo odista pogledati činjenicama u oči i ustvrditi da su mnogi u Hrvatskoj a poglavito u BiH podlegli ovakvim srpskim stavovima i doslovce naletili na "srpsko rudo", bilo u ulozi pomagača, izvršitelja ili sudionika, te gotovo realizirati srpske ciljeve. Važno je ovdje istaknuti da takove osobe potječu pretežno iz redova pripadnika komunističke partije, srpskih slugana, koji su opslužujući raniju vlast u javnim i tajnim službama činili sve protiv svog vlastitog naroda. Svoju mimikriju iskazuju pozivajući se sad na neko svoje ekstremno izraženo hrvatstvo, stvarajući "male i velike Hrvate" i još u to upregli i vjeru, kojoj ne samo da nisu bili odani, nego je čak poricali, a sad licemjerno, za svoje egoistične ciljeve učinili su sve, što je strano duhu, biću i geniju hrvatskog naroda, njegovoj dubokoj i iskrenoj starčevićanskoj mudrosti i tolerantnosti.

Nažalost, "oni su neko vrijeme kolo volili", kako bi to narod rekao, kojim su gotovo uspješno proveli ideje srpske politike razdvajanja Hrvata jedne i druge vjere i sada pred sobom zorno vidimo rezultat "te i takove politike". Pojedinima je i u novim okolnostima, uspjelo da se održe raznim metamorfozama. Koliko dugo!?. To je pitanje na koje će sigurno uslijediti valjan odgovor, ali samo onda, ako budemo imali znanja, moći i volje, da afirmiramo starčevićanske zasade i istinski primijenimo njegove ideje i uputstva, što je coditio sine qua non našega zajedničkog biološkog, kulturnog, ekonomskog, političkog i svakog drugog postojanja.

Htjeli mi ili ne priznati, Srbi su genocidnom zvjerskom politikom ostvarili svoje teritorijalne pretenzije u BiH, a bojim se da će i na ovom tlu, suptilnjom metodom isto pokušavati, pa samo zajedništvo o kojem sam pisao u prošlom nastavku može biti spas da nam ne otmu sve što ionako namjeravaju učniti sada, nešto drugim načinom i postupkom.

Stoga je pitanje "koliki je broj vas Hrvata islamske vjere", deplasirano, jer brojne određuje snagu, pogotovo ne pokre-

tačku moć. Snagu i pokretačku moć određuje vjera u ideju, njen stalno i neprekidno zagovaranje, čuvanje vječnog, u interesu zajedničkog trajanja. Da bih to zorno dokazao poslužit ću se primjerom, naravno bez namjere upoređivanja, više primjera radi, sudbinama Isusa Krista i Muhameda a.s., koji su za svog života doživjeli da su bili od najužeg kruga osoba, njihovih sljedbenika, utajeni ili izdavani. Dakle, ostali su sami ili gotovo sami, no unatoč toj činjenici, danas u svijetu postoje milijarde sljedbenika i jednog i drugog. Isključivo zahvaljujući snazi i vjeri njihove vječne i neporecive ideje. Sličan, ako ne i isti primjer, je tisućugodišnje trajanje političke ideje za hrvatskom državom. Zahvaljujući nositeljima te ideje, vjere u njeno ostvarenje, a ne broj sljedbenika, jasan je dokaz kolika je snaga u čuvanju, poticanju i zagovaranju ideje. Konačno, mi današnji živući, jesmo stvarni svjedoci i neporeciv dokaz da je upravo vječna luč održavanja ideje, ishodila rezultat. Kad umre ideja, kad umre vjera u njenu ostvarivost ili se pokaže malodušnost, nemoć ili slabost vjere u ideju, nema više tog broja osoba, ljudi koji bi mogao ishoditi i naći i snagu da ponovno zaživi nešto, što se naziva bezidejnošću.

Moram poručiti onima koji me pitaju za brojnost, da snage koje u svojoj uskogrudnosti, koja prije svega potiče iz neprije-pornog egoizma i dokazane /ne/sposobnosti sad ovdje i pred nama, da od većeg naprave manje, ne će niti me mogu obeshrabriti. Upravo suprotno, potaknut će me da budem ustrajniji zagovornik i promicatelj vjere u ideju da jedino zajedništvo kojeg nam je namirio Dr. Ante Starčević i ostali bardovi s jedne i druge strane, jesu, bit će i ostatice ideje koje su jamac postojanja. I jednih i drugih.

Svima neka dopre do svijesti, bez obzira na činjenicu što je utemeljena bošnjačka nacija, da tu činjenicu treba duboko i iskreno poštovati, cijeniti i promicati, jer u dubini genetskog koda pripadnika moje vjere, postoji istinsko i vječno saznanje da smo bez obzira na različite vjere, pripadnici iste narodnosne kulturne i civilizacijske zajednice, te da su naše posebnosti

koje je obilježila pripadnost pojedinoj vjeri naše bogatstvo a ne razlika.

Brojni su dokazi za ovu tezu, najposlje činjenica da nikada nije bilo među pripadnicima rimokatoličke vjere i islamske na području BiH bilo kakvih sukoba na vjerskoj osnovi, osim ovog nedavnog, kojeg su upravo isprovocirali Srbi i njihove služe.

Turska imperijalna sila s kojom nas često bezrazložno identificiraju, ratovala je i osvajala isključivo radi ostvarenja svojih imperijalnih ciljeva a ne iz vjerskih razloga širenja Islama, kako se to lažnom srpskom propagandom želi nametnuti. Zdrav razum ukazuje na tu činjenicu. Da su postupali na način kako to srpska propaganda mašinerija želi dokazati, upravo svi Srbi tijekom petstogodišnje vladavine u tim krajevima, bez ikakve sumnje promjenili bi pravoslavnu vjeru.

Međutim, upravo Srbi, tvrdokorno ovađnje muslimane nazivaju Turcima. Razlog takovog nominiranja je nastojanje da se obeskrjepi zajedničko hrvatsko porijeklo muslimana i katolika i potreba predstaviti muslimane kao azijske pripadnike, pa tako dovesti u sumnju sve zajedničko što među nama nije od juče, već počinje odvajkada, još od Hrvatske pjesme Mehmeda Erdeljca 1588-1589, pa preko Safvet-bega Bašagića i brojnih sljednika istinskog, nepatvorenog starčevičanstva do današnjih dana.

Ovo je odgovor pojedincima i grupama koji iako ne sumnjaju u utemeljenost vjerodostojnost teze o Hrvatima islamske vjere, koji kao ne sumnjaju u ideje starčevičanske opće vrijednosti, ipak podliježu gotovo općem vjerovanju da sam i ja i mnogi koji tako misle, pišu, govore, neka vrsta Don Quijotea, koji se upinju bez valjane svrhe i razloga, od čega treba dići ruke i odustati.

Svi koji tako misle grobari su vječnih starčevičanskih ideja.

Je li moguće, da je vjerska mržnja na sve što pripada islamskom kulturnom i civilizacijskom krugu, koju su Srbi prinosili i sijali, našla plodno tlo među istokrvnom braćom i zamračila svijest i vid, pa čak onemogućila primjenu običnoga političkog pragmatizma, pozitivne segregacije, dakle poticanjem onih koji su dokazali svoju permanentnu aktivnu i dosljednu lojalnost hrvatskoj državi, naspram onih koji su listom unutar Hrvatske bili u oružanoj pobuni i onih izvana koji su napadali na Hrvatsku. Da je mudrosti, pa ako nema toga, onda barem zbog nagona za samo-

održanjem, potrebno je stvaranja saveza Hrvata katolika i Hrvata muslimana s Bošnjacima, ako ni zbog čega drugog, ono radi pukog biološkog održanja.

Bošnjačka pak strana, doduše oni istog duha i idejne pripadnosti prošlim vremenima, izriču mišljenja koja nas Hrvate islamske vjere označavaju kao neku vrstu izdajica bošnjaštva, bošnjačke nacije. U nešto blažoj verziji, tretiraju nas ljudima koji pokušavaju rastročiti jedinstvo i smanjiti supstancu bošnjačke nacije. Kompromitacijom pojedinaca želi se marginalizirati stvarni značaj, naša ostvarenja koja smo postigli u trenutcima kada je gotovo triumfirao srpski zločinački plan, da se međusobno istrijebimo i ostavimo njima na raspolaganju našu zemlju. O sprečavanju širenja nasilja, bezakonja, hajdučije, drumske razbojnike i gospodara i psina rata, kao i o spašavanju života brojnim, riskirajući svoj, posebno ču pisati. To je ujedno i odgovor onima koji dokazuju da hrvatska katolička strana ne će niti da čuje a kamoli da prihvati izražavanje naše hrvatske posebnosti. Da nas koriste za jednokratnu upotrebu, "vi im se nudite a oni vas ne žele", i tretiraju nas izdajicama nečeg što nikada nismo ni bili.

Ovom potonjem stavu mora se izreći posve jasan i rezolutan odgovor. Biti izdajica nečeg čemu nisi nikada pripadao ili što nisi nikada bio, naprosto je nemoguće i potpuno je isključeno jer predstavlja logički absurd. Izdajstvo bi moglo postojati da smo doista nekada bili nacionalno Bošnjaci a da sad tvrdimo suprotno. Kako to doista nismo učinili, otpada ovakva tvrdnja. O tome svjedoči najbolje i najčvršće kronologija jer u vrijeme kada je ističemo kao Hrvati islamske vjere nije niti na pomolu postojano nacionalno opredjeljenje Bošnjak. Pripadnost vjeri također nismo nikad utajivali. Upravo suprotno, intransigentno smo ga naglašavali, pa nam se ni s ovog razloga ne može predbaciti nekakvo izdajstvo. Iako tvrdimo da vjera ne određuje naciju, naše ustajanje na terminu upotrebe vjere uz nacionalnu odrednicu, isključivo je u cilju isticanja naglaska posebnosti unutar zajedničkog hrvatskog etničkog porijekla i korpusa. Promicanje ove komponente uz nacionalnu ima za svrhu označiti isticanje potrebe za zadovoljenje onih prava i interesa koji su posebni unutar jedinstvenog nacionalnog kruga pripadnosti s obzirom na nijansirane različitosti koje se doista i uočavaju kao differentia specifica, življena u kul-

turnoj i civilizacijskoj sredini koja u prvom redu, pripada kulturnom i tradicijskom krugu katoličanstva.

I jedan i drugi način razmišljanja kojeg sam izložio predstavlja činjeničnu i stvarnu zabludu o predmetu o kojem žele raspravljati, jer polaze od nivoa dojma a ne stvarnih i povijesnih temelja.

Nepoznavanje stvarnih i odlučnih činjenica zajednički je nazivnik za sve koji razmišljaju na ovako površan način i kojima su jedino današnje prilike i događaji polazište i ishodište za ovakove stavove.

Ovima koji postavljaju pitanje koliki vas je broj, onima kojima broj označava neku snagu, odgovoriti je da su doista u velikoj zabludi. Nije broj sljednika odlučna činjenica. Naprotiv, odlučna je činjenica i dea. Ideja stječe sljedbenika ili ne.

Naprosto ne mogu zaobići u kontekstu mog razmatranja Poziv na dijalog među civilizacijama kao Vrhunca Milenijskog Sumita Ujedinjenih Nacija, 4 rujna 2000 god, kojeg je u ime Islamske Republike Iran izrekao predsjednik Irana Sayed Mohammad Hatami, predloživši da Godina 2001 bude od UN proglašena "Godinom dijaloga civilizacija":

Citiram:

"Pažljivo moramo osluškivati što nam druge kulture mogu ponuditi i na temelju kojih duboko ljudskih iskustava možemo tražiti nove puteve ljudskog života.

Dijalog nije lagan. Još je teže pripraviti i otvoriti vizure svoje unutrašnje egzistencije drugima. Vjerovanje u dijalog popločava put za životvornu nadu - nadu da ćemo živjeti u svijetu prožetom vrlinom, poniznošću i ljubavlju, a ne tek podvrgnutom vladavini gospodarskih indicija i razornog oružja. Bude li dijalog prevladao, prevladat će i humanost, kultura i civilizacija. Svi mi vjerujemo u tu pobjedu i nadajmo se kako će neprijateljstvo i tiranija završiti, te da će vapaj za ljubavlju spram istine, pravde i ljudskog dostojanstva prevladati... "

Iste godine održana je u Vatikanu zajednička molitva na kojoj su bili predstavnici svih vjera, te je predsjednik Irana uz prisutnost Svetog Oca klanjao namaz po prvi put u povijesti usred Vatikana, čime je bjelodano prihvaćena njegova poruka proglašenja godine 2001. "godinom dialoga civilizacija."

(nastavit će se) •

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (25.)

Danom Sv. Triju Kralja završuje se osobito razdoblje od dvanaest božičnih dana. Svi se ti dani slave kao neprekiniti blagdan. Produceni Božić traje, rekli smo, do dana blagoslova kuće. No u mnogim kućama Božić se slavi sve do Svijećnice, kada se pjeva ova lijepa pjesma:

*Daleki su puti, tamna je noć,
užegla Marija nebesku luč.
To ne bila zvjezdica,
već Marija Svijećnica.*

(Mato Marčinko, **Obiteljsko ozračje hrvatskih narodnih božičnih običaja**, Hrvatski katolički kalendar DANICA 1990., Zagreb 1989., str. 161.-168.)

Čitajući ovaj opis božičnih običaja u hrvatskom selu Hrastovici, imamo osjećaj, da smo se vremenskim strojem vratili u našu indoijansku pradomovinu - vedsku Indiju. Pribivamo svečanoj žrtvi, koja se prinosi bogu svjetlosti sunčanomu AGNIJU - Ognju. Stavljamo na ognjište oklesano drvo doneseno iz šume, koje će gorjeti na razmaku dana i noći. Pjevamo pjesme, pozivajući Sunce i njegovu djecu sunčeviće ("Sunce Isus"). Umjesto tri božice s istoku s nama su Tri Kralja s istoka (Tri kralja jahahu s onih sunčanih stran"). Razastiremo po kući slamu, na kojoj će, zamjenjujući nebeske Acvine, sjediti i spavati nevina djeca. Pod bor stavljamo rumene (sunčane) jabuke. Pijemo Medovinu - Somu, koju nam pripraviše svete pčele, koje su mili med upile kao što Sunce upija

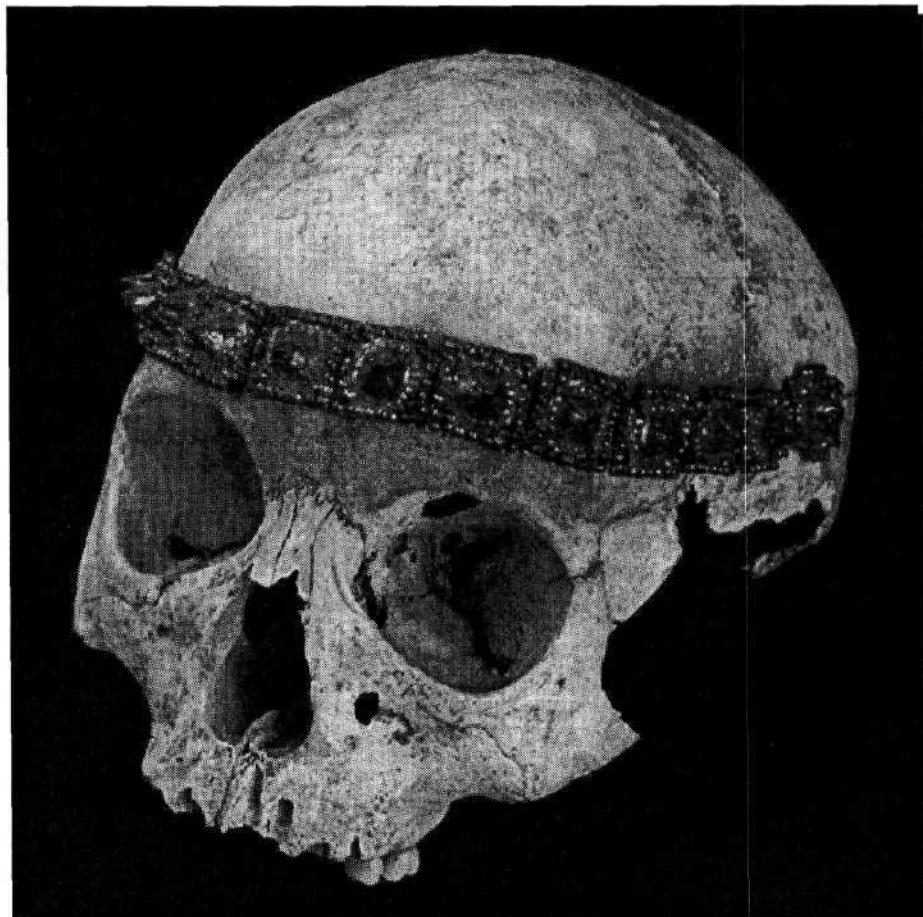
Piše:

Tomislav HERES

nebesko vidilo. Jedemo češnjak umoten u med, da svojih dahom potjeramo zle duhove. Umivamo se svježom iz-

doiranskoj podlogi, a ne na maglama neobstojećega praslavenstva. Te smo običaje baštinili izravno od naših vedskih praotaca Indoarijaca, a ne bilo čijim posredovanjem.

U zaključku naših razmatranja o

Dijadem na lubanji iz Biskupije kod Knina

vor - vodom, njom škropimo i kuću i gospodarske zgrade i vrt i polje. Na izvorima vode našim se djevojkama pokazuju budući muževi.

Hrastovički narodni božični običaji, koj su sažetak svih hrvatskih narodnih božičnih običaja, također dokazuju, da je današnji hrvatski narod izrastao na prastaroj prapovijesnoj in-

Slavenima i Praslavenima možemo reći, da nema nikakvih pouzdanih dokaza o obujnosti Praslavena. Budući da nije dokazana obujnost Praslavena, ne može se govoriti ni o praslavenskom jeziku.

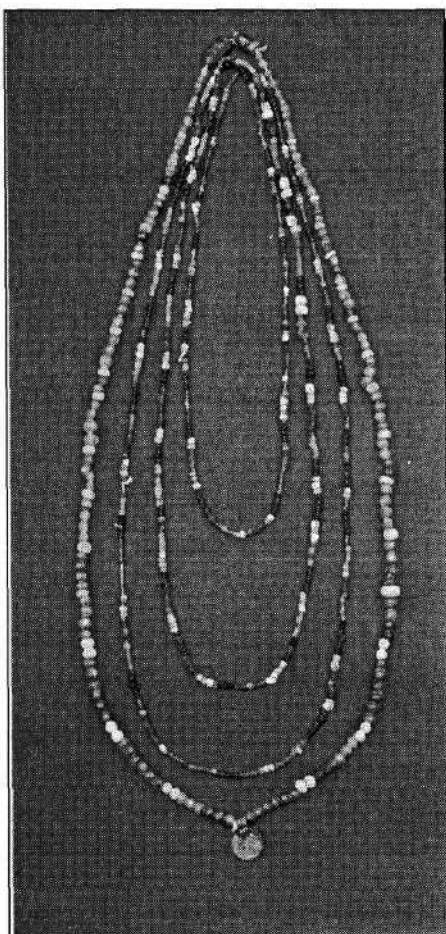
"Povezivanje Slavena s raznim etničkim nazivima kod Herodota (Neuri, Budini, Skoloti, Skiti 'orači'),

sve do danas ima samo vrijednost rade hipoteze" (Enciklopedija Leksikografskoga zavoda, 7, Zagreb MCMLXIV, str. 46.). Sve su to indo-iranski narodi. Kao što su indo-iranski narodi i **Veneti** (koje smatraju praotcima Južnih Slavena; to ime se rabi i za sve Slavene i za Zapadne Slavene) i **Anti** (koje smatraju praotcima Iztočnih Slavena).

Ime Slaven imalo je u Bizantinaca negativnu i prezirnu uporabu kao i ime Latin, Franak, Agarjanin, Ismarlit, Aleman, Hispanac, Englin, Saracen, Got i dr. Bizantski pisci su i Slavene ubrajali razne narode: Ante, Krivrće, Lendzanine, Sjevere, Srbe, Sagudate, Hrvate, Draguvite, Gote i druge.

Današnji hrvatski jezik nije se razvio iz tobožnjega praslavenskoga jezika. "Izvor današnjega hrvatskoga jezika je ranoarijski praezik **saraswati** (37. do 22. st. prije Krista, koji bijaše istodoban sa sumerskim i ranoegipatskim jezikom" (Mato Marčinko, **Indoiransko podrijetlo Hrvata**, Naklada Jurčić d.o.o., Zagreb 2000., str. 474.; **Staroiransko podrijetlo Hrvata**, Zagreb-Tehran 1999., str. 133.).

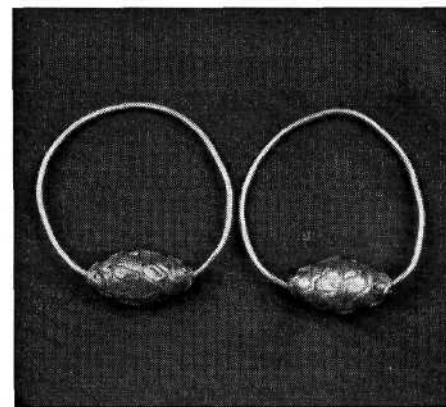
Na Internetu je objavljen tekst o arheološkim nalazima u proljeće 1999. Nađen je ranoindski slikopis od XXXIII. do XXVIII. stoljeća prije Krista na keramici i kamenim pečatima uz prapovijestnu rijeku **KUPHA**, u podnožju gorja **TAHTI - DINARAH** uz današnju granicu Pakistana i Afganistana. U tomu slikopisu (piktogramu) zabilježeno je ime prvobitnih Hrvata **HARAXVATI - HARAQUATI**. Slikopis pripada uljudbi HARAPPA i SARASWATI. U prvobitno doba nastanka ranoindskoga slikopisa tek počinje najranije pismo Sumeranaca, Egiptanca i Indijaca. Kada se pojavljuju prvobitni Hrvati Haraxvati, nema ni

Ogrlica iz Biskupije kod Knina

traga Babilonu, Perziji, Izraelu ni Grčkoj.

Novi nalazi pokazuju, da je praezik **saraswati** čak i stariji od sumeranskoga i ranoegipatskoga. Tomu je praeziku razmjerno najbliža još živa

Naušnice iz Majdana kod Solina

bodulска cakavica hrvatskih jadranskih otoka. Osim praezika saraswati, ja, u temeljima današnjega hrvatskoga

jezika je vedski **sânskrta** (ranoindski samskrit, što znači krasopis) i Zaratustrine svete knjige **Avesta**. Odkriće pak imena Haraxvati - Haraquati uz prapovijestnu rijeku Kuphu potvrđuje moje zaključke o praoblicima današnjega imena Hrvat (vidi: Mato Marčinko, **Indoiransko podrijetlo Hrvata**, str. 460.-463.).

Do zaključaka sličnih mojima došao je i Marijan Rudež: "Znanstvenici nisu pronašli od 6. stoljeća do danas nikakve arheologische nalaze (kulturne ili vjerske), niti ponudili bilo kakve druge dokaze, da je bilo koji narod u bilo kojem razdoblju, i u bilo kojem dijelu svijeta samog sebe zvao Slaven. Zato valja zaključiti: nikada nije postojao slavenski narod, slavenska kultura, slavenski jezik, slavensko pismo i slavenska vjera; izraz 'Slaveni' izumila je bizantska diplomacija u doba Justiniijana; izrazi 'Slaven' i 'Slaveni' izvedeni su iz latinskih riječi 'sclavus' i 'sclavi' (= Sklaven, Sklaveni = rob, robovi). Jezici današnjih naroda u Srednjoj i Istočnoj Europi nastali su iz dva izvora, starohrvatskog i skitskog jezika, a ta dva jezika iz jednog zajedničkog izvora, tj. iz jezika u kome je napisana prvočna sveta Zend - Avesta. Stoga treba zaključiti: slavistica, ute-meljena s polazištim u slovničkim i pravopisnim pravilima tzv. slavenskih jezika, nikada nije ni mogla biti znanost. Germani su izumili slavistiku, prvenstveno zbog svoje politike 'pritisak na Istok'. Kopitar i Karadžić pristali su na suradnju, kako bi sveli Hrvatsku na tri županije" (Marijan Rudež, **Znanost međunarodnih odnosa**, Zagreb 2000., str. 259. - 260.).

Svršetak •

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (XI.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.)

OPĆINA: VITEZ

GRAD: VITEZ

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BLAŽ (NIKO) IVO, rođ. 12.06.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu su ga ubili četnici, izvan borbe, 1944.

2. BLAŽ (NIKO) IVO, rođ. 04.08.1914., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana su ga ubili četnici, izvan borbe, 1941.

3. BLAŽ (IVO) PERO, rođ. 1920., majka Delfa, rođ. Garić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana su ga ubili partizani, izvan borbe, u lipnju 1945.

4. BLAŽ (IVO) PERO, rođ. 09.02.1920., majka Pejka, rođ. Gosić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

5. GARIĆ (ANTO) IVO, zvani "Mali", rođ. 18.09.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu su ga ubili četnici 1944.

6. GARIĆ (NIKICA) NIKOLA, rođ. 11.11.1922., majka Kata, rođ. Zivonar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustašu su ga ubili partizani lipnja 1945.

7. GARIĆ ( ) STIPE, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Pripadao je partizanskoj vojski. U borbama s hrvatskom vojskom poginuo.

8. GELIĆ ( ) IVO, rođ. 27.09.1900., majka Ana, rođ. Miličević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, 27.07.1944. u Travniku.

9. GELIĆ ( ) TOMISLAV, rođ. 25.11.1913., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, 1944. u Bugojnu.

10. GELO (JOZO) PERO, rođ. 18.10.1914., majka Manda, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, 1944.

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

stao u lipnju 1945. Odgovornim se drže partizani.

20. PAVLOVIĆ (STIPO) DRAGO, rođ. 18.09.1915., majka Ana, rođ. Drmić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao u lipnju 1945. Odgovornim se drže partizani.

21. PAVLOVIĆ (PERO) MARIJAN, rođ. 09.11.1921., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana su ga ubili partizani, izvan borbe, 1944. u Čazmi.

22. PAVLOVIĆ (PERO) MARKO, rođ. 06.11.1908., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, 06.04.1943.

23. PAVLOVIĆ (PETAR) PERO, zvani "Perica", 04.04.1924., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobrana su ga ubili partizani, izvan borbe, 06.04.1943.

24. PAVLOVIĆ (JOZO) STIPO, rođ. 15.03.1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik njemačkih oružanih snaga nestao je negdje u lipnju 1945. Odgovornim se drže partizani.

25. POGOČA (IVO) ANTO, rođ. 13.11.1917., majka Maca, rođ. Gučanin, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

26. POGOČA (IVO) STIPO, rođ. 18.03.1912., majka rođ. Gučanić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

27. RADELJIĆ (MIJO) FRANO, rođ. 09.10.1922., majka Mare, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao u lipnju 1945. u Vitezu. Odgovornim se drže partizani.

28. RAJIĆ (FRANO) STIPO, zvani "Bilić", rođ. 04.05.1904., majka Manda, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, 1944. u Vitezu.

29. RODELJIĆ (MARKO) NIKO, rođ. 18.09.1922., majka Janja, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao

na "Križnom putu" u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

30. ROPLJAK (FRANO) ANTO, zvani 2Tome", rođ. 02.04.1926., majka Ivka, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

31. ROPLJAK ( ) FRANO, rođ. 05.12.1914., majka Luče, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

32. RUŽIĆ (ANTO) NIKOLA, zvani "Tunjić", rođ. 11.10.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran je nestao na "Križnom putu" u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

33. STRUKAR (TOMO) DRAGO, rođ. 19.07.1914., majka Ruža, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civila su ga ubili partizani, izvan borbe, u svibnju 1944. u Bugojnu.

34. STRUKAR (FRANO) MARKO, zvani "Franeta", rođ. 11.10.1912., majka Ruža, rođ. Lekić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša je nestao na "Križnom putu" u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

35. VUJICA (ANTO) ANTO, rođ. 05.10.1914., majka Kata, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša su ga ubili partizani, izvan borbe, 1945.

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: ZASELJE

POGINULI I STRIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BEVANDA (STIPO) ANTO, zvani "Tune", rođ. 18.09.1908., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

2. BEVANDA (STIPE) FRANJO, rođ. 07.09.1910., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

3. BEVANDA (NIKO) IVICA, rođ. 17.11.1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik oružanih snaga (ustaša) nestao negdje u lipnju 1945. Odgovornim se drže partizani.

4. BEVANDA (STIPE) JOZO, rođ. 06.08.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu"

negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

5. BEVANDA (FRANJO) MIJO, rođ. 14.10.1901., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

6. BEVANDA (NIKO) NIKO, rođ. 18.07.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

7. BEVANDA (JOZO) NIKO, rođ. 16.03.1895., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

8. BEVANDA (IVO) STIPO, rođ. 12.11.1908., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

9. FRANIĆ (IVO) IVO, rođ. 16.03.1886., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

10. JOZIĆ (STIPO) STIPO, rođ. 14.12.1907., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik OS Njemačke nestao je na "Križnom putu" 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

11. RAJIĆ (NIKOLA) STIPO, rođ. 16.03.1906., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Zaselju. Zločin su počinili partizani.

12. RAMLJAK (ANTE) JAKO, rođ. 14.10.1903., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

13. RAMLJAK (IVO) JOZO, rođ. 02.03.1895., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

14. RAMLJAK (JOZO) MARKO, rođ. 07.09.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

15. RAMLJAK (IVO) MATO, rođ. 23.01.1901., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" 1945. Zanjegov nestanak odgovornim se drže partizani.

16. SKOPLJAKOVIĆ (TADIJA) IVO, rođ. 18.07.1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe

01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

17. SKOPLJAKOVIĆ (IVO) MARKO, rođ. 04.08.1922., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik OS Njemačke nestao je na "Križnom putu" 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

18. SKOPLJAKOVIĆ (IVO) STIPO, rođ. 29.10.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na "Križnom putu" 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

19. SLIŠKOVIĆ (FRANO) NIKO, rođ. 11.11.1900., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

20. ŠILJ (IVO) JOZO, rođ. 11.04.1903., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen izvan borbe 01.11.1943. u Lašvi. Zločin su počinili partizani.

brancin bar

Petar S. Ujević

kućo starog bora
ponistro kolodvora
san ušprican
u ocean

lopovi stari
ljepotice
mornari

a tako malo
nedostaje
mojoj slavi

mocire
arbuni
rusvaj u galvi
deke
lancunci

lubanjo bakljo
moje oči gore
puštinja dana
priziva more

STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (IX.)

UKUPAN BROJ DO SADA PRONAĐENIH ŽRTAVA II. SVJETSKOG RATA NA PODRUČJU VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Bivša općina ORAHOVICA:

Orahovica 315

Crnac 199

Čačinci 237

Zdenci 161

Ostali 32

SVEGA 944

Bivša općina VIROVITICA:

Virovitica 103

Bačevac 8

Borova 23

Brezovica 7

Budakovac 4

Budanica 3

Bušetina 9

Cabuna 4

Detkovac 6

Djelka 2

Dugo selo Lukačko 5

Gačište 5

Gradina 13

G. Bazije 9

Kapan 5

LevinovacII 10

Lozan 8

Lukač 8

Mitrovica Gradinska 12

Pčelić 33

Pivnica 9

Rušani 18

Gradinski Lug 22

Suhopolje 33

Turanovac 17

SVEGA 376

Bivša općina SLATINA:

Slatina 435

Bakić 71

Grabić 2

Četekovac 48

Donji Meljani 6

Golenić 33

Priredio:

Dragutin PELIKAN

Gornji Miholjac 16

Ivanbrijeg 9

Kozice 59

Senkovač 27

Sladojevci 80

Čađavica 35

Čađavački Lug 39

Donje Bazije 22

Ilmadvor 6

Novaki 49

Starin 4

Šaševo 7

Vaška 52

Vraneševci 7

Balinci 28

Humljani 9

Zvonimirovac 30

Miljevci 19

Mikleuš 62

Petrovac 4

Predrejovo 33

Noskovci 22

Sopje 63

Kapinci 14

Nova Bukovica 108

Dobrović 10

Bokane 10

SVEGA 1419

Bivša općina SLATINA:

Prijenos 1419

Humvaroš 8

Pušine 4

Slana Voda 4

Čeralije-Rijenci 8

Gornji Kusonji 6

Hum 31

Macute 16

Mačko vac 13

Smudee 14

Voćin 130

Zvečevo 4

Pecka 36

Levinovac 76

Ostali 8

Lisičine 6

UKUPNO 1783

UKUPNO PO OPĆINAMA:

Bivša općina ORAHOVICA 944

Bivša općina VIROVITICA 376

Bivša općina SLATINA 1783

Županija Virovitičko-podravska

SVEUKUPNO 3103 žrtve

KRIK

Tomislav PEĆARINA

Nikad ne znaš koliki je krug
onog što uporno oko tebe kruži
i koja zvjezda samo za te sjaji,
da ti se za njom pogled živ ispruži.

Posvuda ceste, a nigdje znaka nema,
u beztrag idu svi tragovi lažni.
Ipak na kloni, vikni svoje ime,
iz buntovne duše pusti poklik
snažni.

Jer život voli samo snažne ljude
i njih na dlanu pazi kao svoje,
a očajnici su ko slabe trske
ili na vjetru zanjihane hvoje.

1944. □

ČESTITKA IZ DEN HAAGA

Den Haag, Došašće 2000.g.

Dragi i poštovani prijatelji iz Hrvatskog društva političkih zatvorenika!
Otvorimo svi srca i duše u ovo čudesno BOŽIĆNO vrijeme.

U jednoj dubokoj noći zasjalo je Svetlo, rodilo se maleno Djetešce, ISUS KRIST naš Spasitelj. Neočekivan, neprihvaćen, odbačen od čovječanstva, a ipak tog je trenutka započelo naše otkupljenje. Isus se rodio da bi otkupio sve ljudi od grejha i Njegovo je poslanje svima donijeti mir "Slava Bogu na nebeskim visinama i mir na zemlji ljudima dobre volje" - pjevali su anđeli radosno oko jaslica u noći Isusovog rođenja.

Otvorimo vrata Isusu Kristu koji dolazi jer će iz Njegovog rođenja sinuti veliko Svetlo za jedno novo rađanje čitavog čovječanstva.

Blagdan BOŽIĆA postaje doista blagdan cijelog našeg života.

Najiskrenije zahvaljujući na bratskoj potpori i svim darovima ljubavi iz srca i duše Vam želim ČESTIT BOŽIĆ I BLAGOSLOVLJENO 2001. NOVO LJETO GOSPODNE; POČETAK TREĆEG TISUĆLJEĆA!

uvijek Vaš Dario Kordić □

Den Haag, Došašće 2000. g.

Dragi i poštovani prijatelji iz Hrvatskog
društva političkih zatvorenika!
Otvorimo svi srca i duše u ovo čudesno BOŽIĆNO vrijeme.

U jednoj dubokoj noći zasjalo je Svetlo, rodilo se maleno Djetešce, ISUS KRIST naš Spasitelj. Neočekivan, neprihvaćen, odbačen od čovječanstva, a ipak tog je trenutka započelo naše otkupljenje. Isus se rodio da bi otkupio sve ljudi od grejha i Njegovo je poslanje svima donijeti mir "Slava Bogu na nebeskim visinama i mir na zemlji ljudima dobre volje" - pjevali su anđeli radosno oko jaslica u noći Isusovog rođenja.

Otvorimo vrata Isusu Kristu koji dolazi jer će iz Njegovog rođenja sinuti veliko Svetlo za jedno novo rađanje čitavog čovječanstva.

Blagdan BOŽIĆA postaje doista blagdan cijelog našeg života.

Najiskrenije zahvaljujući na bratskoj potpori i svim darovima ljubavi iz srca i duše Vam želim ČESTIT BOŽIĆ I BLAGOSLOVLJENO 2001. NOVO LJETO GOSPODNE; POČETAK TREĆEG TISUĆLJEĆA!

uvijek Vaš Dario Kordić
Dario Kordić

AFORIZMI

Jajce je uvijek i svugdje predstavljalo izvor života. Ono naše na Plivi u B i H izvor smrti.

***

Berlinski zid su gradili oni koji su imali zid u glavi.

***

Izgubljena generacija je sebe našla u alkoholu i drogi.

***

Do 1991. god. je bilo: Druže Tito mi ti se kunemo, a poslije: Druže Tito mi te kunemo.

***

Ako jednog dana narod da ostavku, političari će ostati bez posla.

***

Sve mu se pruža kao na dlanu, zahvaljujući aplaudiranju.

***

Hrvati imaju Jadransko more, Srbi more problema.

***

Kolumbo je svojedobno otkrio Ameriku. Danas je Amerika pokrila Europu.

Srećko Lazzari

OGLAS

Prodaje se komplet Političkog zatvorenika (od br. 1. do br. 105.). Cijena 1.000,- kn. Obavijesti u HDPZ-u, tel. 01/48-72-433, svakim radnim danom od 9,00 do 12,00 sati.

□

*Zadarska podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika - Žrtava komunizma, održala je
Godišnju skupštinu*

JADNA NAM MAJKA KOGA SMO IZABRALI ZA PREDSJEDNIKA!

HDPZ-ŽK dana 16.12.2000. godine održalo je proširenu sjednicu a ujedno i godišnji skup s kojeg izdajemo slijedeće priopćenje:

Sa zadaćom problemi Udruge njezino stanje zatim ponajviše osvrnuli smo se na naše probleme koje nas tiše pogotovo naša središnjica slabo vodi brigu o svojim članovima. Svi prisutni dali su veliku primjedbu našem predsjedniku Marku Dizdaru i mi osobno mislimo da gosp. Dizdar i gosp. Kaja Pereković nose se jedno preko drugoga, a upravo tu ispaštaju ponajviše članovi zato, kad sam ja iznio probleme od 25. travnja 1998. god. do dana danas ove 2000. godine svu su tražili da se gosp. Dizdar smjeni te da se izabere novo rukovodstvo. To znači održati prijevremene izbore održati Sabor HDPZ-ŽK, gospodin Dizdar troši novac od Udruge po svom nahođenju a ne po podružnicama kako smo se dogovorili 25. svibnja 2000. g. da se od ukupnih sredstava dade 40% središnjici, a 60% po podružnicama po veličini članova. Nakon povratka iz Zagreba 28.11.2000. g. da me se razriješi dužnosti zato što ne želim raditi na ovakav način kako je dosada bilo. Moja ostavka nije prihvaćena te su svi bili jednoglasno da moram ostati i dalje kao tajnik na čelu Udruge.

Ja sam na to odgovorio samo pod novim okolnostima ostajem kao tajnik. A to su kao prvo da se poštuje ono što smo se dogovorili 25. svibnja 2000 g., a drugo da se sazove Sabor te da se izabere novo rukovodstvo, te pristupnik boljem radu a ne kako je sad i ni pod koju cijenu. Svi su dijelili moje mišljenje te jednoglasno prihvatali.

Imali smo podpredsjednika Ivana Ze-
lića koji niti jednom nije dolazio na sas-
tanke. Gosp. Aras je predložio da ga se
razrijesи dužnosti te smo izabrali novoga
dopredsjednika a to je Gabrijelo Božić
priјedlog je jednoglasno prihvaćen, od-
nosno usvojen. Ako me pitate za današnje
stanje što reći nego katastrofa. Oporba je

pala na ispit u svim segmentima, mislim da je stanje u Hrvatskoj relevantno, vidite da se sudi Domovinskom ratu, vidite da nas guraju na Balkan. Odkud pravo Vladi i predsjedniku Mesiću da se zagovara ulazak u Europu preko Balkana, a tek imamo šansi 2015. ili 2020. pa zaboga to je druga generacija koja će tad odlučivati o sudbinama Hrvatske a ne ova sad. Ministarstvo je smanjilo proračun a vidite kome: recimo majkama koje donesu bebu da li to uopće

se za nekoliko mjeseci. Što je sa PDV - ništa zato što su nemoćni smanjiti PDV. Vidite ušli smo u to recite mi što je pojeftnilo. Ništa zato što vanjski proizvođač mora puno toga dati državi da bi se probio na tržište a vjerovali ili ne to nitko ne želi svatko želi zaraditi. To je stvar biznisa, tajli man, što bi rekao Englez.

Znate što je tragedija današnjeg svijeta? Mi prebrzo živimo, a htjeli bi preko noći se obogatiti, to ne može.

Što je tragedija naših političara kad dođu u Sabor gledaju kako će brzo steći bogatstvo za cijelu obitelj kako će što više ugrabiti zato što mu je pružena prilika sad ili nikad.

Jadna nam majka koga smo izabrali za predsjednika mislim stvarno smo blesavi narod, čovjeka koji je išao dragovoljno svjedočiti protiv hrvatskog naroda protiv HV. Protiv MUP-a protiv onoga tko je stvorio i obranio ovu državu, gdje je naša svijest.

Znajte što će vam reći. Potpisom deklaracije s Hagom od strane oporbe znate što znači svaki vojnik časnik ili dočasnik postoji mogućnost da mu bude suđeno u Haagu ili Hrvatskoj koij je imao zapovjedno radno mjesto. Tijekom samog Samita u Zagrebu mi smo bili rezervat Srbije po pitanju novčane pomoći i direktan saveznik Balkana. Na lu najstarijih naroda u sruku Europe gradi se tvrdo neka treća Jugoslavija, odnosno sad "regije Balkana".

Saborska domaćica skinula božićne vijence i ukrase sa saborskog ureda. Neka gosp. Škunc vidi što se radi, jer da joj netko nije rekao to zasigurno ne bi ona učinila. Vidite, dakle, tko je danas u Saboru.

Tajnik HDPZ - ŽK,
podružnica Zadar
Ante Šarić

(preneseno iz ZADARSKOG LISTA,
od 29. XII. 2000.) •

br. 106, siječanj 2001.

partick
ZATVORENIK

REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (VI.)

NAJTEŽI OBLICI REPRESIJE

Početkom srpnja 1945. g. u izvješću *Opunomoćstva OZNE za Hrvatsku diviziju KNOJ-a* govori se o "krutosti i neelastičnosti boraca i rukovodilaca naročito kod izvršavanja specijalnih zadataka"¹, te se navodi nekoliko slučajeva s različitim područja Hrvatske. Najprije se opisuje "slučaj iz V. brigade koji se je dogodio u Splitu. Zadatak je bio konspirativno izvršiti strijeljanje jednog špijuna. Zadatak je izvršen na taj način da su tri borca Narodne Odbrane sa šmajserima na gotovs proveli dotičnoga oko šest sati uveče, dakle po čistom danu, po sred Splita. "Konspirativno" su ga streljali tako da su potrošili dva šanžera (spremnika, op.a.) šmajferske municije, jer je dotični nakon dobivenih nekoliko metaka u stomak i prsa pao u jamu i vikao: "samo sam ranjen". "².

Zatim se opisuje slučaj iz Zagreba, gdje su "u II. bataljonu Zagrebačke brigade komandant bataljona, komandir i zamjenik komandira čete (...) vodeći istragu nad trojicom ljudi uhvaćenih na mitnici iste izmrcvarili i na koncu streljali i zakopali u lauf grabe na periferiji Zagreba. Interesantno je da samo jednom od njih znađu ime i prezime"³.

Na Banovini "kod Petrinje prilikom izvršenja vodjenja na streljanje jedne veće grupe bandita, odgovorni oficir iz štaba bataljona Narodne Odbrane poveo je za pripomoći i dobrovoljce civile iz okolnih sela"⁴.

Osim navedenih dokumenata, o sustavnim masovnim likvidacijama bez suđenja - kao jednoj od osnovnih metoda koju je, krajem rata i u poraću, primjenjivao totalitarni sustav vlasti druge Jugoslavije - izravno, tj. konkretno svjedoče i sačuvane *depeše OZN-e*.

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

Primjerice, u *depeši* koju je OZN-a početkom veljače poslala OZN-i *Osmog korpusa* piše: "Kod vas će biti streljano više Nijemaca radi represalija. Vaš je štab sigurno obaviješten. Ako nešto šaljete u Pisarovinu radi razmjene, osigurajte im transport i pratnju i birajte zdrave, jer je od zadnje grupe pola putem umrlo". U *depeši* (direktivi) koju je OZN-a sredinom veljače 1945. g. uputila 11. korpusu piše: "Nijemci su streljali u Remetincu 30 naših drugova. Vi streljajte kao odmazdu 60 Nijemaca. Objesite one najgore što se kod vas nalaze i one što vam smetaju. Izvjesite o učinjenom".⁵

Krajem travnja "OZN-a Hrvatsko Primorje" uputila je "Načelniku OZN-a Hrvatske" sljedeću *depešu*: "Do sada oslobođeno čitavo H. Primorje. U Sušaku još teško raditi radi blizine Rijeke koja nije oslobođena. Čitav aparat dobro radi. Do sada uhapšeno preko 1000 ljudi (...) Do sada likvidirano oko 120 ljudi (...) Glavni špijuni utekli. Arhive nema mnogo".⁶

Kad se na temelju građe i objavljenih radova namjerava prikazati opće značajke sustavnih likvidacija koje je tijekom rata i u poraću bez suđenja provodila struktura vlasti koju je uspostavljala KPJ potrebno je zaključno navesti i dodatno dokumentirati nekoliko osnovnih činjenica.

Prvo, likvidacije bez suđenja su koštene od strane partizansko-komunističke strukture tijekom cijelog rata, kao jedno od redovnih sredstava za različite vrste obračunavanja s *narodnim neprijateljima i ratnim zločincima*. Međutim, tijekom posljednjih mjeseci rata i u prvim poratnim mjesecima likvidacije bez

suđenja bile su glavno represivno sredstvo kojim je KPJ dovršavala proces preuzimanja i učvršćivanja svoje vlasti, te su u tom razdoblju bez suđenja izvršene najmasovnije likvidacije. U ovom poglavlju, kao i u prethodnim poglavljima navedeni su neki brojčani pokazatelji različitog porejekla⁷ koji nedvojbeno ukazuju na goleme razmjere ukupnog stradavanja hrvatskih (i ostalih) vojnika i civila 1945. g. što je bio rezultat sustavne represije koju je provodila *nova vlast*.

Unutar spomenutog razdoblja, najveći intenzitet provođenja sustavnih masovnih likvidacija bez suđenja nedvojbeno se događao u posijednim ratnim i prvim poratnim danima na širokom prostoru od južnih dijelova Austrije, preko sjevernih dijelova Slovenije do sjeverozapadnih dijelova Hrvatske (uključujući Zagreb i šire zagrebačko područje), gdje je bila najveća koncentracija postrojbi HOS-a te izbjeglog i lokalnog pučanstva.

Prema nizu objavljenih⁸ i neobjavljenih⁹ svjedočanstava preživjelih žrtava razvidno je kako su tadašnje sustavne masovne likvidacije zarobljenih vojnika i civila vršene od strane redovnih jugoslavenskih vojnih postrojbi, OZN-e i KNOJ-a, ne samo bez suđenja, nego najvećim dijelom i bez ikakove evidencije, što je bilo sukladno zapovjedima vrha vlasti druge Jugoslavije. Taje činjenica izravno izrečena u ranije navedenoj *depeši* načelnika jugoslavenske OZN-e, A. Rankovića koji je dva dana nakon završetka rata smjenio šefu // *otsjeka* zagrebačke OZN-e zbog premalog broja streljanih osoba, uz napomenu kako je to bilo "suprotno od naših naređenja jer smo rekli da radite brzo i energično i da sve svršite u prvim danima (n. a.)"¹⁰.

Materijalni dokazi ovih likvidacija nalaze se u velikom broju masovnih grobišta

1 HDA, f. OZN-a, k. 38, o. 3, "Str. Pov. Broj 72 - 5. VII. 1945 godine", str. 1.

2 Isto, str. 1.

3 Isto, str. 1.

4 Isto, str. 2

5 HDA, f. OZN-a, k. 28, o. 6/8, *depeša* od 8. veljače 1945, "S. 97-65".

6 HDA, f. OZN-a, k. 7, *depeša* od 15. veljače 1945, "R. 109".

7 HDA, f. OZN-a, k. 7, 25. travanj 1945, u potpisu "Pipo ... gr. 13 8".

8 v. poglavlja ove disertacije "Završne vojne operacije" i "Dosadašnje spoznaje".

9 v. "Popis izvora i literature", npr. radove V. Nikolića - F. Nevistića, N. Tolstoya, F. Sterlea, B. Vlašića - A. Vojinovića, Z. Duspera i dr.

10 npr. grada K. Draganovića, grada Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava i dr. - v. poglavlje "Povijesna grada".

11 HDA, f. OZN-a, k. 7, knjiga *depeša* br. 3, str. 42, *depeša* br. 124, upućena 17. svibnja 1945. g. iz Vrhovnog štaba.

koja su javno otkrivena, a dijelom i istražena (Jazovka¹; Macelj, Okučani, Bjelovar, Očura, Gračišće, Aržano²; Kočevski rog, Tezno³; itd.) tek posljednjih godina (nakon 1990. g.). Do sredine 1999. g. hrvatska je *Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, u suradnji s različitim organizacijama i pojedincima, locirala preko 800 masovnih grobišta na prostoru Hrvatske i susjednih država, u kojima se nalaze žrtve poratne represije jugoslavenskog sustava vlasti⁴.

Drugo, nakon tih najtragičnijih dana, na cijelom teritoriju Jugoslavije nastavljeno je, bez suđenja, provođenje sustavnih masovnih likvidacija zarobljenika prema različitim osnovama - najveći broj na Križnim putevima i u logorima - a o kojima je najvjerojatnije vođena određena evidencija. Na takav zaključak nedvojbeno upućuju i činjenice navedene u kratkom dopisu kojeg je početkom srpnja 1945. g. primio *Načelnik OZN-e za Hrvatsku*: "Na traženu depešu može se poslati sledeći odgovor: U NDH bilo zadnje vrijeme 5-6 hiljada aktivnih i oko 8.000 rezervnih domobranskih te oko 2.500 do 3.000 ustaških oficira. Svi su većinom zarobljeni u Sloveniji i u koliko nisu odmah riješeni (n. a.), transportovani su u Srijem ... U Zagrebu se prijavilo u maju 2.882 domobranskih oficira. Od toga 1.607 aktivnih i 1.275 rezervnih. Polovica je već riješena (n. a.), dostaje poslano u logore. Ostali prijavljeni bili su podoficiri, razni žandari, policajci, ustaše itd., svi ukupno do 17.000. Većina istih takodjer je riješena (n. a.), a ostalo u toku"⁵.

U kontekstu svjedočanstava o poratnim događanjima u Sloveniji i masovnih grobnica likvidiranih osoba koje su nakon 1990. g. locirane i dijelom otkrivene u Sloveniji, kao i na temelju činjenica i dokumenata navedenih u ovoj disertaciji (primjerice dokument na strani 304, pod bilješkom 868) razvidno je kako u ovom dokumentu termin *rikešen* znači ubijen.

Sačuvana je i jedna depeša koja sadrži konkretnu uputu *OZN-e za Hrvatsku* o postupanju s zarobljenicima. Naime, sredinom svibnja 1945. g. *VI. Korpus* (najvjerojatnije njegova OZN-a) je obavjestio *OZN-u za Hrvatsku*: "Kod nas u logoru nalazi se veći broj zarob. domobr. oficira" te upitao "kakav kurs da vodimo prema istim"⁶. Odgovor je bio opširniji od postavljenog upita: "Puštati možete samo one, koji su dokazano s nama suradjivali. Prema utašama najoštijii kurs. Njemce u logore"⁷.

Treće, posebnu vrstu sustavnih masovnih likvidacija bez suđenja predstavljaju likvidacije koje su vršene nakon zauzimanja određenih područja, mesta i građeva. One su provođene uglavnom u organizaciji OZN-e, a prema spiskovima koji su prikupljeni i obrađivani u ranijim razdobljima, te potom proširivani nakon zauzeća pojedinih lokaliteta. Dio ovih likvidacija vršen je neposredno nakon zauzimanja lokaliteta, dio nakon dodatnih istraga u logorima i zatvorima, a dio pod različitim drugačijim okolnostima.

Unutar pojedinih dokumenata u fondu OZN-e, za ovu je vrstu likvidacija sačuvan veći broj fragmenata različitog opsega, a među njima je najcjelovitiji dokument iz ožujka 1945. g. koji se odnosi na grad Varaždin, tj. radi se o "planu rada za preuzimanje grada Varaždina" kojeg je "Opunomoćeništvo OZN-a II. zagrebačke oblasti za okrug Varaždin" uputilo OZN-i "II. zagrebačke oblasti"⁸.

Osim opisa (adresa, vlasnik, namjena i sl.) 74 varaždinske "zgrade i ustanove" i naznake "kome se predaje nakon pregleda OZN-e", dokument sadrži i "popis narodnih neprijatelja svrstanih po grupama za hapšenje i jednu kopiju predloga o konfiskaciji imovine narodnih neprijatelja"⁹.

U prvoj grupi *narodnih neprijatelja* navedena su imena i prezimena 173 osobe, s drugim osobnim podacima i naznakom inkriminacije - "ustaša", "veliki ustaša", "opasan ustaša", "član kulturbunda",

"fašistkinja", "veliki neprijatelj NOP-a", "konfident", "ratni bogataš" i sl¹⁰. Potom je slijedio popis 270 osoba koji su svrstani u drugu grupu *narodnih neprijatelja*, a inkriminacije su istovjetne s prvom grupom, s tim što je najčešća oznaka "član Kulturbunda"¹¹.

Na kraju popisa *narodnih neprijatelja* napisano je i pojašnjenje: "S ovim planom koji Vam predlažemo obuhvatili smo uglavnom najistaknutije narodne neprijatelje, koje smo stavili u I. grupu, dok u II. grupu stavili smo one za koje nemamo tako dobre podatke, koje ćemo nakon dolaska u Varaždin nadopuniti i provjeriti (...) Među ovom drugom grupom nalazi se dosta velik broj narodnih neprijatelja koji ne zaostaju za onima iz I. grupe, ali zbog nepotpunih podataka mi ih nismo ostavili za drugo hapšenje.

Među ove neprijatelje koje smo svrstali u obe grupe trebat će uvesti i grupu narodnih neprijatelja oko 80 njih, koje imade drug Brcković u bunkeru ali zbog rada na terenu nije imao vremena da to izvadi i nama preda"¹².

Prema podacima koje je prikupilo varaždinsko istraživačko središte *Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava*, netragom su nestale osobe koje su uhićene od strane partizanskih postrojbi prilikom zauzimanja Varaždina, što gotovo sigurno znači da su likvidirane bez sudskog postupka¹³.

Izuzetno znakoviti detalji koji se odnose na opću problematiku likvidacija bez provedenog suđenja nalaze se i u nadzornom izješču OZN-e s područja Slavonije¹⁴. Navodeći slučaj likvidacije "pričušno" 102 osobe kaže se kako "je većina likvidirana bez suda (...) Prijе likvidacije nije proveden potreban postupak, kojim bi se dokazalo krivice pohapšenih, nekima čak nisu uzete ni potrebne generalije", a pritom su "pojedini članovi sekocije (OZN-e, o. a.) vršili likvidacije na svoju ruku i davali naloge za izvršenje istih"¹⁵.

¹ v. knjigu "Jazovka" - navedenu u "Popisu izvora i literature".

² Ta ijoš 17 drugih grobišta antropološki su obrađena u organizaciji Komisije, o čemu postoje detaljni policijski sudske medicinske zapisnici i nalazi, te foto i video građa, kao i svjedočanstva.

³ Kočevski rog - v. djela V. Nikolića, N. Tolstova, R. Leljaka i dr; Tezno-v. Večernji list 17. ožujak, 14. travanj, 6. rujan 1999; u tom su vremenskom rasponu i Večernji list i ostali mediji u Hrvatskoj objavili ukupno više desetaka opširnijih članaka, svjedočanstava te izjava stručnjaka i nadležnih državnih tijela o ogromnoj grobištu kod Maribora, o kojima je i ranije postojao niz svjedočanstava, no u proljeće 1999. g. prilikom građevinskih radova i fizički su otkrivene masovne grobnice.

⁴ Gradska Komisija, *Upisnici grobišta*; v. zbirno Izvješće komisije -iz 1999. g.- o dotadašnjem radu.

⁵ HDA, f. OZN-a, k. 39, o. 1, jednostranični dokument od 3. srpnja 1945.

⁶ HDA, f. OZN-a, k. 7, "R.246-54", 13. svibnja 1945, str. 25.

⁷ HDA, f. OZN-a, k. 7, depeša bez broja, a slijedi iz depeše navedene u bilješci 882.

⁸ HDA, f. OZN-a, k. 14, o. 4, "Broj: 105/45, 31. ožujak 1945.

⁹ Isto, str. 1.

¹⁰ Isto, str. 7-10.

¹¹ Isto, str. 10-14.

¹² Isto, str. 14.

¹³ v. pismohranu Komisije koja se odnosi na varaždinsko područje.

¹⁴ HDA, f. OZN-a, k. 3. O. 2, arh. str. 85-90; Izvješće nije datirano ni u glavi niti u tekstu, međutim prema kontekstu vjerojatno se radi o razdoblju između sredine i kraja ljeta ljeta 1945. g.

¹⁵ Isto, str. 87.

Zatim se tvrdi: "Razlog ovim likvidacijama bilo je stanovište, koje u Slavoniji uzela ne samo O.Z.N.a, nego i druge ustanove, a koje se svodi na ovo:

*Bez mnogo skrupula treba likvidirati sve one za koje znamo da su neprijatelji i koji će sutra biti protiv nas (n. a.)*¹.

Najznakovitije je što nadzornik tvrdi: "Nakon sastanka sa mnom, drugovi su uvidjeli greške (...) te je odlučeno (...) za buduće da nemože niko vršiti hapšenja ove vrste bez znanja i odobrenja šefa sekcije, dok za sve likvidacije treba tražiti odobrenje od gore (n. a.)". Prema tome nije bilo od posebne važnosti što su izvršene likvidacije osoba bez dokazane krivnje, pa čak i bez "potrebnih generalija", nego što nije traženo "odobrenje od gore".

Budući se u nizu objavljenih svjedočanstava, radova i knjiga često navode i raspravljaju dvojbe glede razine jugoslavenske vlasti koja je planirala i izdavala zapovjedi o masovnim likvidacijama, što podrazumijeva i moralnu i pravnu odgovornost za počinjene zločine, potrebno je osim niza u disertaciji već navedenih, a prvi put uopće prezentiranih izvornih dokumenata o toj problematiki - navesti još jedan posebno značajan; zapisnik "I. Savjetovanja načelnika i rukovodstva OZN-e za Hrvatsku 1945. god."².

Savjetovanje je održano sredinom srpnja 1945. g.³, a osim *rukovodstva OZN-e za Hrvatsku* i načelnika OZN-e iz 21 okruga u Hrvatskoj, nozočan je bio i Duško Brkić, izaslanik i član CK KPH, koji je, između ostalog, rekao: "(...) sve ono što vam bude stizalo od Odjeljenja OZN-e za Hrvatsku, nisu samo odluke druga Steve, nego je to odluka partije, CK KPH, CK KPJ. I vi treba da vodite računa o (...) striktnom izvršavanju svih zadataka ... ne samo zato što ste na radu u OZN-i (...) nego zato što je to direktiva naše partije, našeg Centralnog Komiteta"⁴.

U kontekstu ovog i narednih poglavlja zanimljiva je i "Završna riječ druga generala Steve (I. Krajačića, op. a.): načelnika OZN-e za Hrvatsku" koji je, kritizirajući izlaganja načelnika OZN-e pojedinih ok-

rugu i općenito loš moralni i politički položaj OZN-e i partijske vlasti u narodu, rekao i sljedeće: "Drugovi prestanite konačno sa likvidacijama (n. a.)! Ne zato što ja možda žalim neprijatelja, ja ne žalim ni moga oca, nego zato što se u narodu kuje, ruje. Mi moramo nastojati da nadjemo nov način (n. a.) sa kojim ćemo iste neprijatelje odstraniti. Mi imamo vojne sudove, sud nacionalne časti. Ima načina kako pronaći neprijatelja, ući u njegove redove i odstraniti ga na legalan način (n. a.) (...) Mi treba zajedno sa partijskim organizacijama na terenu da pokažemo da nismo oni kako su nas opisali"⁵.

LOGORI

Brojna objavljena i neobjavljena svjedočanstva preživjelih žrtava poratne represije u komunističkoj Jugoslaviji često, ali kratko i nesustavno, spominju i logore kao mjesta u kojima su vršeni različiti oblici represije; zlostavljanja, odvođenja na likvidacije, saslušavanja i td. Međutim iz tih opisa nisu se mogle točnije odrediti okolnosti nastanka, strukture i načina dje-lovanja logora, pa je ostao nepoznat unutrašnji ustroj logora, njihov položaj u jugoslavenskom sustavu, te njihova teritorijalna rasprostranjenost, trajanje, brojnost i td. Na taj su način do sada ostale nepoznate i znanstveno neistražene osnovne spoznaje o jugoslavenskim (komunističko-partizanskim) logorima koji su postojali tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njegova završetka.

S druge je strane, ne samo u hrvatskoj javnosti, u proteklim desetljećima neopravданo prevladavalo općenito uvjerenje kako su logori kao sustav bili ratno obilježje samo država koje su poražene u Drugom svjetskom ratu ili Sovjetskog saveza između dva svjetska rata, te se logorima kao jednom od najtragičnijih globalnih fenomena dvadesetog stoljeća nije pridavala odgovarajuća istraživačko-znanstvena i javna pozornost. Pritom je zanimljivo navesti i suprotnu činjenicu, tj. kako je istovremeno međunarodno ratno pravo temeljito razradivalo zaštitu ratnih

žrtava, uključujući zaštitu civilnih osoba i način postupanja s ratnim zarobljenicima, u kojima je veoma detaljno regulirana i problematika interniranih osoba, logora, zatvora i td⁶.

Međutim, iskustva iz logora pokazuju kako su norme propisane konvencijama bile najvećim dijelom drastično kršene, te su logori bili mesta najnehumanijeg postupanja i primjene najtežih oblika represije. Stoga je s humanističkog motrišta potpuno opravdano što su ratni pobjednici teško optuživali logorsku praksu poraženih zemalja, no isto je tako potpuno neopravdano što su nastojali u što većoj mjeri prešutiti iskustva iz vlastitih logora.

U tom je smislu druga Jugoslavija bila primjer krajnosti, jer su vlastite žrtve i protivnički logori zlorabljeni za postizanje političkih i ideoleskih ciljeva, a žrtve poraženih strana i vlastiti logori potpuno su prešućivani⁷. Zanimljivo je kako je za postojanja druge Jugoslavije, u njoj čak bilo pokušaja javnog otvaranja pitanja žrtava poraženih snaga⁸ i likvidacija koje su vršili partizani⁹, ali je - u tom razdoblju u Jugoslaviji - problem jugoslavenskih logora ostao javno potpuno prešućen¹⁰.

Međutim, sačuvana i sada dostupna građa komunističko-partizanskog porijekla omogućava nastanak relevantnih istraživačkih odgovora na niz temeljnih pitanja glede logora koje je krajem rata i u poraću sustavno osnivao jugoslavenski režim. Stoga je, sukladno istraživačkom predmetu disertacije, osnovna svrha ovog poglavlja okvirno prikazati tu problematiku na temelju izvorne arhivske građe, te je kao jednu od bitnih sastavnica uklopiti u znanstvenu spoznaju o represivnosti jugoslavenskog sustava u Hrvatskoj 1945. g.

Ukoliko se namjerava pojašnjavati povjesna geneza sustavne primjene logora od strane jugoslavenskih vlasti krajem rata i u poraću, onda se na načelnoj razini - kao i prilikom pojašnjavanja geneze represivnosti vlasti druge Jugoslavije - sva-kako treba krenuti od činjenice da je KPJ sukladno, svom svjetonazorskom i idejno-političkom porijeklu, kontinuirano zastupala politiku totalitarnog modela vlasti¹¹.

1 Isto, str. 87.

2 HDA, f. OZN-a, k. 3.

3 Zapisnik sadrži 33 stranice gusto tipkanog teksta, međutim nigdje nije datiran. No iz nekoliko detalja u tekstu i općeg konteksta s velikom se pouzdanošću može zaključiti kako je savjetovanje održano sredinom srpnja 1945. g.

4 Isto, str. 4.

5 Isto, str. 32.

6 v. Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata, Beograd, 1962; poglavljia "Ženevska konvencija o postupanju sa ratnim zarobljenicima ..." i "Ženevska konvencija o zaštiti građanskih lica za vreme rata ...". Obuhvaćene su konvencije iz 1929. g. i njihova dopuna 1949. g.

7 v. J. Jurčević, Nastanak jasenovačkog mita, Zagreb, 1998.

8 npr. B. Bušić, n. dj.

9 npr. S. Vukmanović-Tempo, n. dj.

10 Krajem 80-ih godina, dakle pred sam raspad Jugoslavije izuzetak predstavljaju fragmenti u knjizi F. Tuđmana "Bespuća ..." - usp. J. Jurčević, n. dj., poglavje "Jasenovački mit i "Zaglavak"; Isto tako i n. dj. B. Petranovića - npr. dio III, str. 81 - ukratko spominje samo jugoslavenske logore za Nijemce.

11 v. poglavje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije" - uvodni dio.

Isto se tako prve stvarne pretpostavke za kasniji, završnoratni i poratni nastanak sustava logora pod nadzorom vladajućih struktura KPJ mogu pronalaziti tijekom procesa ustrojavanja *novih* tijela vlasti. Na taj je način već u prvim dokumentima CK KPJ i Vrhovnog štaba o organiziranju *narodne vlasti*, određivan pojma *narodnog neprijatelja* i sukladno tome prema njemu je izgrađivan represivni odnos. Primjerice, kao što je ranije navedeno, u *Fočanskim je propisima* određeno tko su narodni neprijatelji i represivni način postupanja prema njima i njihovoj imovini¹.

Nakon toga, dalnjim ustrojavanjem vojnih postrojbi, tijela civilnih i vojnih vlasti, nastajali su i njihovi dijelovi koji su bili prvenstveno ili isključivo zaduženi za represiju (seoske i partizanske straže, PPK, vojni sudovi, obaveštajne službe i sl.), što je značilo i postupanje prema *narodnim neprijateljima*. U prvima godinama rata, jedine sankcije prema osobama - koje se normativno navode - bile su smrtnе kazne. Tako je, primjerice, u studenom 1942. g. *Privremeni upravni otsek pri Vrhovnom štabu NOP i DVJ* uputio svim komandama područja i svim NOO-ima "Uputstvo o propusnicama za slobodno kretanje"², u kojem se detaljno razrađuje ta problematika, a jedino je predviđeno kako se "falsifikovanje propusnica, pečata ili potpisa kažnjava smrću"³.

S druge strane, već od jeseni 1941. g. partizanska vojna zapovjedništva započinju pregovaračke dodire s protivničkim vojskama glede razmjenjivanja zarobljenika⁴, što znači da su morale postojati određene vrste zarobljeničkih zatvora ili logora, koje su zasigurno bile prilagođene tadašnjim, neujednačenim i promjenjivim okolnostima. Osim toga, ovi su zatvori (logori) očigledno imali nedjeljbeni cilj - razmjenu zarobljenika - te je njihov ustroj (lokacija, trajanje, položaj zarobljenika i sl.) bio podređen ostavarivanju tog cilja⁵.

Na taj se način, na temelju literature i pregledane građe, može zaključiti kako su do predzadnje godine rata zatvori (logori) u partizansko-komunističkoj strukturi

vlasti imali različit, ali ne odlučujući sustavni represivni značaj. Na to je, između ostalog, svakako utjecala neizgrađenost i teritorijalna nestabilnost komunističkih vlasti, jer je taj čimbenik objektivna pretpostavka izgradnji sustava zatvora i logora. U prilog tome govore i problemi koje su krajem rata i nakon njega imale jugoslavenske vlasti prilikom prikupljanja podataka o osobama koje su do 1944. g. likvidirale njeni organi vlasti i partizanske postrojbe⁶.

Međutim, približavanjem kraja rata, tj. sve većim jačanjem partizansko-komunističkog vojnog te unutarnjeg i međunarodnog političkog položaja, u drugoj polovici 1944. g. započele su pripreme za organiziranje sustava logora kao jednog od glavnih represivnih sredstava. Uostalom, u istim okolnostima i s istom svrhom osnovane su OZN-a i KNOJ, kao ključni organizacijski i izvršni represivni organi, a isto tako su na svim razinama *nove* vlasti vršene pripreme za završni obračun s *narodnim neprijateljima*⁷, te stoga logori predstavljaju jednu, bitnu sastavnicu tog represivnog konteksta.

U tom je smislu razumljivo što se u "Zadatcima NOOa pri oslobođenju novih krajeva", koji su označeni - "stogo povjerljivo", između ostalog navodi: "Treba odmah u svakom Okrugu (n. a.) osnovati logore za prisilan rad"⁸.

Sredinom rujna 1944. g. // odsjek OZN-e uputio je *Načelniku OZN-e za Hrvatsku* "mjere i napomene, koje prethodno treba uzeti u obzir, da bi se plan" pri zauzimanju gradova "u cijelosti uspješno dovršio"⁹, te se - između ostalog - predužilo "da se sve uhapšene špijune, narodne neprijatelje i petokolonaše u Z. (Zagreb, op. a.) može koncentrirati u nekoliko *koncentracijskih točaka* (n. a.) - n.pr. ustaške u popravilištu Glina, gestapo i sl. u Sisku ili Karlovcu ili slično (...) Treba pri tome imati na umu (...) daje poželjna koncentracija "po strukama", da budu u sigurnosti te da se bez gubitka vremena u jednom mjestu vrši istražni postupak nad svima koji su medjusobno povezani"¹⁰.

Sukladno navedenim planovima, a prema sačuvanim partizansko-komunističkim dokumentima razvidno je kako je 1945. g. prije završetka rata, na teritoriju pod partizanskim nadzorom postojao sustav logora koji su osnovani i nadzirani od strane partizanskih postrojbi i organa nove vlasti, a pritom su ključnu ulogu imale teritorijalne organizacije OZN-e ili OZN-a unutar vojnih postrojbi.

Primjerice, sredinom ožujka 1945. g. OZN-a II za Zagrebačku oblast izdala je "Opunomoćstvu OZN-e za okrug Moslavinu" sljedeću zapovjed: "Izvršite popis familija od onih ljudi koji su danas otvoreno stupili u oružanu borbu protiv NOP-a, isto tako i svih onih koji su organizirali tu borbu na spomenutom sektoru. Kod porodica organizatora trebati će *izvršiti konfiskaciju i njih otpremiti u logor* (n.a.)"¹¹.

U *depeši* koju je OZN-a za Hrvatsku početkom travnja 1945. g. uputila OZN-i 6. Korpusa navedeno je: "Pobrinite se da vojno pozadinske vlasti organiziraju *normalne* (!!! op. a.) zarobljeničke logore, a vi morate imati pregled istih. Sa zarobljenicima postupajte u smislu uputa"¹². Potpuno ista *depeša* upućena je istog dana i 11. Korpusu¹³.

Zatim, krajem travnja 1945. g. *OZN-a Hrvatsko Primorje* uputila je *depešu Načelniku OZN-a Hrvatske* u kojoj je, između ostalog, navedeno; "Postavljen je zarobljenički logor gdje se vrši ispitivanje. Do sada likvidirano oko 120 zarobljenika"¹⁴. U isto vrijeme "III sekcija OZN-e za IV. Ud. (udarni, o. a.) Korpus" JA podnijela je "radni izvještaj" (...) III. Odsjeku OZN-e za Hrvatsku" u kojem, između ostalog stoji: "Organizovali smo dva zarobljenička logora, jedan u koji će ulaziti svi zarobljenici koji imaju uslove da uđu u našu armiju (...) Drugi logor za Švabe (Nijemce, op. a.) i ostale neprijatelje, kao i za domaće nad kojima je potrebna dulja istraga i traženje podataka.

(nastavit će se)

1 v. L. Geršković, n. dj, str. 9-15.

2 Isto, str. 46-48.

3 Isto, str. 47.

4 v. D. Labović-M. Basta, n. dj.

5 v. Isto; Sami autori, kao i literatura i izvori koje navode, uglavnom opisuju pregovaračke odnose i okolnosti o razmjenama, bez razmatranja statusa institucije zatvora (logora)ili zarobljenika.

6 v. prethodno poglavlje ove disertacije.

7 v. prethodna poglavlja ovog dijela disertacije.

8 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 5, str. 2, točka 17; detaljnije o dokumentu v. bilješku 760 i tekstu na istoj stranici..

9 HDA, f. OZN-a, k. 3, o. 1, arh str. 24, 14. rujan 1944.

10 Isto, arh. str. 24.

11 HDA, f. OZN-a, k. 10, o. 3, "Broj: 613/1945, Dne 18.ožujka 1945", arh. str. 43.

12 HDA, f. OZN-a, k. 7, depeša "7. IV.45 Za VI. Korpus. S. 269-57", arh. str. 24.

13 HDA, f. OZN-a, k. 8, depeša "7. IV.45 Za XI Korpus S. 271-47.

14 HDA, f. OZN-a, k. 7, 25. travanj 1945, u potpisu "Pipo ... gr.138"; v. bilješku br. 877.

NOVOGODIŠNJI DOMJENAK U ZADRU

Kao i svake godine, članovi HDPZ-a Podružnice Zadar, sastali su se 30.12.2000. da bi svečano ispratili Staru godinu. Okupilo se oko 50 stalnih članova koji su redoviti na sastancima i koji prate što se događa u našem Društvu. Uvodnu riječ dao je predsjednik Podružnice Zadar, prof. Bruno Zorić, koji je upoznao članstvo s novostima koja se događaju u Društvu. Tako je naveo da se čine veliki naporci od strane Vijeća HDPZ-a, a osobito od načinika gospode Jure Knezovića, Kaje Pereković, Ljubomira Gotovca i Andrije Vučemila, koji se zalažu da se dug države Hrvatske prema političkim zatvorenicima u cijelosti isplati u nastupajućoj godini.

Dakle, da se poštuje Zakon o pravima bivših političkih zatvorenika kojeg je izglasovao Sabor, a koji do dana današnjega, nije u cijelosti realiziran, već samo djelomično, što izaziva revolt i nezadovoljstvo hrvatskih političkih zatvorenika.

Navedeno je od strane predsjednika prof. Zorića, da će grupa istaknutih pravnika u Zagrebu načiniti amandman koji bi Sabor morao prihvati, te da bi dug kojeg država ima prema političkim zatvorenicima prešao u javni dug odnosno pretvorio se u obveznice koje bi kupovale hrvatske banke, a država bi imala dug prema bankama i taj dug zajedno s kamata bio bi isplaćen u roku od 5 do 10 godina bankama.

Banke bi imale interes, jer bi za ovo razdoblje dobili do 400 milijuna kn kamata, a one bi se obvezale da će u 2001. do lipnja u cijelosti isplatiti dug zatvorenicima.

Ovakav prijedlog i nastojanje naših čelnika primljen je s velikim oduševljenjem od prisutnih članova, koji su se osobito radovali brizi i trudu naših čelnika da konačno do kraja realiziraju svoja prava. Predsjednik je upozorio svoje članstvo da će se i mirovine od 1. siječnja 2001. povećati kao i svim drugim umirovljenicima, a u odnosu na vrijeme kada su otišli u mirovinu u odnosu na 20%.

Isto tako, članovi HDPZ-a u Zadru upoznati su s teškim materijalnim stanjem u našem Društvu, pa se apeliralo da se članarina i preplata na list platí čim prije, jer država Hrvatska više ne će financirati rad Društva već samo određene programe, pa tako dolazi u pitanje i samo izlaženje našeg glasila.

Članarina i preplata i u novoj godini ostaju nepromijenjene i to 100 kn članarina i 180 kn preplata.

Mole se članovi, da svoju obvezu prema Društvu čim prije izvrše i da na taj način pomognu rad Društva i izlaženje lista koji se nalazi u veoma teškim materijalnim prilikama. Pozivaju se i oni članovi koji do sada nisu bili preplatnici, da se preplate na naše glasilo u kojem će moći naći razne informacije o svojim pravima, kao i štivo o stradanjima hrvatskog naroda.

Predsjednik Podružnice ponovo se osvrnuo na naše čelnike Juru Knezovića i Kaju Pereković i upozorio da su oni stupovi naše udruge i da bez njihova djelovanja Društvo ne samo da bi izgubilo na značenju, nego bi rad bio slabiji, pa postoji i opasnost prestanka cjelokupnog rada.

Stoga nije s radošću primljena vijest da se naši čelnici zbog starosti, bolesti i drugih obveza ne će i dalje prihvati obveza vođenja Društva pa je dana puna potpora gđi Pereković i osobito gosp. Knezoviću na njihovom dosadašnjem radu, moleći ih da oni i dalje taj rad nastave na dobrobit hrvatskih političkih zatvorenika.

Nakon uvodne besjede predsjednika Podružnice, javilo se nekoliko članova koji su pohvalili rad naših čelnika, osudili klevete i laži M. Dizdara i kompanije, ukazali kako pravna država još uvijek ne funkcioniра kad treba zaštititi pojedince od neopravdanih kritika i laži.

Članovi Podružnice HDPZ-a u Zadru žele da i dalje Kaja Pereković, Jure Knezović, Ljubomir Gotovac i Andrija Vučemil budu naši čelnici.

Pojedini članovi istakli su i pohvalili rad i predsjednika Podružnice, njegov samoprijegor i žrtvu.

Na kraju organiziran je skromni domjenak iz vlastitih sredstava Podružnice. Ovoga puta zakazali su mnogi donatori kojima smo se obratili, tako da nismo dobili pomoć od nikoga, što su politički zatvorenici primili s razočaranjem i nezadovoljstvom.

Uz glazbu, piće i hranu, članovi Podružnice HDPZ-a ipak su skromno i veselo organizirali svoje druženje i u dobrom se raspoloženju oprostili sa starom godinom.

Predsjednik PODRUŽNICE HDPZ-a ZADAR:

prof. BRUNO ZORIĆ

PRIOPĆENJE HDPZ-a – HERCEGOVINA

Broj: 99/00.

Mostar, 21.12.2000.

**HRVATSKO DRUŠTVO POLI-
TIČKIH ZATVORENIKA
VIJEĆE
10000-ZAGREB
Masarykova 22/IV**

Danas na održanoj sjednici Upravnog odbora HDPZ-a Hercegovina, razmatrana je problematika koju ste imali tijekom prošle, 2000. godine, glede blaćenja, laži i drskih obmana ubačenih u javnost protiv nas, a posebice predsjednice Kaje Pereković i dopredsjednika Jure Knezovića, od strane HDPZ-žrtava komunizma.

Upravni odbor u ime cjelokupnog članstva HDPZ-Hercegovina, daje čvrstu potporu istini, pravdi i moralno-principijelnim, stavovima na mukotrpnom suprotstavljanju učinjenim i nanešenim nepravdama, te čvrsto vjerujemo i nadamo se da će na kraju ipak pravda pobijediti.

U dobroj nadi želimo Vam

**Čestit Božić
i**

Sretnu Novu 2001. godinu

HDPZ

HERCEGOVINA

Predsjednik U.O.

Želimir Crnogorac, dipl.ing.

ZADNJA ADRESA: "DRAVSKA ŠUMA" VARAŽDIN

Traže se podatci o stradalima, ubijenima i nestalima na varaždinskom području

Kroz povijest hrvatski je narod živio pod različitim vladama i služio različitim gospodarima, a naši su preci stoljećima proljevali krv za slobodu drugih. Veliki broj Hrvata stradao je i tokom posljednjega, drugog svjetskog rata, a nevolje i ubijanja stanovništva nastavila su se i nakon njegova povratak.

Tako je samo na području Varaždinske županije stradalo više od pet tisuća ljudi, a na ovom je prostoru registrirano više od trideset masovnih grobišta ratnih i poratnih žrtava. Neposvećeni grobovi poubijanih Hrvata rastu su od krajnjeg zapada (Višnica, Maruševac i Lepoglava), do Kućana Ludbreškog i Segovine smještenih na istoku Županije. Grobišta i stratišta Hrvata nalaze se i na potezu od Lovrečana i Virje Otoka do Novog Marofa, Pake i Breznice, a jedno od najvećih stratišta smješteno je na desnoj obali rijeke Drave kod Varaždina.

Progoni, maltretiranja i ubojstva zbivala su se kroz cijelo ratno razdoblje, no, najčešće su bila odmah nakon rata, u svibnju i lipnju mjesecu 1945., a trajala su i u kasnijem razdoblju. Na ubijanje su ljude dovozili iz grada, iz zatvora, logora, a prema izjavama svjedoka tu su završili i ranjeni vojnici iz varaždinskih bolnica. Ubijanja su tu trajala sve do kasne jeseni, a neki od svjedoka spominju i poratnu 1946., kao vrijeme u kojem su pripadnici Udbe vršili likvidacije tzv. narodnih neprijatelja. Područje uz rijeku Dravu kasnije je navoženo zemljom i šljakom iz varaždinske ljevaonice, no tijela poubijanih ljudi u poratnom razdoblju nitko nije dolično pokopao, a spokoj bezimenih žrtava narušila je jedino rijeka Drava svojim brzim i razornim tokom.

Leševi u odorama i civilnoj odjeći - droncima

O tim događajima jedan od stanovnika Varaždina, tadašnji gimnazijalac, rekao je: - Kao djeca često smo bili na Dravi, no nakon zauzimanja Međimurja od strane Bugara više se nismo usudili toliko zalaziti na rijeku, a vojska Nezavisne Države Hrvatske na desnoj je obali rijeke iskopala rovove za obranu grada. Rovove smo zvali lauf-grabe, a protezali su se u cik-cak liniji nekoliko kilometara uz samu obalu.

Ljetnih dana 1945. odlazio sam s prijateljima, koji su stanovali u istoj četvrti (sajmište), na kupanje na Dravu. Rijeka Drava donosila je leševe vojnika pa i civila iz područja Dravograda i Slovenije. Leševi su se katkada zaustavljeni uz obalu u granu priobalnog grmlja. Štapovima smo ih odguravali u tok rijeke. O tome nismo obavješta-

Piše:

Franjo TALAN

vali nikoga, kao ni o kožnoj zarazi (prišćima), koje smo dobili za kupanja u Dravi.

U dijelu od tzv. Šintarije, malo niže od mjesta gdje je bio postavljen mlin, tj. nizvodno, skoro do samog kupališta jasno su bili vidljivi svježe zatrpani rovovi. Nikakva značaja tomu nismo pridavali, to tim više što se govorkalo da se u tom dijelu nešto događalo u danima koji su slijedili "oslobodenje".

kon nekoliko dana rovovi su ponovo bili zatrpani. Mi se iza toga jedno vrijeme nismo kretali tim dijelom Drave.

Zadnja adresa: Varteksov stadion

Potkraj rata mnogi vojnici Nezavisne Države Hrvatske povlačili su se sa svojim jedinicama prema Austriji, pa se tako sredinom svibnja na Bleiburškom polju zateklo mnoštvo vojnika i civila koji su se zajedno s vojskom povlačili iz Hrvatske. Nakon predaje oružja krenuli su uz pratnju partizana natrag u Jugoslaviju. Poslije višemjesečnih pješačenja, žedni i gladni, preživjeli su ra-

Rijeka Drava kod Varaždina: Koliko je tijela nevinih, poubijanih hrvatskih vojnika i civila u njoj "pokopano"?

Naime u noćnim satima tih dana čulo se bruhanje kamionskih motora i buka drugih vozila koja su se kretala prema Dravi. O tome se ljudi nisu usudili javno i glasno govoriti. No glasine su kružile da se iz bolnice, iz zatvora ljude odvozi na likvidaciju. Došlo je ljetо 1946. i pripremali smo se za maturu. Odlazili smo opet na Dravu, gdje smo spajali ugodno (kupanje) s korisnim - učenjem. Negdje koncem lipnja mjeseca Drava je uslijed naglog topljenja snijega u Austriji nabujala i poplavila priobalno područje. Nakon što se voda povukla u korito, našli smo otvorene rovove punih ljudskih leševa. Najviše ih je bilo u vojnim odorama, a manje u civilnim odijelima, moglo bi se reći u droncima. Slika je bila jeziva - zastrašujuća. Na tijela je bilo nabacano kamenje. Mi se nismo usudili pretraživati sadržaj rovova u dubinu. Na gornjem sloju tijela moglo se razabrati rupe od metaka na lubanjama. Na-

spoređeni u neki od logora, a mnoge kolone svoje usputne postaje imale su i na području Varaždinske županije.

Mnogi vojnici imali su čast sa svojom kolonom boraviti i u zarobljeničkom logoru u Varaždinu. Smješteni su pod vedrim nebom preko puta Tivara, današnjeg Varteksa, na nogometnom stadionu. Tako se u zarobljeničkom logoru na Varteksovom stadionu sredinom lipnja 1945. našao, kao bivši domobran, i **Dragutin Hercigonja** iz Tuhla, sin Adama i Ane rođene Grmek. Najednom papiriću ispisao je adresu svojih roditelja i prebacio je preko ograde. Nakon primljene poruke, na put u Varaždinu kreće Antonija, noseći bratu roditeljski blagoslov i pozdrav od braće i sestara kojih je Drago imao sedam.

Antonija kaže: - Uspjela sam doći u Varaždin drugi dan po primljenoj poruci te mi je od nadležnih u logoru odobren razgovor

na sporednom ulazu. Sjedeći na ledini brat mi je ispričao cijelu muku koju je prošao na križnom putu nakon čega smo se oprostili. Nakon par dana, 22. lipnja, opet sam posjetila brata, no ovaj je put sastanak bio veoma kratak, a zarobljenici, logoraši, već su bili podijeljeni, te sam mu obećala doći ujutro sljedećeg dana. Prespavala sam u Varaždinu, a ujutro brata ni vojske u logoru, na nogometnom igralištu više nije bilo.

Krenuli smo selima Podravine i Slavonije, raspitujući se za zarobljenike no nitko živ nije video ni kolonu ni zarobljenike koji bi tuda prošli zadnjih dana. Brata smo tražili i preko Crvenog križa i u vojsci, no našeg Drageca nije bilo nigdje ni među živima, a ni među mrtvima. - rekla je žalosno Antonija.

Spomen križ za ubijene na Dravi

Posljednji put na Varteksovou stadionu viđeni su mnogi Hrvati koji su s ovog igrališta, nevini, bez suda i suđenja odvedeni u smrt, a mnogi stanovnici grada i okolice odvedeni su i nestali tijekom brojnih noćnih raća, a da njihova rodbina i obitelji nikad nisu doznali za njihova posljednja počivališta.

U spomen na nevine žrtve ratnog i poratnog razdoblja uz mnoga je grobišta postavljen spomen-križ, a uz grobište Pancerica u Virje Otoku u znak sjećanja na žrtve Bleiburga i "križnog puta" sagrađena je i kapelica koja je posvećena hrvatskom blaženiku, kardinalu Alojziju Stepinicu. Msgr. Marko Culej, prvi biskup Varaždinske biskupije, 18. lipnja ove godine blagoslovio je kapelu novoga hrvatskog blaženika, a od 1995. svačke se druge nedjelje u mjesecu lipnju za stradale sudionike križnog puta tu služi misa zadušnica.

U planu "Društva za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava" je i postavljanje spomen križa za stradale i poubijane Hrvate na području grobišta "Dravska šuma" kraj Varaždina, gdje se planira postaviti spomen-križ.

Molimo obitelji poginulih i nestalih hrvatskih vojnika i civila kojima su njihovi najbliži stradali na ovom području da nam o tome dostave podatke, a rodbinu stradalih molimo da nam dostave i fotografije žrtava ili njihove preslike. Također molimo sve osobe koje su preživjele varaždinske logore i zatvore, da nam pošalju o tome podatke, kao i o osobama stradalih na tim lokacijama. Povijest, doduše, promijeniti ne možemo, no nije u redu ni daje prešutimo - rekli su nam u prostorijama Društva, u Vrazovoj 4, u Varaždinu. Svjedočenja i podatci o stradalima mogu se poslati na adresu: Društvo za obilježavanje grobišta ratnih i poratnih žrtava, Vrazova 4, 42000 Varaždin, Republika Hrvatska. •

GOSPIĆ: POBIJENI 1945. – POKOPANI 2000.

Piše: Ivan VUKIĆ

Na gospičkom groblju sv. Marije Magdalene u utorak, 5. prosinca 2000. pokopani su dijelovi posmrtnih ostataka Hrvata koje su pobili partizani nakon pada Gospića, 4. travnja 1945. Pokop i Sv. misa zadušnicu predvodio je gospički kapelan, velerasni Bariša Dejanović i velerasni Josip Kapš, i

sam politički zatvorenik U sprovodu je bio veliki broj Gospičana kojima se predsjednik gospičke Podružnice HDPZ, Ivan Vukić, obratio besjedom:

Dragi sugrađani, dragi Gospičani,

okupili smo se ovdje privremeno sahraniti dijelove posmrtnih ostataka pobijenih Hrvata poslije 4. travnja 1945. godine. Nakon pada Gospića partizanska, srbokomunistička vlast izvršila je neviden zločin nad Hrvatima u našoj županiji, a posebice ovdje, u Gospiću. Iza partizanskih borbenih postrojbi išli su odredi za likvidaciju koji su punih 48 sati 4. i 5. travnja 1945. godine ubijali zatećene i zarobljene Hrvate. Poslije 5. travnja likvidiranje vrše po popisima koje su im poslali njihovi odbornici još dok su bili u šumi. Partizanski su odbornici u te popise upisivali sve one za koje su mislili da su opasnost za njihovu vlast, kao i one kojima, iz osobnih razloga, nisu bili skloni.

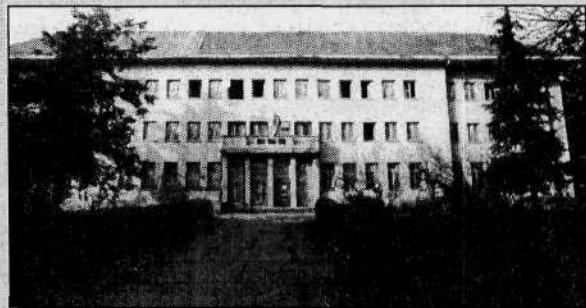
Partizanska je vlast odmah po uspostavi osnovala u Gospiću Kotarsko autoprijevozno poduzeće. Kamionima tog poduzeća svake su noći iz gospičkog zatvora voženi Hrvati i Hrvatice na strijeljanje i klanje u Jasikovac, Imovinu, Divoselo, Ljubovo i Korenicu. Jame, vrtače, krateri avionskih bombi i laufgrabe – streljački rovovi, kojima je Gospić bio opasan, puni su leševa pobijenih Hrvata. Partizanska vlast nastojala je prikriti tragove i mjesta zločina izgradivši na nekim vojarne i vojna skladišta, kao ona u Imovini i u Kaniži.

Jedno od velikih stratišta i skupnih grobišta bio je ovdje, ispred našeg groblja sv. Marije Magdalene. Vlast, iz početka, nije prikrivala izvršeni zločin na ovom mjestu. Ovdje su vršili masovna javna strijeljanja i vješanja prisiljavajući Gospičane da to dodu gledati. To su prisilno uglavnom gledali žene i starija djeca, muškaraca nije bilo jer su bili pobijeni ili su se krili po šumama ili bili na Križnom putu gdje su skončali.

Kasnije, jugoslavenska vlast nastoji izbrisati Gospičanima iz sjećanja taj zločin kako ne bi ušao u povijesno pamćenje, izgradivši na skupnim grobnicama pobijenih Hrvata, njemačkih vojnika i volksdeutscherskih obitelji igrališta, cestu, parkiralište i javni zahod.

Molimo Boga da prosvijetli našu pamet i pamet obnašatelja vlasti da se ovo skupno grobište na dostojan način obilježi, da se prestanu prekopavati kosti naših mučenika, voziti se i parkirati automobile na njihovim grobovima, te da konačno nađu mir u tišini ovog groblja. A sada, odajmo minutom šutnje počast onima čije dijelove posmrtnih ostataka ovdje privremeno sahranjujemo. Neka im je laka sveta hrvatska gruda!

Svi su bili vidljivo ganuti, a mladi svećenik Bariša nije mogao sakriti suze. Gospička podružnica HDPZ-a podnijela je molbu Gradskom poglavarstvu grada Gospića da se stratište i skupno grobište kraj groblja sv. Marije Magdalene na dostojan način obilježi. Uz molbu priložili su projektno rješenje koje je izradio projektant-urbanist Antun-Tuna Paunović. Također su predložili da ih se imenuje investitorima izgradnje, jer su spremni tu zadaču odgovorno izvršiti. □

Poglavarstvo grada Gospića

MJESTA STRADANJA HRVATSKIH ŽRTAVA TREBA OBILJEŽITI

Općina Posušje je po veličini jedna od srednjih općina u zapadnoj Hercegovini. Po posljednjem popisu pučanstva iz 1991. ima 16.659 stanovnika. Prema podacima navedenim u Općem shematzizmu katoličke crkve u kraljevini Jugoslaviji dr. Krunoslava Draganovića iz 1939., brojno stanje vjernika bilo je u Posuškom dekanatu, odnosno na području općine Posušje 15.268. Znači da općina, unatoč golemlim žrtvama iz II. svjetskog rata i poraća i stalnom iseljavanju, bilježi porast od 1939. do 1991. za 1.391 stanovnika ili 9,10 posto.

Općina je naseljena samo hrvatskim pučanstvom.

Granične su joj općine: sa zapada imotska, s juga grudska, s istoka širokobriješka, sa sjeveroistoka mostarska i jabolnička, te sa sjevera i sjeverozapada to-mislavgradska.

PARTIZANSKO ZAPOSJEDNUĆE POSUŠKOG KRAJA

Partizani su u tijeku II. svjetskog rata upadali više puta na rubna područja posuške općine, navlastito uz granicu to-mislavgradske općine. Prvi su put upali u mjesto Posušje 17. kolovoza 1942. i zadržali ga u svojim rukama svega nekoliko dana. Drugi njihov upad dogodio se 10. veljače 1943. I toga puta drže ga jedva dvadesetak dana. Treći njihov upad u studenom 1944. značio je konačno zaposjeduće posuškog kraja. Svaki njihov upad ostavljao je iza sebe pustoš, zgarišta, ubijene i ismasakrirane. Zaposjednućem toga kraja nisu to više činili u naletu, nego sustavno, kao "narodna vlast", u ime "narađa".

I četničke su bradate horde dva puta upadale na posuško područje. Prvi put 6. listopada 1942. i drugi put 5. ožujka 1943. U oba upada počinili su stravične zločine. Pomamni kao bijesne zvijeri s krvavim kamama (bodežima) u rukama zakravljениh očiju klali su ljudi, žene, djecu, sve odreda do koga su stigli.

U zaposjednuću posuškog kraja i kasnije OZN-a je imala ulogu neograničena nadzornog tijela i vojske i vlasti. Za

Piše:

Josip Jozo SUTON

razliku od drugih tijela koja su partizani osnivali u Posušju, OZN-a je došla organizirana kao partijsko-vojno tijelo koje sve neograničeno nadzire. Tako je to zlokobno tijelo, tobože u službi "narodne vlasti" i partije, ali de facto, vojno tijelo, prvi dana svoga djelovanja na području posuškog kraja, pozatvaralo sve uglednije ljudе, njih oko osamdesetak, među kojima i dvojicu svećenika. Iza toga, svaki se dan povećavao broj zatvorenih.

U poratnim godinama na posuškom području, jugokomunistička vlast preko svoje zloglasne službe OZN-e, a potom UDB-e provodi nezapamćeno nasilje nad nedužnim pučanstvom.

Svi jadi i nevolje su počele s partizanskim zaposjednućem posuškog kraja, jer su partizani zavladali tim područjem, kao i drugim dijelovima zapadne Hercegovine, oko sedam mjeseci prije konačnog sloma Nezavisne Države Hrvatske. Pučanstvo nije prihvatiло partizansku vlast. Kako bi je i prihvatiло, kad je skoro svaka obitelj imala najmanje po jednoga člana u hrvatskoj vojsci, s kojim je nakon povlačenja izgubila svaku vezu. Roditelji su u teškom razmišljanju gdje im se sinovi nalaze, jesu li živi ili mrtvi. Zato je stanje vrlo mučno. Među pučanstvom vlada velika potištenost i neizvjesnost. Sjedne strane partizanski teror, a s druge mōra neizvjesnosti zbog sudbine sinova. Stanje je očajno. Narod je izgubio svoju državu! Dogodila se Bleiburška tragedija! Svakodnevno padaju nove žrtve. Partizan iz dana u dan povećavaju teror. Skoro da i nema obitelji koja ne oplakuje ili ne strijepi za nekoga svoga, koji se povlačio, bilo kao vojnik ili civil. Partizanski odredi predvođeni OZN-om vrše takozvane akcije na terenu, ubijajući one koji se kriju, one koji ih kriju, osumnjičene da ih kriju, one koje sumnjiče da održavaju vezu s područnom gerilom. Broj ubijenih se povećava iz dana u dan.

Hrvatska se krv proljeva na svakom koraku. OZN-aši ne miruju ni po danu ni po noći. Pučanstvo odreda zatvaraju,

premlaćuju, zlostavljaju i prisiljavaju da prizna ono što nije učinilo. Vrlo su rijetki Posušani koji nisu zatvarani i podvrgavani oznaškoj torturi.

Oznaši su bili nazočni na svakom mjestu i u svako doba. Sumnjičili su sve i svakoga. Sumnjičili su ljudi koji su se u prolazu međusobno pozdravljali uobičajnim pozdravom, koji su se međusobno pogledali. Čim su dvojica viđena zajedno, a skupina pogotovo, odmah su privođeni na saslušanje radi utvrđivanja svrhe sastanka i sadržaja razgovora. Vidjevši što sve čini "narodna vlast" i njezini organi, kako uhode sve i svakoga, zatvaraju, iznuđuju priznanja za "protudržavnu djelatnost, mnogi ljudi bježe od svojih domova u okolne šume i planine i tu se priklanjaju onima koji se i nakon pada NDH nisu predali partizanima, nego su se i dalje nastavili boriti protiv njih. Takve je "narodna vlast" proglašavala "odmetnicima i banditima" i ubijala ih kao narodne neprijatelje, ne birajući sredstva i metode. U takozvanim blokadama određenih područja hvatali su ih i ubijali primjenjujući najdrastičnije boljševičke metode.

PRIKRIVENA VELIKOSRPSKA POLITIKA NA DJELU

Pučanstvo na prostorima Posušja, kao i na prostorima drugih zapadnohercegovačkih općina - ondašnjih kotareva (srezova) i na ostalim hrvatskim područjima, bilo je u poratnim godinama predodređeno od strane velikosrpske politike za oštro zlostavljanje i uništanje do istrijeljenja. To je bila imperativna zadaća te politike, koja je prikrivala borbu Brozovih partizana pod borbom za internacionalističke ideje, pod borbom protiv fašizma, nacionalizma, pod klasnom borbom, NOB-om, proglašavajući Hrvate neprijateljima naroda i države, koji se bore za faističku ideologiju. Pod tim prikazivanjem krila se borba kojoj je bio cilj uništenje hrvatskog naroda i za stvaranje velike Srbije.

Slijedom takve prikrivene politike popartizanjeni četnici pobili su stotine tisuća nevinih Hrvata. Za pokriće svojih zločina i

genocida nad hrvatskim narodom, postavljali su na neke isturenije funkcije pojedine zavedene i prodane Hrvate, koji su im na žalost pomagali činiti zločine nad hrvatskim narodom, nerijetko i nad svojim rođbinom, priateljima i susjedima, uglavnom naređivane iz centara jugokomunističke moći.

Pučanstvo posuškog kraja s jedinstvenim oduševljenjem dočekalo je proglašenje Nezavisne Države Hrvatske 10. travnja 1941., te se odmah masovno uključilo u njezine vojne postrojbe, redarstvo i oružništvo; u njezinoj obrani i čuvanju sudjelovali su takoreći svi žitelji dobno i fizički sposobni za vojne postrojbe. U četverogodišnjem ratu i poraću - u postrojbama, u Bleiburškoj tragediji, u kolonama smrti, na križnim putovima, u logorima, kazamatima, na raznim stratištima, na svojim ognjištima itd. položilo je svoje živote 1.296 žitelja, što ne znači da je to konačan broj.

Pale žrtve ne mogu se, a dakako, i ne smiju zaboraviti. Upravo su te žrtve i njihova prolijena krv za domovinu bile poticaj i nadahnucuće njihovim sinovima, unucima i svima ostalima za borbu, oslobođenje i uspostavu drage nam, slobodne i suverene države Hrvatske. Znači, s tim poticaj em i nadahnucem njihovi sinovi i unuci krenuli su s mjesta na kojem su im očevi i djedovi stali, i nastavili dalje borbu protiv istoga neprijatelja za oslobođenje svoje domovine. Tom borbom hrvatska je država oslobođena i ponovno uspostavljena, iako na žalost, još uvijek nije u povjesnim granicama. No, nema i ne smije biti nikakve dvojbe da će se i na tomu dijelu hrvatskog tla jednog dana zavhoriti hrvatski barjadi, koje će izvjesiti hrvatski sinovi i to upravo potomci bleiburških žrtava, žrtava križnih putova i svih ostalih koji su položili svoje živote ili patili za Hrvatsku.

Među ukupnim brojem žrtava palih za Hrvatsku s područja posuške općine u tijeku II. svjetskog rata i poraća, 166 ih je na 106 lokaliteta pobijeno na tlu rodne općine. Te je žrtve pobila, uglavnom u poratnim godinama, avetijska Brozova OZN-a, ta moćna organizacija, koju je Tito utemeljio 1944. kao takozvano "Odjeljenje zaštite naroda", sa zadatkom da djeluje strogo i neumoljivo prema neprijateljima obnavljajuće Jugoslavije.

U službujuće redove te opake organizacije koju je Broz dao u ruke najlučim velikosrpskim hrvatožderima Aleksandru

Rankoviću, Ugleši Daniloviću i drugima, ubacivani su i pojedini Hrvati, te hrvatske ljudske nakaze, punjene mržnjom prema svomu narodu. Tko su zapravo te nakaze? To su oni pojedinci koji su se okrenuli protiv svoga naroda, ponoseći se time što je baš njima dato neograničeno ovlaštenje iz središta velikosrpske moći da su iznad naroda i da nad njim "bdiju", držeći sebe tim većima što ih se sredina više boji i gleda u njima moćnike okrutnosti; to su oni koji su dobivali od svojih nalogodavaca priznanja i promaknuća ovisno o veličini i broju počinjenih zločina; to su oni koji su zbog svoje jedne taštine mrcvarili i uništavali hrvatski narod za ciljeve suluđe velikosrpske politike, koju su sustavno, ali perfidno provodili; to su izravni izvršitelji zločina počinjenih nad narodom Posuškog kraja; to su oni ondašnji šefovi OZN-e, kasnije preimenovane u UDB-u i to imenom i prezimenom kako slijedi:

- Ivan Šprlje iz Metkovića,
- Lovre Kovačević iz Tučepa kraj Makarske,
- Mirko Praljak iz Čapljine,
- Ante Primorac iz Bijače kraj Ljubuškoga,
- Milorad Drašković iz istočne Hercegovine,
- Petar Oreč iz Posuškog Graca,
- Viće Sopta iz Mamica i
- Markica Dobrijević iz Glamoča.

Dakle, to su ta imena najodgovornija za pale žrtve i počinjene zločine na tlu posuške općine. Dakako, još su odgovorniji za sve to njihovi nalogodavci, koji su tako sustavno provodili velikosrpsku politiku i vršili etnocid hrvatskoga nacionalnog bića na hrvatskim povjesnim prostorima.

S njima su suodgovorni i takozvani oficiri OZN-e koji su odano izvršavali njihove naloge. Isto tako su s njima suodgovorni svi oni koji su tajno ili javno s njima surađivali, ili su im bili na usluzi. Imena takvih su ovdje izostavljena zbog uvjetovanosti prostorom. Njihova imena zainteresirani mogu naći u knjizi "POSUŠKIŽRTVOSLOV", dakako, samo za one koji su tamo navedeni.

ŽRTVE I LOKALITETI ZLOČINA

1. Jure BARIŠIĆ Ivanov (Božinović) rođ. u Rakitnu 1911.
Zaklali ga četnici kao civila u Dašniku iznad Rakitna, 1942.

2. Ilija BARIŠIĆ Jurin (Sajinovac) Zaklali ga četnici kao civila u staji u Modruši na Blidinju, 10.02.1942.
3. Marko PERKO Ivanov (Markan) rođ. u Sutini Rakitnu 1907. Pere PERKO Jurin rođ. u Sutini Rakitnu 1905. Stanko ŠARIĆ Šimunov rođ. u Sutini Rakitnu 1901. Zaklali ih četnici kao civile kod kuća (staja) u Risovcu na Blidinju, 7/8.10.1942.
4. Jozo ŠARIĆ Šimunov rođ. u Sutini Rakitnu 1904. Rade ŠARIĆ Šimunov rođ. u Sutini Rakitnu 1908. Mate ŠARIĆ Šimunov rođ. u Sutini Rakitnu 1923. Gabro ŠARIĆ Danin rođ. u Sutini Rakitnu 1902. Zaklali ih četnici kao civile kod kuće u Dabilu u Sutini Rakitnu, 06.10.1942.
5. Cvitan TOPIĆ Jurin rođ. u Sutini Rakitnu 1914. Stojan REZO Jozin rođ. u Sutini Rakitnu 1906. Šimun REZO Ivanov rođ. u Sutini Rakitnu 1906. Stojan REZO Matin rođ. u Sutini Rakitnu 1914. Zaklali ih četnici kao civile na Debelom Brdu iznad Rakitna, 07.10.1942.
- Frano REZO ? rođ. u Sutini Rakitnu ? Stanko REZO Ivanov rođ. u Sutini Rakitnu ? Stipe REZO Franin rođ. u Sutini Rakitnu ?
6. Pere Petro BONIĆ Jozin (Krečević) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1878. Filip MARKOTA Andrijić rođ. u Poklečanima Rakitnu 1902. Mate MAKOTA Ivanov (Risonjić) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1912. Andelak IVANKOVIĆ Antin (Gele) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1889. Jozo IVANKOVIĆ Jurin (Šudurović) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1898. Jure IVANKOVIĆ Stipin (Lević) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1893. Mate IVANKOVIĆ Jurin (Kuronjić) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1925. Šimun IVANKOVIĆ Marijanov rođ. u Poklečanima Rakitnu 1894. Pere IVANKOVIĆ Franin (Jozić) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1890.

Zaklali ih četnici kao civile na Konjskom iznad Rakitna u stajama 07.10.1942.

7. Toma JAŽO Stipanov rođ. u Zagorju kod Vira 1928. Odveli ga partizani kao civila iz kuće i ubili u Rakitnu 1943.

8. Štipan JURIŠIĆ Ivanov rođ. u Zagorju kod Vira 1897. Partizani ga odveli iz kuće i u Livnu ubili 1943.

9. Ivan LONČAR Ivanov rođ. u Zagorju kod Vira 1915. Jozo LONČAR Ivanov rođ. u Zagorju kod Vira 1911. Marko TOLUŠIĆ Marijanov rođ. u Zagorju kod Vira 1914. Anica TOLUŠIĆ žena Antina rođ. u Zagorju kod Vira 1907. Anica TOLUŠIĆ žena Stipanova rođ. u Zagorju kod Vira 1908. Partizani ih odveli iz kuća i na duvanjskom području u selu Stepenu ubili 1943.

10. Ivan VIČAN Jozin rođ. u Rastovači 1920. Četnici ga kao civila zaklali kod kuće u Rastovači 1943.

11. Rajko PIŠKOVIĆ Jakišin rođ. u Tribistovu 1916. Partizani ga strijeljali u Čitlučkoj Brini 1943.

12. Ante GALIĆ Ivanov rođ. u 7 1871. Četnici ga ubili kao civila na Svinjači iznad Rakitna 1943.

13. Ante VRANJKOVIĆ Petrov rođ. u Posuškom Gracu 1913. Partizani ga kao civila ubili pred kućom u Gracu 1943.

14. Ivan VRANJKOVIĆ Antin rođ. u Posuškom Gracu 1886. Partizani ga ubili kao civila u brdu iznad kuće u Posuškom Gracu 1943.

15. Ivan BEŠLIĆ Petrov (Begušić) rođ. u Rastovači 1903. Partizani ga kao civila ubili u Sovičima 1943.

16. Jozo JUKIĆ Markov (Zokan) rođ. 1875. u Posušju. Četnici ga kao civila zaklali kod staje u Radovnju iznad Posušja 1943.

17. Ivan KOVAČ Jozin (Sivalj) rođ. u Posušju 1878. Iva KOVAČ žena Ivanova (Sivaljeva) rođ. u Posušju 1880. Četnici ih zaklali na kućnom pragu u Posušju 1943.

18. Iva BARIŠIĆ žena Ivanova rođ. u Rakitnu 1879. Strijeljali je partizani kod kuće u Rakitnu 13.03.1943.

19. Ivan ROMIĆ Jakovljev (Crni) rođ. u Rakitnu 1880. Partizani ga ubili kao civila kod kuće u Rakitnu 1943.

20. Anica ŠARIĆ žena Vidova rođ. u Rakitnu 1911. Partizani je ubili na Poljima na Blidinju, 1944.

21. Grgo TOMIĆ Jurin (Galijat) rođ. u Vrpolju Rakitnu 1920. Slavko BARIŠIĆ Matin (Glavar-Tale) rođ. u Vrpolju Rakitnu 1923. Kao pripadnici Rakitske milicije nisu se prijavili partizanskim vlastima. Kao takve partizani su ih na prevaru uhvatili na Štitaru iznad Rakitna, te odveli na Vučipolje i tu ubili, isjekli na komade, 1944.

22. Stipe ČUTURA Jozin rođ. u Tribistovu 1926. Jerko PIŠKOVIĆ Franin rođ. u Tribistovu 1926. Partizani, oznaši ubili ih kao civile kod rodnih kuća u Tribistovu 1944.

23. Frano ČUTURA Ivanov (Indil) rođ. u Tribistovu 1906. Partizani ga ubili i izmasakrirali kao zapovjednika mjesne milicije u Konjovcu na području Broćanca, 1944.

24. Mate BEŠLIĆ ? (Matul) rođ. u Rastovači 1887. Partizani ga kao civila zaklali na Omaru u Tribistovu, 1944.

25. Jure BEŠLIĆ ? rođ. u Rastovači 1915. Partizani ga kao civila ubili kod staje u Sopču u Tribistovu 1944.

26. Marko BAKULA Paškin rođ. u Rastovači ? Partizani ga ubili kao civila na području Rakitna 1944.

27. Jozo BAKULA Paškin rođ. u Rastovači 1908. Jozo BEŠLIĆ Stipanov rođ. u Rastovači 1906. Poginuli u skrovištu krijući se od partizana u Mratnjači na području Sutine, 1944.

28. Stipe IVANKOVIĆ Ivanov (Lević) rođ. u Poklečanima Rakitnu 1904. Partizani ga ubili kod kuće u Poklečanima u Rakitnu 1944.

29. Ante MILIČEVIĆ Ivanov (Asker-Labrić) rođ. 1907. u Rakitnu. Ubili ga četnici kao civila u Dašniku iznad Rakitna 1943/1944.

30. Andja MARKOTA zv. Čuča rođ. u Rakitnu ? Partizani je ubili na području Blidinjske visoravni ?

31. Ivan Iko ČUTURA? rođ. u Tribistovu 1914. Partizani ga strijeljali u skrovištu u Čitlučkoj brini 1944.

32. Mate PENAVA Ivanov rođ. u Vinjanima 1908. Partizani ga ubili kao civila u Vinjanima kod kuće 1944.

33. Bogdan MILIČEVIĆ Jozin rođ. u Broćancu 1897. Mate MILIČEVIĆ Bogdanov rođ. u Broćancu 1927. Petar TOMIĆ Jurin rođ. u Broćancu 1900. Partizani ih odveli od kuća kao civile i u Kočerinu strijeljali 1944.

34. Jure ŠUŠNJAR Šimunov rođ. u Čitluku 1913. Partizani ga ubili u Posušju u Mostića gaju, kao civila, 1944.

35. Mate MITAR Ilijin rođ. u Osoju 1908. Partizani ga ubili kao civila kod kuće u Osoju, 1944.

36. Bože ĐEREK Petrov rođ. u Viru 1917. Partizani ga ubili na brdu Livakovica u Vinjanima 1944.

37. Drago ŠARIĆ Jozin (Cipalović) rođ. u Rakitnu 1913. Oznaši su njega ubili na rakitskom polju kod Kikanovića mlinice 1945/46.

38. Mirko BUŠIĆ Danijelov (Danijelović) rođ. u Rakitnu 1915. Partizani ga ubili na Poljima na blidinjskoj visoravni 1944/45.

39. Andrija MILIČEVIĆ Jurin (Šarac-Kuntić) rođ. u Rakitnu 1921. Partizani ga ubili na Štitaru iznad Rakitna, X/1945.

40. Veselko MILIČEVIĆ Jurin (Veso) rođ. u Rakitnu 1914. Željko MILIČEVIĆ Franin rođ. u Rakitnu 1911. Blago RAJIĆ Markov rođ. u Rakitnu 1911. Partizani ih ubili, po kazivanju mještana, među desetoricom ubijenih žrtava s rakitskog područja, 19.11.1945.

(nastavit će se) •

NOVA GODINA 1946.

Četvrti dan po mom uhićenju, u našu je čeliju na Savskoj cesti ušao stariji čovjek (navodno upravitelj zatvora) i naredio čišćenje i temeljito ribanje prostorije. Bili smo iznenadeni, dodatno preplašeni, jer ni jedna promjena nije značila ništa dobro. Što li to znači? No, trebalo se prihvati posla. Trebalo je oribati i tragove sasušene krvi i naslage razne druge nečistoće. Dobili smo jednu ribaću četku, nekakve sapune, stare istrošene sirkove metle i dosta krpa, uglavnom starih voničkih hlača.

Poglavarica sobe rasporedila je posao. I zaista, soba je začas drugačije izgledala, ili točnije drugačije je mirisala. Povremeno otvaranje vrata prorijedilo je ustajali miris znoja, koji je meni bio daleko gori od smrada "kible". Za kiblu smo dobili čak i lizola (ili nešto slično tome). Iako je bio treći dan Božića, Ivane, mi smo gotovo bili sretni i radilo se zdužno. Sve se u sobi pokrenulo. I one bolesne, očajne, šutljive žene su sudjelovale. Ja sam kao najmlađa bila svega poštovanija. Trebala sam samo malo natresti slamarice. Ali kad sam ih počela natresati dizala se užasna prašina i počela je ispadati usitnjena slama, pa su me odmah prekinule u poslu. Muvala sam se okolo nešto raspoloženi) a, a takve su bile gotovo sve žene. Bile smo sretne, jer se nešto događalo.

A onda nas je 30. prosinca zaokupio neki čudni miris i dim, koji se svuda osjećao. Činilo se kao da nešto gori. Miris paljivine ulazio je u naše nosnice, a s njim i novi strah. Što se događa? A onda je iz pukotine, iz ugla prostorije počeo kuljati dim. Lupali smo na vrata da to kažemo stražaru, a on nam je sve opsovao i rekao da šutimo jer, eto, na bandu troše i drva i ugljen i lože nam prostoriju. Nastao je tajac. Što se odvija? Je li to dobro? Što se iza svega skriva? Hoće li nas sve jednostavno zapaliti? Neke su žene svojim neobjasnivim "kanalima" doznale da će u obilazak zatvora doći neka međunarodna komisija.

Piše:

Ranka NOVOSEL

Odmah se dogovaralo što će se reći, prepostavljalo se da je to neka komisija koja će se služiti engleskim (još smo vjerovali u Engleve!). Određena je žena, koja je govorila engleski. Savjetovalo se koliko će se toga reći. Treba li sve iznijeti? Treba li pokazati izubijane? Treba li upozoriti na bolesne? Na higijenu? Na hranu? Na krađu iz paketa? Na oduzimanje pisama? Neke su bile za to da se iznese sve i napadnu uvjeti. Druge su, mudrije, savjetovale da budemo suzdržane jer komisija će otići, a mi ćemo biti izložene na milost i nemilost čuvarima, upravi, istražiteljima i denuncijantima.

Naša se soba ložila (valjda kao i druge) izvana, a izbočina u kutu bila je peć. I kad se ta peć ozbiljno razgorjela iz svih pora, iz svih pukotina zidova, stropa, okvira vrata i zakucanog prozora raspuzala su se sitna, veća, i velika kao pola kune, crvneo-smeda tjelješca-stjenice. Nisam ih nikad dotad vidjela. Kako su one bile obezglavljenе, bile smo i mi. Zapovjednica sobe izdala je nalog i mi smo se rasporedile uz zidove, jedna do druge i stisnutih pesnica udarale, udarale... Ubijale smo šakama opasna stvorenja, a da su opasne, tvrdile su žene koje su ih već "poznavale". Naš je posao pratila i užasna dreka, kojom smo tražile da se prestane ložiti. Na otvorčiću vrata pojavilo se nekoliko lica. Vidjeli su što radimo, zabranili nam da ih ubijamo, jer su ih zabrinule mrlje kojih su bili puni svi zidovi. Neke su od njih bile i krvave, jer su svirepi nametnici bili siti.

Vlastitom pljuvačkom "oprali" smo ruke, obrisale tko je u što imao i tako smo uklonili tragove s naših ruku, ali smrad je ostao.

Tek nakon par sati prestala je najezda, a tada je valjda došla i "komanda" da se prestane ložiti. Naša "upraviteljica" sobe

moralia je obećati da ćemo pred komisijom potvrditi da smo same tražile da se obustavi loženje.

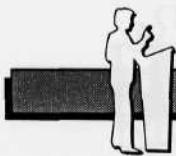
Tako je i bilo! Komisija se sastojala od tri člana, muškarca. Jedan član se ljubazno cerekao i govorio nešto što nismo razumjele. Žene su na njega otvoreno režale i ugodnija su nam bila ona druga dvojica što su samo šutjela i gledala. Od nekakva razgovora nije bilo ništa. Ipak su osjetili i pitali kakav je to čudni miris (Stjenice smrde gore od "smrdljivog Martina"). Što im je odgovorilo osoblje, koje se oko njih natiskalo, ne znamo. Nije nas bilo ni briga! Željeli smo da se ta farsa od pregleda što prije završi. Mene su žene uglavnom nastojale sakriti, što se kasnije pokazalo mudrim. Drugim smo putevima pokrenuli zahtjeve da me se kao malodobni cu pusti, pa bi svako ukazivanje na mene pred komisijom imalo drugi učinak jer "paritzanska je vlast imala najhumanije zatvore, logore, bolnice..."

"Sedam slobodnih dana odmazde" nakon ulaska u Zagreb svi smo nastojali potisnuti, a što se sve zbivalo u Bleiburgu, nismo mogli ni zamisliti.

Otišla je "komisija" i sve se vratile u svoju staru kolotečinu. Jedino dobro bio je malo poboljšan obrok graška u kojem je plivalo nekoliko crvenkastih; slatkastih komadića mesa. Na 43 žene dobili smo kutiju uložaka i 3 "šiht" sapuna, a od kartona kutije pojačali smo poklopac našeg "trona" - kible.

Noć poslijе odlaska komisije provele smo u molitvi i strahu. U zgradi se pjevalo, lupalo, pucalo. A sve je to imalo u našim razmišljanjima odjek neizvjesnosti, tjeskobe i straha. S opravdanjem! U tijeku noći mnoge su zvali na "ispitanje". Vraćale su se crvene, poneke izubijane, uplakane i nijem e...

Kroz zabijene prozore probijala se zora Novog ljeta 1946.

Uspomene Štefa Dolenca (X.)

U STAROJ GRADIŠKI

Konačno sam na moje veliko čuđenje raspoređen na radno mjesto i to u "Tehnički biro". Tu sam trebao s nekim Novosađanim Živkom, učenikom srednje tehničke škole, inače osuđenim za ilegalan prijelaz preko granice, raditi na dokumentaciji i nacrtima za pokretni, pontonski most preko Save kod Slavonskog Kobaša. Niti Živko, a još manje ja nismo bili kvalificirani za taj posao. No, što je, tu je. Hrpa tehničke dokumentacije, statistički podaci i ostalo bilo nam je stavljenog na uvid, a u izradu nacrtu i svega ostaloga trebao nas je uputiti neki inženjer Mirko, koji je i nadzirao naš rad. U toj maloj kućici koja se nalazila u sredini zatvorskoga kruga, Živko i ja prionuli smo skoro danonoćnom radu na izradi svega traženoga. Za naš prekovremeni radi bili smo nagrađeni ponekom konzervom, kruhom i kojom kutijom cigareta, a sve nam je to donosio ing. Mirko, koji je uvijek dolazio u pratinji stražara, a prema njegovom ophodenju i ponašanju mi smo zaključili da je i on robijaš, samo što je u civilu.

Jedini uspješan bjegunac

Zavaljujući gradnji toga mosta najbolji varilac u KPD-u Franjo Vandruš iz okolice Našica, radio je s jednim kriminalcem svake noći na varenju deset potonskih čamaca. Jedne tamne jesenske noći 1957., njih su se dvojica, uz pomoć na brzinu zavarenih provizornih ljestava, uspjeli prebaciti preko zida i pobjeći. Bio je to jedini uspješni bijeg koji sam ja zapamtio. Nije prošlo mnogo vremena, a sudionik u bijegu, onaj kriminalac, bio je vraćen iz Austrije natrag u KPD, ali Vandruš ne. Isti Vandruš mi se javio jendim pismom iz Kanade negdje 1958. ili 1959. i poslao mi svoju fotografiju na kojoj se slikao s lovačkom puškom. Otkuda je došao do moje adrese u Zagrebu, to je pitanje, koje je ostalo velikom nepoznanicom i uvijek je visjelo u zraku. Dana 20.04.1998. smo se nakon tolikih godina, sasvim slučajno susreli u prostorijama kluba HDPZ-a na Krešimirovu trgu 3, i tada sam doznao od naše predsjednice Kaje Pereković, da je on robijaš s 20 godina izdržane kazne i da treba dati izjavu za tisak. Ja sam tada nakon srdačnog pozdrava s njim svima nazočnima, kao i Kaji P. izjavio, daje on jedini robijaš za kojega ja zam da je uspio pobjeći iz KPD-a, a da ga nisu uhvatili.

Nakon kratkog razgovora i izmjena naših adresa, on me upitao, koje se vrijeme računa u robijaški staž, a ja sam mu rekao da je to vrijeme sprovedeno u kaznionici, a ne u emigraciji. On je naime imao priznat robi-

Piše:

Stjepan DOLENEC

jaški status i to punih 20 godina, a to je bio apsurd, jer je ujesen 1957. pobegao iz Stare Gradiške, a o vremenu poslije toga nismo uspjeli razgovarati, jer se je on zajedno sa svojim kolegom, meni nepoznatim, udaljio iz prostorija i nikad se kasnije nismo vidjeli. Pokušao sam uspostaviti telefonsku vezu s njim, ali obično se na aparat javljala njegova supruga, kojoj sam na njezin upit "Tko ga treba", rekao svoje ime i tada je njezin odgovor glasio: "Nema ga doma". I tako nažalost nismo do danas razjasnili neke stvari u vezi njegovog bijega, života u Austriji i Kanadi, pa sve do njegova povratka u Hrvatsku. Puno toga ostalo je nerazjašnjeno i mnoge čudne stvari koje su se dogodile, nakon njegovog spektakularnog bijega ostat će zauvijek prekrivene velom tajne.

Konačno je i taj 258 m dugi most, s 10 pontonskih čamaca duljine 10 m, koji se rasklapao vitlom prilikom nailaska većih brodova-teglača, bio dovršen, a probno opterećenje je izvršila JNA tenkovima. Nisam ga nikada u životu uspio vidjeti, ali sam na III. Međunarodnom znanstvenom simpoziju o Bleiburgu i križnim putovima, održanom 14. i 15.05.1995. u Bleiburgu od prof. Stjepana Krpana uspio saznati, da je taj most vrlo dobro služio ondašnjem stanovništvu, ali da je, kao uostalom i svi drugi mostovi preko rijeke Save, srušen za vrijeme Domovinskog rata.

Možda zahvaljujući dobro obavljenom poslu, prebačen sam iz toga ureda na rad u Prevodilačku ekipu, kao crtač i stroj opisač. Odjednom sam se našao uglavnom među svećenicima. Pamtim Stjepana Ivšića, Vladimira Pavlinića i Cirila Petešića (bio je šef), ali tu se našao i Štemidilja-Savić Marković, Crnogorac književnik i publicist, koji je nakon 10-godišnje robije u Sibiru, 1956. izručen u Jugoslaviju, da bi u Zagrebu bio osuđen na 8 godina prisilnog rada. Izdržao je 5 godina u Staroj Gradiški, da bi se nakon toga vratio u Zagrebu, gdje je prije studirao i živio, a gdje je konačno i umro i pokopan. Bio je veliki zagovornik crnogorske samostalnosti i veliki protivnik velikosrpskim pretenzijama spram Crne Gore.

Među prevoditeljima

Jedan mlađi svećenik, koji je svojedobno bio i urednik "Glasa Koncila", Vladimir Pavlinić, prevodio je s njemačkog na hrvatski za potrebe MUP-a Hrvatske, knjigu

o prometu i prometnim znakovima, a sve odgovarajuće crteže, koji su išli uz tu knjigu crtao sam ja. Koliko mi je znano, on je po izlasku s robije, napustio svoje svećeničko zvanje, emigrirao u Englesku i tamo zajedno s Jakšom Kušanom pisao i uređivao jedan emigrantski list.

Uglavnom, ta je ekipa prevodila raznu literaturu s nekoliko stranih jezika. Između njih je dolazilo do raznih razmimoilaženja, da ne kažem nadmudrivanja, a sve se je to odvijalo u vrlo tolerantnom tonu. Za mene je to bio pravi užitak slušati, jer sam mogao puno toga naučiti, a jasno u tim razgovorima ja nisam sudjelovao. Bez prisustva stražara u našoj prostoriji, taj skup izabranih mogao je do mile volje satima raspravljati, pa i o najbanalnijim stvarima.

Veći dio svećenika je radio na najgorim poslovima, a pogotovo su oni bili "pretplaćeni" na izvlačenje drvenih trupaca sa šlepera iz rijeke Save. Veliki dio njih bio je izložen najbrutalnijem maltretiranju u samicama u tzv. Kulici.

Često se događalo, da nas poslije ručka postroje u zatvorskom krugu, tražeći "dobrovoljce" za istovar trupaca sa šlepera: Jednoga dana naši "dragi predpostavljeni" doživjeli su nešto za njih nepojmljivo. Na već njihov uobičajeni poziv da "dobrovoljci" istupe dva koraka naprijed, nitko od nas većinom političkih sužnjeva, nije se ni pomaknuo. Nakon njihovog kratkog dogovora, uslijedila je naredba: "Neka istupe svi oni, koji ne žele istovarivati trupce!". Ni sam ne znam što mi je toga trena puhnulo u glavu, i ja sam bez ikakovog razmišljanja o eventualnim posljedicama, istupio dva koraka naprijed. Nastupila je kratka, ali za mene beskrajno duga stanka, kada su i drugi počeli iskorakivati izvan stroja, da bi na koncu istupili svi, pa i onih nekoliko kriminalaca koji su bili s nama u stroju.

Bio je to presedan i šok za stražare. Nitko nije htio sudjelovati u popodnevnom "dobrovoljnijom radu", te otkuda sada svima tolika hrabrost, da bojkotiramo taj rad, pitali su se nadležni drugovi. Vraćeni u sobe, raspravljali smo o našem "buntu". Prekinuo nas je, inače jako dobar i tolerantan stražar Ante Kujundžić, jedan od rijetkih Hrvata stražara, koji mi je, pojavivši se na vratima, priopćio: "Dolenec, podi sa mnom!" Tek kada smo se našli sami na hodniku, rekao mi je da me treba referent Drago Piščević. Gospodin "dušobrižnik" me upitao: "Gdje si se ti našao pozvan, da na čelu svih postrojenih istupiš prvi iz stroja?". "A, zašto ne? Tražili su se dobrovoljci, a ja nisam bio taj!" - odgovorio sam mu. O dalnjim "ugodnim" razgovo-

rima i pranju mozga da i ne govorim. No nije mi ostao dužan, jer sam sljedeći dan bio određen za sobnog redara, iako nije bio moj red. Pitao sam sobnog starješinu "cinkera", njihovog čovjeka, za objašnjenje, ali ga nisam dobio. Nije dugo potrajava nedoumica otkako sam primio dužnost redara u sobi, jer se na vratima pojavio jedan od najokrutnijih po nas Hrvate, stražar Jovo Golić, koji je nas sve probrane redare, s još par svojih drugova, odveo na pristanište šlepera na Savu. One iste trupce koje nismo htjeli jučer "dobrovoljno" istovarivati i izvući uz nasip, danas smo bez ikakvog pogovora morali mi probrani tu uraditi. U toj skupini upoznao sam fra Julijana Ramljaka, koji je za vrijeme svog petnaestgodišnjeg robijanja zadavao mnogo glavobolje svim upraviteljima KPD-omova, pa tako i Duki Vasiću, koji je o fra Julijanu R. u izvještaju br. 3139/IV/57 napisao...: U periodu od 1951-1955 nije radio nigdje. Nalazio se je u osamljenju, jer je štetno djelovao na okolinu.. U političkom pogledu je vrlo negativan... uveličava usatašku vlast i govori kako su oni bili pošteni i da su to jedini koji su branili svoj narod od komunizma. U kulturno-prosvjetnom radu ne učestvuje. Ne pohađa nikakove škole ni kurseve."

Taj dan nije ostao duboko upečaćen u sjećanju iz više razloga. Po žitkom blatu vukli smo uz nasip balvane vezane sajlamama, kao što su nekada robovi vukli razne brodove uzvodno po rijekama. Toga dana je jedan sužanj pokušao i bijeg. Spustivši se kroz otvor drvenog klozeta (zahoda) sklepanog od dasaka i postavljenog uz obalu Save, kao dobar ronilac uspio je neopazice zaroniti i izroniti podalje nizvodno, izgubivši se iz vidokruga stražara. Na povratku u zgradu, prilikom prebrojavanja, brzo je ustavljeno tko je bijegunac. Isti bijegunac nesretnik je već drugi dan uhvaćen i врачен natrag, ali sada jasno u samicu. No, bio je to jedan od okorjelih kriminalaca.

Izlazak suočenika

U Staroj Gradiški osim smještaja i hrana je bila jako loša, ali nije bilo toliko seljakinja iz sobe u sobu kao u Lepogavi. Zahvaljujući Ivi Kujundžiću, koji je radio u bolnici KPD-a (isto kao robiša), uspio sam sprovesti mjesec dana u njoj zbog teške upale sinusa i povišenog krvnog tlaka i tako donekle sanirati fizičko i psihičko stanje.

Zbog sve manje zauzetosti u prevodilačkoj ekipi, bio sam upućen na rad u knjižnicu, kao pripomoć ondašnjem voditelju knjižnice Kreši, i tu sam izdavao i primaо posuđene knjige, koje su tada suočenici mogli koristiti. To su bila sada "zlatna vremena" za one, kojima nije bilo uskraćeno posuđivanje knjiga. Tada sam imao dosta vremena, a i volje, pa sam dosta čitao, a dostupne su mi bile i knjige kao što je to bila

NANA E. Zole, koja je kao i neke druge slične njoj po žanru, bila zabranjena i nije se smjela posuđivati.

Ubrzo u proljeće 1957., uslijedio je jedan neočekivani događaj. Naime neočekivano se kod mene pojавio moj komplik Ivan Ljubić, koji je opet posredstvom spomenutoga dobrog stražara Ante K. mogao doći k meni i sa suzama u očima mi kratko rekao: "Ja idem doma!" Misleći da me zafrkava upitah ga: "Tko ti je to rekao? Moram se hitno spremiti i idem u karantenu, reče mi. Sretno ti bilo i pozdravi moje! Jedva sam izustio. Izljubili smo se i on je u hipu nestao, kao što se bio i pojavio. Oporavivši se od šoka, počela su mi se rojiti u glavi razna pitanja... Pa zar i on više suđen od mene, izlazi iz ovoga pakla prije mene? Bio sam mu donekle zavidan, ali ga nisam mogao osuđivati zbog toga, a o tome događaju sam ponešto napisao u Političkom zatvoreniku br. 61, travanj 1997. Tješio sam se da će sada i ja doći na red za izlazak na slobodu. Daleko teže su to doživjeli moji roditelji. Težak i mučan je bio njihov susret ponajprije sa Ignacicom Grahovcem, a sada i sa Ivanom Ljubićem. No kako je tek bilo spomenutoj dvojici, sada slobodnim građanima, iako bez građanskih prava, objasniti njihovo odpuštanje s robije...

U pismima, koja i danas posjedujem, polako razočarani moji roditelji su mi dali do znanja, da ih moji bivši kompliki pomalo izbjegavaju, a ja njima u pismu od 17. studenog 1957. doslovce među ostalim pišem: "Doklegod ja ne dodem doma, vi ne ćete biti načisto, kako sam baš ja morao ostati zadnji, jer eno koji su suđeni sa mnom ne će čak ni da razgovaraju s vama, a ne da vam kažu istinu!"

Zbog cenzure pisama, nisam mogao napisati sve, pa bi onda oni ponašanje Ignaca i Ivana potpuno razumjeli. No nisam mogao ni sanjati da bi baš ovo spomenuto pismo, bilo i zadnje napisano mojim roditeljima iz Stare Gradiške.

Na "slobodi"

Kao i svake godine prije 29. novembra (studeni) uvijek s upo kazamatima kružile razne i "vrlo pouzdane" vijesti o amnestiji, uglavnom tvorevine želja i robijaških nagađanja. Jednoga dana u studenome 1957., poslije slobodne šetnje u zatvorskem krugu, na hodnik me pozvao stražar Ante K. Tu smo u nevezanom razgovoru o svemu razgovarali, a on me iznenada upita: "Stjepane, što misliš, da te sada za 29.11. pustimo na slobodu?" Zatečen tim pitanjem, uzvratio sam protupitanjem: "Zar i ja imam neke šanse?" On se samo nasmiješio i rekao mi da je htio samo vidjeti, kako će to pitanje djelovati na mene, ali da se razočarao, jer ja nisam pokazao neko veliko oduševljenje u vezi eventualnoga mojega puštanja na slobodu.

Nakon toga našega razgovora, moram priznati, da se u mene uvukao neki nemir i tjeskoba. Nikako mi nije uspijevalo otarasiti se pomisliti, da i ja budem konačno slobodan.

Kao i svako jutro, tako smo se i 28.11.1957. postrojili na zatvorskem krugu i to po sobama, očekujući stražare-čuvare da nas odvedu na radna mjesta. Odjedamput se pred nama pojavi "referent" odgajatelj i priopći nam: "Svi oni koje će prozvatati, neka dodu k meni!" Ne obraćajući posebnu pozornost na prozivku, odjednom začujem svoje ime i prezime. Isti tren mi je kroz glavu prošlo tisuću misli, predpostavki i pitanja, ali me iz toga košnara trgnuo glas mojega prijatelja fra Julijana Ramljaka: "Daj mi dolamicu, jer je tvoga nova, a evo ti moje stare, jer ti ideš doma!" Zamijenivši dolamice, a ne znajući o čemu se zapravo radi, rekao sam mu: "Vratit ćeš mi natrag dolamicu, ukoliko ne idem doma." On kao i ostali koji su me poznavali doviknuli su mi: "Stjepane, sretno i ne zaboravi nas!" Dalje se sve odvijalo kao na filmu. Nas nekolicina prozvanih, odvedeni smo u karantenu, ali ovoga puta vjerojatno prije puštanja doma, a ne kao prilikom dolaska.

Ponajprije smo odvedeni na šišanje i brijanje, a brico koju nas je prije tako nemilosrdno gulio, ovoga puta nije študio sapun. Za kosu je bilo lako, jer smo se morali ljeti i zimi šišati i to na "nulu", t.j. do kože. Upravo dok sam bio na stolcu preprišten bricinom sapunjanju, u sobu je ušao upravitelj Srećko Župan, došavši se "oprostiti" od nas, bolje rečeno, došao nam je održati još jedno malo predavanje i dati nam upute, kako da se ponašamo na slobodi. Ugleđavši među ostalima i mene na stolcu, a već smo se prije bili upoznali i to na rapportu, kada sam tražio dozvolu za puštanje 2 cm kose zbog upale sinusa, dosta oštro je rekao: "Ovaj ostaje, jer je zabrljao nešto u vezi s pontonskim mostom!" Poslušavši naredbu, brico prekine sa sapunjanjem, da bi onda on u blaženom tonu rekao: "Samo nastavi s brijanjem, jer sam se ja šalio?", te bez pozdrava napusti karantenu. Mogu mirne savjesti reći, da nisam ni okom trepnuo prilikom njegove naredbe, te da sam to primio k znanju tako ravnodušno, kao da se ne radi o puštanju na slobodu.

Za moj sedmogodišnji rad, jedva se na mojoj štednoj knjižici našlo toliko novaca, koliko je stajalo najjeftinije odijelo i cipele, neku jednu košulju su mi darovali, ali kapu ne. Od mojih osobnih stvari uzeo sam samo neke drage uspomene, svojeručno napravljene, a koje mi nisu bile oduzete: cigarspic, upaljač, lulicu i produžetak za olovku, na čijoj je jednoj strani bio zanitan mali nožić, kojim sam se služio još od Lepoglave, jer eto da izlaska nikada prilikom brojnih pretresa nisu mi taj produžetak oduzeli, jer su mislili da je to samo olovka. Dobio sam i ostatak novca, koji je jedva bio dovoljan, da na željezničkoj stanici u Okučanima kupim

jendu bocu "ŠERIJA". Kasnije u toku vožnje na štengama brzoga vlaka, u koji nisam mogao ući, jer je bio pun, ja sam se remenom od hlača vezao za rukohvat i tako nakon sedmogodišnje apstinencije od alkohola do Dugog Sela popio sam sav "Šeri". To me je sigurno i spasilo na onoj zimi, pa se čak nisam ni prehladio. Cijelom putem sam pjevao, a žene u hodniku, gledajući me kroz prozor, zasigurno su mislile: "ovaj je lud". - Prije samoga polaska vlaka, konduktor me je htio skinuti sa stuba, ali kamo se nisam dao i samo sam mu rekao: "Ovaj vlak čekam punih sedam godina!"

U Dugom Selu sam presjeo na vlaku Koprivnicu, kamo sam nakon dosta kratke vožnje i došao, uvukavši se kao najveći lopov u kut čekaonice, na jedno slobodno mjesto na klupi u čekaonici. Do mene je sjedila jedna gospoda i to mama mojega školskoga kolege Mije Vediša. Odmah me je prepoznala i pitanjima nije bilo kraja. Ja nisam bio baš previše "glagoljiv", a na moju sreću vlak za Novigrad brzo je došao i nakon kratke vožnje stigli smo konačno u moje rodno mjesto. Nakon rastanka s gospodom Vediš, nastavio sam hitrim korakom hodati kao pomahnitali, a već se bila dobro spustila i noć. Tu i tamo sam ponekoga sreo, ali na moju sreću nitko me nije prepoznao. Za konačni dolazak u kuću i za tako željno očekivani susret sa roditeljima, ne mogu naći riječi, da to opišem.

Tu noć, kao i idući dan nisam mogao ni predahnuti, jer je bilo previše toga za reči, a u tih nekoliko sati to je jednostavno bilo nemoguće. Prvi posjetitelji su bili Dr. Martin Široki sa suprugom Baricom. Kako je svima koji su bili neprijatelji naroda (Dr. Široki bio je osuden također poslije rata na 15 god. zatvora), utjeran strah u kosti, dokaz je i to da mi dr. Široki nije nikada rekao za sina Borisa gdje je on, je li živ, iako su to znali, nego su mi govorili da se nadaju daje negdje živ valjda u emigraciji, te da će se i on možda pojaviti jednoga dana doma. Da, bio je živ, danas više nažalost nije, a bio je godinama i počasni konzul u Venezueli. U znak sjećanja na pokojnog Dr. Širokoga, predsjednica HDPZ-a gđa Kaja Pereković otkrila je Novigradu 21. rujna 1997. spomen ploču.

Tijekom idućih dana dolazili su mi u posjete, susjedi, moji robiša prije pušteni na slobodu, kao i svi koji su me poznavali i znali tko sam.

Ponovno rođen, može se slobodno tako reći, počelo je novo poglavlje mojega života, a koje nije bilo nimalo lako. - Velika mi je zadovoljstva što sam imao prilike dosta toga reći o mojoj životu dana 27. i 28. lipnja 2000. u televizijskoj emisiji: "U POTRAZI ZA MINULIM VREMENIMA", pod naslovom "Divan je pogled na bajno lice.....", pa svi oni koji su gledali tu emisiju znaju sve o meni do današnjih dana.

(svršetak) •

POŠTAR

Piše: Ivan BONUS

U jednom malenom selu pokraj Dunava, živio je deda Stipa poštar sa svojom suprugom baba Marom. Deda Stipa je svaki dan raznosio poštu po selu i svi su ga ljudi poznavali u dušu. Govorio je malo mučajući kroz nos, ali je volio puno pričati, i što treba i što ne treba.

Samo da bi se što duže zadržao u domaćinskoj kući, kako bi mu prošlo radno vrijeme, uz čašicu rakije, koju je volio više nego svoju bazu Maru.

Kada su se približavali Božićni i Novogodišnji blagdani, posla je bilo i preko glave, ali i pijače. Jer je doba Božićnog darivanja, pa su ljudi svoga stoga poštara darivali, više nego li može poneti, njemu tako dragoga dara. A pisma i blagdanske čestitke, ostadoše mnogima neučitane. Za njih deda Stipa imao svoj sistem urudžbe.

Na jednom mjestu između pošte i sela, bila je dunavska krivina na kojoj su se obalske stijene opirale matici vode, vrteći je u limane i brzake. Deda Stipa bi sjeo na kamen tik uz vodu, te bi počeo iz svoje poštanske torbe bacati pisma u Dunav govoreći: putujte, putujte, s Božjim blagoslovom, nije važno di čete stići, samo putujte...

Tako je deda Stipa odašiljao svoju poštu, sve dok ljudi nisu s čuđenjem primjećivali mnoštvo pisama kako pluta Dunavom, među kojima neki prepoznaše svoje adrese, na koje su im upućene čestitke, od daljnje ili bliže rodbine. Dadoše se na pozornost, te uloviše svog nestasnog i veselog poštara, kako odašiljući poštu Dunavom, štuca, muca i pjeva im kroz plač: putujte..., putujte...

Nadležnim organima, odgovornim za dostavu pošte, ova deda Stipina avantura je bila simpatična i smiješna. Pa su na pritužbe, naivnih cinkaroša, slegali ramenima: a šta možemo kad deda voli da popije?

Bile su to srbo-komunističke vlasti, kojima je upravo baš takav poštar i trebao, a naročito za katoličke blagdane, Božić, Uskrs, jer je deda Stipa tri sina izgubio u hrvatskoj vojsci, pa su ga komunističke vlasti, ovako prolupalog i postavile za poštara, da pokažu ostalim Hrvatima: eto kakvi ste vi to ljudi Hrvati, kad vlastite čestitke za Božić bacate u Dunav. Jadna je ta vaša vjera... itd.

Ali žitelji ovoga malog hrvatskog sela, bili su duboko svijesni, ove komunističke igre, pa su radije tolerirali i trpili svoga deda Stipu, nego da im se namjesti još perfidnija podvala, koju su srbo-komunisti uvijek imali u rukavu. Zato su pustili deda Stipu, neka i dalje pjeva kroz plač: putujte, putujte... Tko zna? Možda je deda Stipa u svojoj bolnoj duši i mašti, pisma odašiljao svojim nestalim sinovima, u nekoj jami, ili guduri, od Bleiburga do smrti, na Križnome putu hrvatskog naroda. □

IZ USPOMENA PROF. MARICE STANKOVIC (III.)

SOBICA BROJ 5.

Prije nego počnem opisivati život u novoj nastambi, moram istaknuti, da sam već u tim prvim koracima u Domu imala neobičnih nutarnjih smetnji.

Odmah iza suđenja, a pogotovo što je odlazak u Požegu bio bliži, pala sam u neku čudnu apatiju. Dok sam na UDB-i i prije suđenja neprestano mislila samo na to, da naše suđenje ne osramoti Crkvu, sad je mojom dušom potresala neka čudna besmisao. Sve mi se činilo bez smisla. I naš rad, poradi kojega smo bili suđeni, i samo suđenje, i dolazak u Požegu i novi križni put u Požegi, pet godina neizvjesnog života iza žice, sve me je to pritiskalo kao mora.

Osjećala sam se, kao čovjek koji se guši bez zraka. I dragi Bog kao da se sakrio. I ono što mi se prije činilo Njegovom voljom, čak žrtvom za Njegovom voljom, čak žrtvom za Njegovu Crkvu, sad mi se činilo glupim, besmislenim, jadnim.

Prvi dan u logoru, u karanteni, opet su mnogostrukošću svojih dojmova nekako to prigušiti, ali ona osnovna smetenost, apatija, sumnja u sve, ostala je u duši i od vremena do vremena buknula je žestoko.

Kako je Jurka ponovno došla u Požegu, da nam donese hranu, našla sam u pretincu kutije vijest, da je sv. Otac bolestan, a našla sam i molitvu iz Mise sv. Petra u okovima, koju sam cijelo vrijeme logora sama molila i davala je drugima.

"Bože, koji si sv. Petra apostola oslobođio okova i izveo ga živa i zdrava iz tamnice, skriši okove ovih tvojih službenica, koje su u sužanjstvu i po dobroti svojoj udijeli im oslobođenje po Kristu Gospodinu našem - Amen."

Pa ipak i ta me molitva nije uvijek umirila. Iako sam znala, da je sve u Božjoj ruci ipak me obuzimao neobičan strah. Strah od svega. Strah od života u logoru. Strah od fizičkih napora. Strah od "Rebeke". Strah da će u logoru umrijeti ili da će mi se nešto strašno dogoditi. Strah da će mi se dragi Bog sakriti. Strah da će dušu izgubiti. Strah! Strah! Taj me je strah u raznim pravcima toliko mučio. A ja ipak nisam kukavica. I nisam znala prije što je strah.

No podimo u sobicu časnih sestara u baraci br. 3. U njoj su dva trospatna kreveta za 6 sestara milosrdnica: Nenadu, Hubertinu, Karitozu, Florentinu, Verenu i Bernardinu; za dvije sestre sv. Križa - Svetislavu i Felicitas i za dvije sestre Maloga Isusa: Teofaniju i Brigitu. Bila je tu i jedna Ruskinja, pravoslavka, časnica sestra Taj zija.

Moj život u toj sobici, iako je trajao tek dva mjeseca, bio je relativno najmirniji kroz sve godine moga logorovanja. Tražile smo da budemo u toj sobici, kako bi mogle mirnije moliti i da budemo poštovanje od teških fizičkih poslova. Sve višnji je dozvolio, da uđem u taj krug, da se mogu srediti, priviknuti, pripraviti na teže, jer moja spremnost na patnju nije bila nikakva. U karanteni sam često plakala. Teško mi je bilo, što sam bez svojih puca, bez rada. Sve me je vrijedalo, sve mi je bilo strašno. Od onoga prostačkog "ti", kojim su milicajke oslovjavale ne samo mlađe, već i starije logorašice, pa do klozeta. Kad sam prvi put ušla u opisane klozete, plakala sam neutješljivo, i нико me nije mogao umiriti. I sad kad sam došla među časne sestre, činilo mi se, da sam došla među anđele. Rekla sam već da je karantena bila puna kriminala. Na prostitutke sam se već priučila na sudu, ali u karanteni sam se prvi puta srela s ubojicama. Ubila muža sa sjekicom, ubila oca iz "političkih" razloga, ubila dijete. U početku nisam sa ubojicama htjela govoriti, ni rukovati se, ali kasnije sam se i na to priučila.

Kako mi se onda ne bi naša nastamba činila nastambom andela. Svako jutro molile smo zajednički sv. Misu iz Misala, a molile smo zajednički i krunicu i večernju molitvu. A i inače se dosta pojedinačno molilo preko dana. Da, to je bilo ugodno. Slavile smo posebno svaki veći blagdan, a napose blagdan sv. Vinka.

Mnogo sam mojim sestrlicama pričala. Iz pročitane beletristike, iz nauke, napose povijesti, katoličkog i crkvenog života. Pred blagdan sv. Vinka smo čak imale duhovnu obnovu, za koju sam sama sastavila 4 razmatranja.

I meni i Nevenki bilo je kod sestara lijepo. Jedna mala oaza. Bile smo

zaštićene ne samo od teškog rada, već i od prostota sa strane logorašica i sa strane Uprave. Radila sam ručni rad, nije bilo norme i moglo se nekako podnositi.

U logoru se strahovito klelo. Kriminal je kleo sve po spisku, a o prostotama da i ne govorim.

Male skitnice i prostitutke govorile su cijeli dan, da bi zadovoljile bestidnu znatiželju logorašica. I tu se išlo u najdrastičnije detalje. Opisivalo se kod pojedinih slučajeva muško spolovilo i sve što iz toga izlazi. Ponekad su to slušale žene, za koje to čovjek ne bi nikada rekao. Ali uglavnom ipak je to bio kriminal.

A milicajke? Te su pogotovo psovale sve po spisku. Od Boga Oca, kojega se nazivalo bogom - mulcem i bogom - tovarom do menstruacije i podvezica Majke Božje.

Međutim, naše sestre nisu svoju sobicu smatrале takvom srećom kao mi, već nekom neobjavljenom izolacijom. I stvarno, na tu se sobicu jako pazilo: da ne bi ostale žene u nju ulazile, da se ne bi sestre s ostalim ženama mijesale. Kad god je bilo nemoguće progovoriti i riječ s njima. Svi komandiri su budno pazili na to. Nismo smjele ni u kino, ni u ekipu, a šetnju smo imale same za se. Pod kraj moga gostovanja u toj sobici nisu nas ni otvarali ujutro u isto vrijeme, kad i druge žene. Kad su žene otišle na rad i kad već na krugu nikoga nije bilo, tad su nas milicajke pustile da se umijemo i iznesemo kiblu. I hranu smo dobivale iza sviju. Bila je to doista neka izolacija i ženama je bilo zabranjeno govoriti s nama. Teško onoj, koju bi se uhvatilo u tom prestupku.

Takav život u izolaciji, pa i logoraški život kroz tri godine ostavio je svoj pečat na dušama sestara. Mislila sam, da će u njima naći mučenice, koje se dnevno, sasvim svjesno, žrtvaju za Boga i Hrvatsku, mučenice koje gore kao svjeća paljenica na oltaru Božjem, a našla sam slabe, nerovne, razdražljive žene, koje su dosadile jedna drugoj, svađale se međusobno, pravile si međusobno male pakosti; i kolikogod smo mi bile sretne u tome malom zatišju, one su željele van, samo van, među žene. Sasvim su izgubile smisao za

pravu svrhu patnje. Sve je bilo u njima izgriženo, izjedeno, prevrnutu.

Kako su sve bile suđene za kakvu malenkost (sapun, ovojni materijal, a dvjema je skinuta smrtna kazna na 20 godina za sasvim izmišljenu stvar), a nitko ih nije spremao za ovakav život, one nisu znale živjeti izvan svoje redovničke zajednice i sve što su u logoru trpjeli, činilo im se besmisleno i glupo. Mene je to u početku vrlo čudilo i činilo mi se nemoguće za redovnice. Dakako, da nisam mogla tada još ni vidjeti, ni razumjeti, da logoraški život u duši, u čovjeku sve polako otupljuje, sve plemenite strane u čovjeku gasi, sve zdravo uništije, sve idealno ruši. Mi smo se svi spremali na patnju, na bol, na rastanke, na gubitak slobode, na gubitak rada iz sredine, koju smo volili i koja nas je veselila, ali nismo bili spremni i pravni na vrijedanja, ponizivanja, strah, neprestanu živčanu ustalasanost i napestost. A još smo manje bili spremni na nutranju zapuštenost, malodušnost, prazninu, očaj, bezidejnost, besmisao. Na te stvari nitko nije bio dovoljno spremjan, a časne sestre manje od ostalih žena. Te su dobre sestre ne samo pune očaja i malodušnosti nego su i mrzile, čeznule za osvetom. Mnoge od njih nisu htjele ništa raditi, da ne pomažu neprijatelju.

Jednog dana unišla je u našu sobicu visoka Dara. Raspravljalio se o svemu i svačemu, kad je na kraju nekako došla riječ o nadbiskupu Stepincu.

"Eto vidite što je radio vaš protagonist Stepinac", rekla je Dara.

"Šta je radio? Ja znam o njemu samo dobro, ništa zla." primjetim ja.

Dari je nestao smijeh sa lica, čitav izgled postao joj je još zvijerski, omjeri me oštrim okom i bez riječi izađe, zalupivši vratima.

Znala sam, da će nešto iza toga uslijediti. Izgledalo mije, da se Uprava ionako previše interesira za mene. Primjedbe upravnikove, kad bi došao u sobicu ili na krugu nisu smjerale na dobro. Prebrzo sam postala popularna u logoru. Previse je mladih djevojaka letjelo oko mene. Pa i sada kad smo bile odijeljene od drugih logorašica, uvijek bi se po koja od poznatih došuljala da me vidi, da me pozdravi. Istina je, ja se nisam istračavala. Još kod dolaska u logor pismeno me je upozorila moja stara prijateljica Vlasta Arnold neka

ne govorim i glasno ne primjećujem ništa od onoga, što vidim u logoru, jer je to opasno. Poslušala sam je, ali ipak drugi su se previše interesirali za mene. Slutila sam neku daleku grmljavinu, ali nisam znala da je bura tako blizu.

Nekoliko dana iza razgovora s Darom ušla je u našu sobicu zamjenica upravnika Milica Lalić. Bila je to oniska bljedunjava žena, bolesnog izgleda, ali vrlo opaka i vrlo zla žena. Iako je Jovan Radić bio neizdrživ sa svojom važnošću, sa stegom, koju je zaveo u Domu, svojom mržnjom prema ženama i svojim cinizmom u postupku, Lalička je bila inkarnacija ženske zlobe, a k tome strahovito primitivna.

"Pa kako ste, časne", upitala je ušavši i rastegla usta.

Sobni stariješina, sestra Svetoslava, referirala joj je o stanju i radu našto se ona nešto uzvrpoljila i rekla:

"Dobro, dobro!"... Nešto je razmišljala. Nešto je još imala reći, a nikako nije mogla. Tad ipak uz prekide izreče: "Vi, Stanković, spremite se, idete u drugu sobu. Ostale budite dobre i ne dajte se zađati."

Meni je bilo odmah jasno, koja je to soba. "Rebeka". Disciplinski!

"Hoću li smjeti tamo nositi molitvenik?" upitala sam misleći na slobodu sobice časnih sestara u tom pogledu.

"Ne znam, pitajte komandira" i Milica se izgubi. Preuzela me komandir Ankica Radaković. U velikoj nervozni spremala sam svoje stvari. Dakako, Misal nisam uzela, jer me je bilo strah.

Kad sam pošla sa svojim zavežljajem preko kruga i stala se penjati u drugi kat zgrade, bilo je u njoj vrlo bučno, jer su se žene već vratile iz rada. Neke su čistile cipele na hodnicima, druge su četkale odijelo, treće su se spremale na pranje, a sve su izvedljivo gledale, koga to komandir vodi u "Rebeku". Doskora je cijela "baza" znala: Sestra Marica ide u "Rebeku".

A ja sam puzila stepenicama, više mrtva nego živa, puna straha pred životom u "Rebeki" i puna žalosti za malom sobicom sestara.

Neće više biti zajedničkih molitava, ni reecitiranja Mise u rano jutro, ni krunice, ni duhovnog štiva, ni prijateljskih razgovora. Sve su mi se sestre ukazale sad u no-

vom svijetu i sve su mi postale neopisivo drage.

I nervozna Verena, koja se stisnula u svome kutu i cijeli dan kraj svog "bunkera" hrane, koju nije ni s kim dijelila, a neprestano je mumljala krunicu.

I brbljava Karitoza, koja je cijeli dan čučala na svome krevetu; radila nije ništa, da "ne pomaže neprijatelju", već je cijeli dan izvješčivala, šta se događa na krugu.

"Stara vještica prolazi! Tiše!"

"Sunce je na krugu."

"Lalička gleda prema našoj sobi."

"Komandir Ankica je pod prozorom."

"Komandir Milka prisluškuje našem razgovoru."

A iza ovih konstatacija slijedila je čitava kiša epiteta i prijetnja. Ali u ovaj čas ona mi se učinila sveticom, iako je već sasvim izašla iz redovničkog kalupa i poponašanju i po rječniku.

Bila mi je u taj čas draga i svjetla stara Benediktina, koja je čitav dan mrmljala i svakog časa bila spremna na svadu.

I Felicitas i Svetolava, koje su također često remetile naš mir.

I žestoke nacionalistkinje Nenada, Florentina, Brigita i Teofanija.

I bezbojna Huberta!

I Tajzija, starica iz daleke Ukrajine. Sve su mi bile drage, neizmjerno drage; a koga ću u "Rebeki" naći? Istina poznam ih nekoliko, ali ipak kakav će to život biti.

Međutim se otvorile vrata, i ja se nađoh u nevelikoj sobici s betonskim podom (bila je to nekoć kupaona) i sa 3 visokim krevetima, a na najviši moralno se penjati ljestvama. Ta su 3 kreveta mogla primiti 21 osobu.

Tek su se vrata zatvorila za mnom, uslužna i dobra Kaja Pereković prihvatala je moju prtljagu i smjestila i mene i prtljagu na najdonji krevet. Još nitko nije progovorio ni riječi. Kao daje ostalima u sobi bilo posve jednostavno i obično, kad je neko novi u sobu ušao. Tek tamo iz najvišega kreveta čula se neka neobična, neartikulirana derača. Moje supatnice nisu se ni obazirale na to. To je bila svagdanja glazba u odjelu gubavih.

(nastavit će se) •

MOJE TAMNOVANJE (II.)

Zenički zatvor, ili kako se službeno zove kazneno-popravni dom, zapravo je logor, ludnica, stočna farma i škola kriminala istodobno. To je ogroman prostor ograđen zidom, bodljikavom i elektriziranim žicom, s karaulama, naoružanim stražarima i psima čuvarama. Na čelu je robijašnice upravitelj, ali stvarnu vlast ima Služba državne sigurnosti. Vodi je čovjek svima dobro poznat, koji se slobodno kreće, razgovara, intrigira, ima svoje doušnike i tako dalje. Kažem da je logor, jer po svim vanjskim obilježjima on to doista i jest. Kažem da je stočna farma zato što se tamo nemilice izrabljaju sirotinja, jer to nije zatvor nego logor s prisilnom radom. Svi moraju raditi za mizernu plaću. Kolika je plaća, možete si predočiti kad vam kažem daje toliko koliko jedna kutija cigareta dnevno. Osamdeset posto osuđenika su nepismeni ljudi, povratnici, beskućnici, lumpenproleterijat. Komunistička gospoda koju povremeno osuđuju ne dovode u taj zatvor nego u neke druge, kao što je Foča ili Sarajevo. Svi su zatvorenici naoružani hladnim oružjem te možete lako poginuti. Svašta vam se može dogoditi. Često se vješaju, sakate se, bježe, ubijaju jedni druge i umiru, jer nema brze liječničke intervencije. Ako vam se nešto dogodi subotom ili nedjeljom, znajte da morate čekati do ponedjeljka, ako izdržite. Kažem da je to škola kriminala, i to visoka škola, kako privatna tako i državna. Tu se regrutiraju i ubojice za potrebe jugoslavenske tajne policije. Nakon izdržane robije takvi lako dobivaju putnicu i bivaju upućeni, na primjer, u Njemačku kao gastarbeiter ili štavljuju kao turisti po klubovima, informativnim centrima i po ostalim punktovima gdje radi jugoslavenska tajna policija.

Prihvati godina moga boravka u Zenici bilo je pedesetak političkih osuđenika. Više od polovice bili su Hrvati, a od ostatka dobar dio Albanci i nekoliko Srba. Sa svima sam se podjednako

Piše:

Prof. Vjenceslav ČIŽEK

družio, iako je to bilo veoma teško. Ipak ču ovom prilikom spomenuti imena kojih se sjećam i neka to ostane kao trajni zapis. Uz mene su bili Ilija Tolić, Josip Barišić, Anto Čondrić, Mato Kopić, Janko Kovačević, Anto Kovačević, Pero Tadić, Miljenko Pehar, Drago Pezer, Franjo Vidović, Ivan Turudić, Marko Pelivan, Džemal Nurkić, Nikola Jurišić, Hanefija Avdagić, Jakub Zonić,

umjeli drugo reći nego samo to da su Hrvati.

Hrvati muslimani u zeničkom zatvoru zavrijedili bi posebni opis s moje strane, a sada najkraće želim reći samo slijedeće: oni predstavljaju više vjersku nego političku skupinu, što vrijedi jednakoz za dr. Behmena i Džemala Lakića kao i za druge, prijestije ljude. Oni že kroz Kur'an, kroz tu Božju objavu, uređivati svakodnevni društveni život. Stoga je razgovor s njima kao i druženje s njima bilo veoma otežano, to su štajjivi ludi, koji se sa svake strane osjećaju ugroženim. Istina, ako bi se pokušali družiti s nekim, onda su to uglavnom bili Hrvati katolici, ali i to druženje bilo je veoma površno. I ja sam ih ostavljao nasamo; nisam se trudio da s njima vodim političke razgovore, iako smo se uzajamno pomagali kad je to trebalo.

Od Srba su za mene bila zanimljiva samo dva čovjeka, dr. Vojislav Šešelj i odvjetnik Žarko Aleksić. Ovaj drugi, sironah, umro je od infarkta odmah nakon izlaska iz zeničke tamnicy ostavivši za sobom ženu i dvoje djece.

Najteže mi je bilo što nisam mogao ni čitati ni pisati. Za tih deset i više godina drugi su mi čitali i pisali. Svake godine otprilike mogli su mi pročitati dvije knjige koje bih ja odabrao. Inače sam bio dobro informiran, jer su mnogi pričazili, donosili vijesti i članke i bili su mi pri ruci u svakom pogledu. Radili su to kako naši politički osuđenici tako i obični kriminalci, iako je to bilo opasno, jer im se Udba prijetila uskraćivanjem beneficija ako ih vide sa mnom u društvu.

U zeničkom logoru, koji je svojevršna radna zajednica, postoje mnoga metalurgijska poduzeća, te zatvor u vanjskom svijetu, preko svojih proizvoda, nosi ime "Novi život". Tu su ljevaonice, valjaonice, kovačnice i razne druge radionice metalurgijske struke. U njima rade slabo izobraženi robovi, koji se često sakate, jer su strojevi stari a oni neuki. Vjerujem da je to jedino podu-

Vjenceslav Čižek

(Đenovići, 28. II. 1929.
- Dortmund, 25. XI. 2000.)

Božić u Zenici

Preko siva zida i bodljave žice
brui polnočne Mise k meni doteperi
u smrad i gnusobu željezne stupice,
nijem sužanj rida, hrču proletari.

Umukle su psovke iz smotuljka mesa,
tek poneka krunja iz sna im izleti.
To golači hine Juriš na nebesa,
dok po kalu plaze sebi oduzeti.

U mračaju ovom skupne paranoje,
s obje strane zida, preko mnogih žica,
sutra će za sinom, u jaslicam što je,
razasla biti javna tjericalica.

Stjepan Matičević i Ivica Novaković. To su oni s kojima sam se najviše družio i koje bih želio opisati, jer je svaki od njih zavrijedio posebno poglavje. Od svih Hrvata samo je jedan, izvjesni Anto Garić, postao Udbinim doušnikom i počinio je zločin tako što je na sudu svjedočio protiv Ilike Tolića koji je naknadno u Zenici dobio još jednu kaznu od šest godina, tako da je ukupno izdržao 22 godine. Svi ostali Hrvati ponašali su se korektno, u skladu sa svojim političkim uvjerenjem i svojom političkom svješću, ma da je bilo i onih koji nisu

zeće u Bosni koje nema proizvodnih gubitaka. Inače zatvor predstavlja cjelevitu društvenu zajednicu izvan društva. Imo svoju radnu snagu, svoja sredstva proizvodnje, svoje poljoprivredno poduzeće, svoju vojsku, svoj novac, svoj vozni park, svoju zdravstvenu službu, svoju trgovinu, svoju policiju, svoj kapital, svoju knjižnicu i knjigovežnicu, svoj list, svoju glazbu, svoj kulturno zabavni život. I nije nimalo slučajno što robovi upravitelja zovu robovlasnikom. Robovi govore posebnim jezikom koji iz početka nisam razumio. Svi, ili gotovo svi, gaje simpatije prema političkim osuđenicima. Čini mi se da to dolazi od toga što su oni, kao kriminalci, protiv svake vlasti, protiv svakog reda, protiv svake države, pa pošto su i politički osuđeni protiv te države, postoji nekakav most koji ih na neki način spaja u toj zajedničkoj muci i tegobi.

Već sam spomenuo da u zatvoru postoji dobro organizirana, raširena doušnička mreža Službe državne sigurnosti. Uvijek sam točno znao tko je uza me i tko je upućen da me prati, da sluša što govorim i da to kasnije prenese njima. Ali svaki puta taj se čovjek meni povjerio i rekao mi je tko ga je poslao i zašto je poslan. Za deset godina moga tamnovanja nitko od te službe nije me pozvao na razgovor. Valjda su imali respekte prema meni zbog moje otvorenosti i samouvjerenosti. Naime oni pokušavaju razgovarati s političkim osuđenicima samo ako osjete da je mekano. Gdje je tvrdo, tu odustaju.

U zatvoru su zvučnici svuda: u sobama, u zahodima, u radionicama i na šetalisti, tako da se od buke toga razglosa ne može ni razgovarati. Tek u deset sati navečer, kad se gase svjetla i kad nastupa tišina, imao sam prilike ostati sam sa sobom, misliti, sačinjavati stihove, matricirati, kombinirati, razvijati jednu posebnu mnemotehniku kojom sam postigao umijeće da sam sačinjavao pjesme ne pišući nego samo pamteći stihove. Dakle od deset pa do približno dvanaest satai, dakle dok ne zaspim, imao sam prilike baviti se sam sa sobom, pisati na svoj način pjesme u

tom mraku. Toliko sam bio razvio tehniku matriciranja, da sam već mogao pamtititi i stihove koji su otpali. No teško je to išlo, veoma, veoma teško. Tjednima i tjednima ne bih uspio sačiniti jednu ili dvije strofe. U tijeku jedne godine možda jednu ili dvije pjesme, ali te su bile, vjerujem, briljantne. To su najljepši stihovi koje sam napisao i koje će ikada napisati. Toliko me uzbudjuju da kad ih reproduciram, a znam ih sve napamet, osjetim toliko uznesenje, toliku samopotvrdu, toliko dostojanstvo, tako visoku čast.

I sada vam moram reći da je za mene zatvor doista bila čast. Znam da zapadni svijet na zatvorenike u komunističkim zemljama gleda kao na patike, kao na mučenike. Oni to doista jesu. ali to je, draga braća, čast. Meni je bila ukazana visoka čast, jer nešto suprotno, dakle sramota, bilo bi stanje pasivnosti, stanje pomirenja i iščekivanja. Buna je pravi čin i zato kažem da sva moja muka i sve moje patnje, sve što sam morao podnijeti, predstavlja veliku čast za mene. Nema časnije zgode ni prilike nego kad pred pojedincem stane čitava država sa svojim cjelokupnim nasilničkim aparatom, kad vas želi poniziti, zdrobiti, uništiti, a vi stojite smireno i samouvjereni. To je doista čast.

Nekoliko puta pokušavao sam sebe ispitivati, dokučivati otkud u meni ta snaga, otkud ta postojanost, i zaključio sam da je temelj moja uvjerenost da se borim za istinu i da sam dužan boriti se za istinu. To je dakle bilo i ostaje moje duhovno poslanje. Za tu istinu, a to je sloboda čovjeka i naroda, svakoga čovjeka i svakoga naroda, spremam sam bio i spremam sam i sada podnijeti svaku žrtvu. I toga je neprijatelj bio svjestan. Zatvor je pravo mjesto za susret s državom. Tu ste oboje goli, i ona prema vama i vi prema njoj. Samo što je moja golotinja doista golotinja, a oni su goli u toliko što iznose pred vas golu silu: oružje, represiju, teror, podmuklost.

Kad država osjeti da ima pred sobom pojedinca koji od nje ništa ne traži, niti je za što moli, niti joj se žali ni tuži, kad od nje ne očekuje nikakvu pomoć, kad se osjeća samostalnim, tada ona us-

tukne. Za cijelo vrijeme moga robovanja nisam ni za što molio. Čak sam odustao i od pisanja pisama; pisali su mi drugi, dakako. Ali sam odustao i od toga. Nisam s njima pokušao nikakvu razmjenu, beneficije za usluge, i kako to već ide. Ne znam kakve su druge države na svijetu, ali ova u kojoj sam živio takva je da drugo i ne zaslzuje. A nisam samo ja imao s njima muke, imali su i oni sa mnom. U jednom momentu već spomenuti udbaš istražitelj Vinko, uskljuknuo je: "Profesore, Bog te jebo, što nisi naš?" Udba ili jugoslavenska tajna policija, kako hoćete, jedina je prava, stručna i ako hoćete poštena državna organizacija u Jugoslaviji. Sve ostalo, i partija i vojska i sve društvene službe, to je samo šarenilo, konfuzija i improvizacija, površnost, lakrdija. U Jugoslaviji postoji i vlada Jugoslavijom samo tajna policija. Oni su stručni, oni su odani svom pozivu, oni su dobro plaćeni i spremni na žrtve i oni se doista osjećaju odgovornim za opstojnost te države. Mislim da je u temeljima svake komunističke vlasti ta konspiracija, ta tajnovitost, taj osjećaj potpunog bezakonja, potpune svemoći. Više puta su mi rekli: "Mi možemo sve." A to je upravo ono što je Onwell opisao u svom romanu. To nije vlast koja služi nekome ili nečemu. To je vlast radi vlasti. No moram se vratiti. Osjećam da sam već ušao u duboke vode. Počeo sam govoriti ono što želim reći na drugom mjestu.

Sve do 1985. godine zatvorske vlasti, ili pravosuđe, ili zatvorski lječnik, nisu ni pomicali da mi pruže liječnički pregled ili nekakvu liječničku pomoć, ili pak bolničko liječenje. Tek 1986. ponuđeno mi je liječenje, što znači tek nakon osam godina provedenih u zatvoru. Imao sam posebni razgovor s upraviteljem i odbio sam liječenje. Učinio sam to i pismeno. Sjećam se te rečenice koju sam tada napisao: "Odbijam liječenje, jer nemam povjerenja, a nemam ga zato što mi je ono ponuđeno nakon osam godina robije." Bio sam svjestan da tim činom pravim sam sebi štetu, jer možda je moj vid mogao biti spašen. Od 1986. pa do izlaska iz zatvora vidje naglo slabio, tako da zadnjih se-

dam mjeseci nisam više bio sposoban ni samostalno hodati, te su me premjestili u stacionar gdje sam to zadnje vrijeme proveo u krevetu. Znao sam da ta ponuda ne dolazi od njihove dobre volje, nego da je to rezultat pritisaka koji svjetsko javno mnijenje vrši da bi me izbavilo iz toga pakla. Od moje sestre Tonke, koja me je redovito posjećivala, znao sam da iz svijeta dobivam poruke, pisma, letke, čestitke, novac i pakete. Kažem dobivam. Nikad ništa od toga nisam dobio. Primio sam svega dva paketa u zadnje dvije godine od PEN-Kluba i dva dollarska čeka od gospodina Wattsa iz Sjedinjenih Država. Sve ostalo su bacali, uništavali, vraćali, jer su vjerovali da će prije popustiti ukoliko budem usamljeniji. Ali su se prevarili. Usamljenost silno jača, kali, snaži, hrabi.

POVRATAK

29. srpnja 1988. saopćeno mi je da sam pomilovan. Istoga dana uputio sam se u Sarajevo, a zatim sam pošao u Zagreb, gdje sam se javio na njemačkom generalnom konzulatu. Primili su me ljudski, bratski, i iskazali su spremnost da mi pomognu u svakom pogledu. Odmah su mi pružili novčanu pomoć, zajamčili su mi sloboden ulazak u Njemačku i pružili mi dokaze da njemačka vlada preko svoje ambasade u Beogradu i preko konzularne službe traži da jugoslavenska strana postupi striktno prema obvezni koju je preuzeila, što znači ne samo da me oslobodi iz tamnice, nego da mi izda putnicu za sloboden izlazak iz zemlje. Od toga dana pa do moga odlaska stalno sam bio u vezi s gospodrom Gudrun Steinacker, konzulom I. razreda u Zagrebu, koja me je redovito obavještavala o svemu što njemačke vlasti poduzimaju u moju korist, kako u Njemačkoj tako i u Jugoslaviji. U razgovorima jamčili su mi da će uspjeti.

Ipak, nakon što sam podnio molbu za izdavanje putnice, uslijedilo je negativno rješenje. Dobio sam odbijenicu. Tada je njemačka strana uložila notu kod najviših jugoslavenskih vlasti i telefonski mi je saopćen točan dan kad će

dobiti putnicu. I tako je i bilo. Preko njemačkog konzulata dobivaو sam novčanu pomoć koja je stizala iz slobodnog svijeta i iz dobivenih sredstava platila sam avionsku kartu za Frankfurt.

A sada da kažem ponešto o mojoj boravku u Zagrebu i Sarajevu. Nakon izlaska iz zatvora, bio sam u Zagrebu dvadesetak dana, a ostalo vrijeme bio sam u Sarajevu. Zanimljivi su bili susreti u Zagrebu. Tri dana bio sam kod dr. Marka Veselice, u njegovom stanu. On mi je kasnije osigurao zgodan smještaj u gradu, a bez njega ili slične pomoći teško bih se proveo toga ljeta u Zagrebu, jer nisam imao nikakvih osobnih isprava, a bez njih nisam mogao ući u hotel. Privatni smještaj nisam mogao dobiti, jer privatnici izdaju sobe samo kad se plaća u stranom novcu. Ovom prilikom želim istaknuti da je dr. Marko Veselica, jedan od nekadašnjih vodećih ljudi "hrvatskog proljeća", doista neobična osoba po svojoj temeljitoći, po svom rodoljublju, po svojoj odanosti Hrvatskoj i spremnosti da pomogne svakom Hrvatu.

U Zagrebu sam imao susrete s nekim odvjetnicima i književnicima, a od PEN Kluba sam dobio malu novčanu pomoć. U prostorijama toga kluba u Zagrebu imao sam kraći susret s trojicom književnika (Aralicom, Mihalićem i Matvejevićem). Nakon kratkog razgovora razbjegali su se, pogotovo kad sam iz džepa izvadio neke svoje pjesme koje su bile neugodne za državu i vjerojatno i za njih. Nisu zatražili da se ponovno vide sa mnom, a slično je bilo i kod ostalih susreta. Doživljavao sam u Zagrebu i to da ljudi pred mnom plaču i ispričavaju se da mi ne mogu ni u čemu pomoći, jer sam od njih tražio neke usluge, kao na primjer pomoć da bih nešto dao tiskati.

U Sarajevu sam boravio puna dva mjeseca u jednoj hrvatskoj obitelji. To su moji stari znaci, dvije udovice iz okolice Dubrovnika koje već dugo žive u Bosni. One su me rado primile, svjesno ulazeći u moguće neprilike, te se nisu bojale. Dva mjeseca su me čuvale i njegovale. Tim Hrvaticama, tim junakinjama dakako sam se zahvalio

koliko sam mogao, ali ih još jedanput spominjem zato da bih istaknuo ženu kao primjer hrabrosti i požrtvovnosti. Za mene je njihova pomoć mnogo značila. U Sarajevu sam naime studirao i kasnije radio te sam stekao mnoge poznanike i prijatelje.

Svi, ili skoro svi su znali da sam stigao u Sarajevo, ali nitko od njih, ni muško ni žensko, nije usudio javiti se, pozvati me, ili dati neki znak od sebe. Svi su se jednostavno razbjegzali. Njegoš kaže za to: "Strah životu kalja obraz često."

Nakon moga povratka u Njemačku ubrzo sam doznao tko je sve za mene djelovao i što je za me poduzimano, te kakva spremnost postoji kod njemačkih vlasti da budem primljen, zaštićen i ako treba liječen. Nažalost, od liječenja nema ništa. Kroz četiri specijalistička pregleda kroz koje sam ovdje prošao, zaključeno je da mi nema lijeka te da možda mogu spasiti ovaj zadnji ostatak vida, a to je toliko da razlikujem svjetlost od tame.

Prema obavijestima koje sam dobio s najvišeg mesta, njemačka država spremna je osigurati mi ovdje boravak i pristojnu socijalnu zaštitu, dakle stan i redovitu novčanu pomoć. Za sada sam u Dortmundu i volio bih ostati ovdje u blizini sestre koja je za mene mnogo učinila i bila središnja osoba i motor svake akcije koja se poduzimala u Europi za moju obranu. Čuo sam da su u svijetu osobito republikanci osnovali fondove, a da i nisam čuo, ja sam tu pomoći odmah osjetio, i to mi daje snage da i ovaj ostatak života posvetim istoj borbi za koju sam se do sada žrtvovao.

Svaki atom moga bića bio je i ostao antikomunistički i antijugoslavenski. Hrvatskoj borbi za slobodu ne mogu dati toliko koliko sam nekad davao, ali možda će ovo biti vrednije. Više nisam pojedinac koji se bori protiv njih, nego sam simbol te borbe.

Draga hrvatska braćo! Ono što se je meni dogodilo i vama se je dogodilo. Samo neka vam bude sretnije i pobednosno.

Obrambeni govor Dr. Ive Politea u procesu nadbiskupu Stepincu

"Vrhovni narodni sude!"

Pred 16 godina, u vrijeme kada je fašizam bio na vrhuncu svoje moći i naša Rijeka pripadala je Italiji, uhapsila je talijanska policija na rijeci jednog tamošnjeg mladog hrvatskog inženjera zbog sumnje, da je počinio neki politički delikt. Nakon hapšenja bio je odveden u Rim u zatvor Regina coeli. Njegov stari otac također riječki Hrvat, nemajući dulje vremena nikakvih vijesti o sudbini sina, obrati se meni, zamolivši me, neka podem u Rim i tamo se, koliko mi to kao stranome odvjetniku bude moguće, informiram o uhapšeniku i zauzmem za njega. I ja sam pošao. Kao stranac neupućen u mjesne prilike Rima, zamolio sam jednog tamnošnjeg odvjetnika, da mi bude pri ruci i za taj konkretni slučaj da stupi sa mnom u pravnu suradnju. Ali taj mi talijanski odvjetnik odgovor: 'Gospodine kolega, ja sam fašista i po fašističkim načelima ne smijem da se zauzmem za nikoga tko je osumnjičen, da se ogriješio o državnu ili fašističku vlast'.

Tako je bilo u tadašnjoj Italiji, ali tako nije i ne smije biti u sadašnjoj Jugoslaviji. Kad se već dnevice služimo geslom 'Smrt fašizmu', onda to znači i smrt svim fašističkim načelima, pa i onome s kojim se ogradio spomenuti talijanski advokat.

Međutim nama, demokratskim i slobodoumnim hrvatskim odvjetnicima nije bilo ni potrebno, da tek zadajemo smrt fašističkim načelima, jer ona za nas nisu nikad bila ni živa i mi nikad nismo bili njima ni zaraženi. Mi smo već pri stupanju u odvjetnički stalež - a mnogi i prije toga bili svjesni dužnosti, da se po mogućnosti odazovemo pozivu okrivljenoga bez obzira na vrstu i težinu okrivljenja, jer bi otklanjavajući takav poziv, lišili ga potrebne pravne pomoći i izvrigli ga pogibelji, da bude ili nevin osuđen, ili, makar krivo, prestrogo kažnen, da jednom riječju postane žrtvom zabluda, od kojih ni jedan javni tužilac, niti sudac, sami po sebi nisu nikad potpuno osigurani. Pomažući, dakle, svojom obranom okrivljenoga, mi pomažemo ujedno i sudu, tražeći zajedno s njim materijalnu istinu, odgovarači zakonski propis i ispravno shvaćanje, što je sve potrebno za pravednu presudu. Mi ne smijemo uzmaknuti pred zahtjevima optužnice, ako smo stekli uvjerenje, da je ona bilo sasvim, bilo djelomično na krivom putu.

Moj branjenik nadbiskup dr. Alojzije Stepinac okrivljen je zbog krivičnih djela protiv naroda i države. I za ovu obranu nastojat ću svim silama, da bude osnovana samo na spomenutim načelima: na istini, zakonu i ispravnom shvaćanju, odnosno pravednosti.

Moram međutim priznati, da mi je ta obrana dosta teška. Ali njezina teškoća ne sastoji se u težini dokaznog materijala, nego ponajprije u punini auktoriteta, s kojim se javni tužilac založio za današnju svoju optužnicu, a zatim u psihozi, koju su naši dnevni i listovi izazvali kod jednog dijela javnosti, svojim ustrajnim pisanjem protiv nadbiskupa, a da on nije imao mogućnosti, da se u istim listovima i brani. Obranu mi je napokon otežao sam moj branjenik, koji je shodno svojoj odluci izjavio, da se neće braniti i da će zato šutjeti, ali je ipak upornim stavljanjem pitanja na njega došao protiv svoje volje u nuždu, da djelomice prekine

biskupa Stepinca s djelatnošću drugih osoba i na drugom teritoriju. Ovo konfundiranje djelatnosti nadbiskupa Stepinca s djelatnošću sasvim trećih osoba i s onim, što se radilo na području izvan njegove dijeceze, izvan zagrebačke nadbiskupije, ovo pripisivanje odgovornosti i krivnje nadbiskupu Stepincu za ono, što su radile treće osobe u drugim dijecezama, to je temeljna pogreška optužnice i ujedno općenito glavna njegova obrana protiv znatnog dijela inkriminacija. Tijekom daljnog razlaganja govorit ću o tom i pobliže.

Prije nego priđem na inkriminacije, koje se odnose na razdoblje okupacije, osvrnut ću se samo u najkraćim potezima na prošlost svojeg branjenika, na njegovu djelatnost prije okupacije, da vidimo kakav je on ušao u okupaciju!

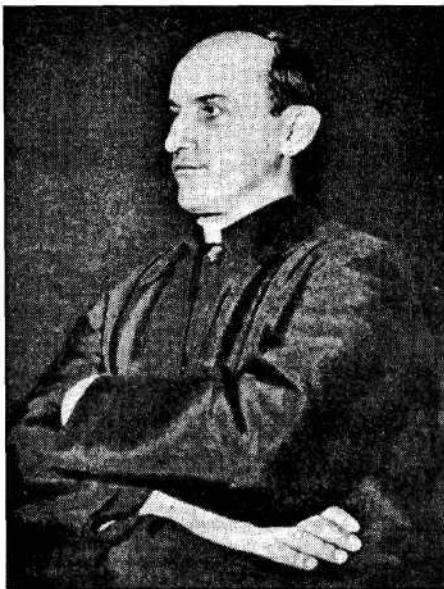
Za vrijeme prvog svjetskog rata uzet je nadbiskup Stepinac kao apsolvirani gimnazijalac u austrijsku vojsku i poslat na talijansku frontu, gdje je dopao u zarobljeništvo. Poput mnogih drugih hrvatskih zarobljenika prijavio se dobrovoljno za borbu protiv Austro-ugarske monarhije te je postao jugoslavenskim dobrovoljcem i kao takav pošao na Solunski front.

Godine 1937. preuzima pokroviteljstvo nad Odborom za pomoć izbjeglicama, s kojim Odborom pomaže moralno i materijalno antifašiste, koji su pred progonom Hitlerovim bježali iz svojih domovina: Češke, Poljske, Austrije itd. Za tu njegovu djelatnost, kojaje trajala do okupacije i tijekom ove, do prinijet ću dokaze, a za sada spominjem samo primjerice tadašnjeg izbjeglicu, a današnjeg austrijskog ministra pravde dra Gerö-a.

Godine 1938. glasuje nadbiskup Stepinac javno za dra Mačeka, tadašnjeg nosioca liste cijelokupne jugoslavenske demokratske opozicije, ili kako sam kaže, za Hrvatski Narod.

I eto s takvom prošlošću, s takvim stavom borca za oslobođenje naroda od mađarsko-njemačkog jarma, za demokraciju, za antifašiste, a protiv fašizma i nacizma - takav ulazi nadbiskup Stepinac u razdoblje okupacije! Može li se od takva Stepinca očekivati, da će on u okupaciji iznjevititi svoju prošlost i surađivati s okupatorom?

Ako hoćemo ispravno ocijeniti djelatnost nadbiskupa Stepinca za vrijeme okupacije, moramo prije svega biti na čistu o tome, što je okupacija i što je tzv. Nezavisna Država Hrvatska.

Stepinac sluša optužbu

šutnju i da na neka pitanja ipak odgovori. Ovo djelomično odgovaranje i djelomično skraćivanje odgovora shvaćeno je kod nekih na njegovu štetu kao da naime na neodgovoren pitanja nije bez štete po sebe mogao ni znao odgovoriti. Ovo shvaćanje je međutim sasvim pogrešno. Da je nadbiskup Stepinac mjesto šutnje na pojedinim pitanja reagirao odgovorom, svaki od tih odgovora išao bi njemu u prilog, jer je istina njegova najbolja obrana.

A sada na stvar, na samu optužnicu! Optužnica razdijelila je inkriminalnu djelatnost prije okupacije, na djelatnost neposredno prije sloma tzv. Nezavisne Države Hrvatske i napokon, na djelatnost poslije oslobođenja. Ova razdioba je sasvim ispravna, ali nije ispravno, kad optužnica ne postavlja i daljnju razdiobu ili lučenje po osobama i teritoriju. Ona mjesto da dijeli i luči, ona naprotiv konfundira djelatnost nad-

Za potonju kazao je javni tužilac u svom jučerašnjem govoru, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila država. Slažem se s tim mišljenjem, ali se ne slažem s kriterijima, koje je javni tužilac naveo uprilog te svoje, a i moje teze.

On je rekao prije svega, da Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, jer nije bila nezavisna; ali mi čitamo dnevice u našim novinama, da to svojstvo nezavisnosti manjka i Grčkoj, koja je satelit Velike Britanije, ali eto Grčka kao priznata država sudjeluje u Mirovnoj konferenciji. Kao drugi kriterij navada javni tužilac krvavi režim Nezavisne Države Hrvatske. Ali, koliko čitamo o krvavom režimu u Španjolskoj, pa ipak nitko njoj nije osporio svojstvo države. Napokon je javni tužilac prigovorio Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, da je nastala pomoću drugih, naime Nijemaca i Talijana. Ovo potonje je točno, ali zar i stara Jugoslavija nije postala pomoću drugih prvenstveno Velike Britanije, Francuske i Sjedinjenih Američkih Država, koje su oborike Austro-ugarsku monarchiju i osloboidle Srbiju? Na sličan način, pomoću drugih država, nastala je i Čehoslovačka republika, pa je li ikome kada palo na pamet zanijekati Jugoslaviji i Čehoslovačkoj karakter države?

Ne, Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, premda je bilo i takvih pravnika, koji su primjenjujući na nju poznatu definiciju o državi, prema kojoj su kriterij za državu narod, teritorij i vlast - dolazili do protivnog zaključka. Ne, Nezavisna Država Hrvatska nije bila država, ali ne zbog razloga, koje je naveo javni tužilac, nego zato, jer su to područje držali i vojnički zaposjeli Nijemci i Talijani, jer su ovi okupatori kroz čitavo vrijeme rata to područje držali stvarno okupiranim i preko tek formalne ustaške vlade kao svog eksponenta vršili faktično svoju okupatorsku volju i vlast.

Radi se, ne o državnosti Nezavisne Države Hrvatske nego o okupaciji, stvarno vršenoj po okupatoru neposredno ili posredno nad dijelom područja države Jugoslavije.

Zato se valja pitati: kakvi pravni odnosi nastaju sa okupacijom između okupatora i stanovnika okupiranog područja?

Na to nam pitanje odgovaraju međunarodni pravni propisi Haaške konvencije iz g. 1097. i napose čl. 42. i 56. Po tim propisima sva zakonita vlast prelazi u ruke okupatora, koji je izrijekom dužan i ovlašten poduzeti sve mјere za održanje javnog reda i javnog života. Okupator je doduše dužan držati se zemaljskih zakona, ali samo onda, ako ga o tome ne sprečava kakva nužna zapreka. On je ovlašten tražiti od stanovnika poslušnost uz iznimke i ograničenja navedena u samoj konvenciji.

Dosljedno tome stanovnici su dužni u tim granicama slušati ga. Dakako, ta dužnost poslušnosti je samo pravna, pa ako tko neće da sluša, može i uskratiti pokornost, ali to čini na vlastitu odgovornost i pogibelj.

I doista stotine tisuća Hrvata i Srba uskrtatili su poslušnost i pošle u šumu, da se odanle oružjem u ruci bore protiv okupatora a za oslobođenje porobljene domovine. No zato su oni heroji, kojima treba odati čast i priznanje, ali svatko nije sposoban biti herojem, pa ako to nije bio, nije već tim samim postao izdajica ni kolaborator okupatora, a najmanje ratni zločinac.

Uostalom mi ovdje samo ispitujemo priznate međunarodne propise, koliko su oni ovlašteni pa čak i onda silili i prema tome ispričavali optuženog nadbiskupa Stepinca, da čini ono, što je doista i činio i što mu se danas - sada inkriminira.

patorima, ali mi je sasvim nerazumljiva prema članovima našega naroda, prema žrtvama okupatora, prema onim Srbima, Hrvatima koji su se držali ili bar bili voljni držati se haaške konvencije. Odakle dolaze oni da se na njima osvećuju, što su drugi okupatori, Nijemci, kršili haašku konvenciju? Odgovara li logici i pravici, da pojedini nekrivi članovi naših naroda plaćaju krivnju Nijemaca, okupatora? Ovamo, dakako ne spadaju slučajevi onih osoba, koje su dobrovoljno preko dužnosti haaške konvencije suradivale s okupatorom. Njihova je suradnja kažnjiva i one nemaju prava pozivati se na haašku konvenciju.

Uz svu dosadašnju sudske praksu, ja se iz gornjih razloga i danas pozivam na haašku konvenciju i to tim više, što su tijekom rata naši saveznici baš na temelju haaške konvencije tražili od Nijemaca i Talijana neka partizane, naročito oslobođilačku vojsku, priznaju redovnom vojskom.

Osim haaške konvencije kao međudržavnog propisa postoji još jedan crkveni propis, koji saobraćaju nadbiskupa Stepinca odnosno s tzv. ustaškom vladom kao okupatorovim eksponentom daje značenje sasvim različito od onog, što mu ga pridaje optužnica. To je konstitucija "Solicitude Ecclesiarum" izdana po papi Grguru XVI dne 5. kolovoza 1831. Zbog teškog latinskog stila kojim je konstitucija pisana, ja neću ovdje doslovno citirati, nego ću samo rezumirati njezine misli, a radi kontrole mog resume-a stavljam potpuni tekst konstitucije sudu na raspolaganje. Ta konstitucija, dakle, veli da se u revolucionarnim vremenima, u borbi za vlast, ne smije priznati faktičnog stanja i vlasti po predstavnicima crkve smatrati priznanjem prava niti se iz toga smije izvoditi da su prestala bilo čija prava. Ako zato, radi osiguranja vječne sreće naroda predstavnici Crkve stupe u vezu s osobama, koje faktički vrše vlast, onda se to smatra kao da je učinjeno pod uvjetom, da se tim ne vrijedaju nikakva prijašnja zakonita prava.

Optuženi dr. Stepinac bio je dužan kao nadbiskup, kao najviši predstavnik Crkve, bar u svojoj dijecezi, svoje ponašanje prema okupatoru uskladiti s tom za njega obvezatnom konstitucijom.

No, i kad i ne bi bilo svih spomenutih pravnih propisa, ostala bi neospornom sama činjenica okupacije, koja sama već kao takva sadržaje silu, pritisak, i to silu ne kakva god okupatora, nego baš onako strahovitog, bezobzirnog i neljudskog, kakvi su bili Nijemci i njihovi sluge ustaše. Ovakva sila i pritisak isključuju dobrovoljnost kod onih, prema kojima se primjenjuju ili svakog časa prijete, da budu primjenjeni, isključuju, dakle, onaj uvjet, bez kojega po pravu svih kulturnih naroda nema kažnjivosti.

Pod tim pritiskom i silom su svi stanovnici okupiranog područja osim onih, koji su

Stepinac u svojoj čeliji u Lepoglavi

Istina je, što je u svom sinočnjem govoru javni tužilac rekao citirajući jednog pisca iz međunarodnog prava, da stanovnici okupiranog područja nisu dužni okupatoru vjernost. Istina, njih se prema haaškoj konvenciji ne može suditi na prisegu vjernosti okupatoru (čl. 45), ali razlika je između vjernosti i gore opisane poslušnosti.

U raznim procesima nakon oslobođenja mi branioci pokušali smo se više puta pozivati na haašku konvenciju, da s tim međunarodnim pravnim propisima pravno opravdamo ne svaku, ali bar izvjesnu političku i privrednu suradnju s okupatorom. Sud je međutim svaki put takvu našu obranu odbio uz obrazloženje, da se Nijemci nisu prema nama držali haaške konvencije, pa da je zato umjesna represalija, da se mi iste konvencije ne držimo.

Ja bih razumio i potpuno odobrio takvo obrazloženje prema njima, Nijemcima, oku-

se sklonili u šumu. Pod tim pritiskom sudili su suci, rješavali su upravni činovnici upravne poslove, pod tim pritiskom obraćali su se građani sudovima i upravnim vlastima, radili su radnici u rudnicima, pod tim pritiskom plaćao se porez i odvijao promet, radili su radnici u industrijskim i obrtnim poduzećima itd., i opet, ponavljam, uz izuzetak onih, koji su pošli u šumu. Svatko se ponašao tako, kako su njegovo zvanje, stalež i položaj iziskivali, bar u onome sektoru djelatnosti, koji je bio javan.

Kad se, dakle, tim milijunima okupiranog naroda ne zamjerava nijihov postupak i odnos prema neprijateljima, nelogično je, da se jedinome nadbiskupu Stepincu na njegovu, k tome i onako istaknutome, položaju zamjerava njegov saobraćaj sa okupatorom, koji saobraćaj je on sveo na minimum, toliko, koliko je potrebno, da što više ukloni veća zla od naroda i Crkve. (Na te riječi odvjetnika nastane podrugljiv smijeh u dvorani.)

No isti, koji se sada smiju, ako su tada bili u Zagrebu, šutjeli su, prolazili mirno bez prosvjeda na ulici mimo okupatorskih vojnika i ustaša i - da se poslužim riječima druge predsjednika suda - držali figu u džepu. Ali tko nije šutio, tko je javno prosvjedovao, bio je nadbiskup Stepinac. Htio bih vidjeti onoga, tko je na okupiranom području - ne izvan ovoga! - neposredno pred okupatorom i pred ustaškom vlasti onako otvoreno, energično i često prosvjedovao protiv svih nasilja okupatora i ustaša! Neka se, dakle, danas ne hvale i ne podsmjejavaju onome, koji se na djelu pokazao daleko junačkijim od njih!

Kad je, dakle, nadbiskup Stepinac, dne 12. travnja 1941. posjetio tzv. vojskovođu Kvaternika i 16. travnja tzv. poglavnika Pavelića, učinio je ono, što je njegov položaj iziskivao i što su analogno također drugi po njihovu položaju činili. U relaciji položaja to je jedno te isto.

A kad su mogli drugi, kad se drugima takva nešto ne zamjerava, zašto se to jedinome nadbiskupu Stepincu ne samo zamjera, nego čak predbacuje kao zločin?

Kad se spominju već ona dva posjeta, zašto se ne istakne, da nadbiskup Stepinac nije prisustvovao dne 13. travnja onome dočeku Pavelića na kolodvoru, kamo su nažalost i sramotu Zagrepčani pohrlili u masama? Zašto se ne spominje, da odmah prigodom Pavelićeva dolaska nije odslužio uopće Te Deum, a napose ne u katedrali? Zašto se ne spominje, da je Pavelić zbog nadbiskupova stava prema njemu kroz 4 godine okupacije jedan jedini put prisustvovao službi Božjoj u katedrali i to kad su Talijani 1943 priredili tamo zadušnice za vojvodu od Aoste, a i taj jedini put nije ga na ulazu dočekao ni nadbiskup ni nitko od klera, nego samo obični sakristan? Ponaša li se tako jedan nadbiskup prema tzv. državnom vla-

daru, kojega tobože priznaje, podupire i s njime surađuje?

Na raspravi bio je čitan jedan pasus iz okružnice, koju je nadbiskup dne 28. travnja 1941., dakle 18 dana nakon osnutka tzv. Nezavisne Države Hrvatske, bio uputio kleru nadbiskupije zagrebačke. Ali je trebalo citirati i druge pasuse iz iste okružnice, kao npr. ovaj:

... 'molim vas i pozivam, da svim silama nastojite i radite oko toga, da naša Hrvatska (ne dakle Nezavisna Država Hrvatska) bude Božja zemlja, jer će samo tako moći izvršiti dvije bitne zadaće, koje kao država imade da izvrši u korist svojih članova'.

I zatim: 'Moramo svuda upozoriti i učiti, da sveti zanos i plemenito oduševljenje u izgradivanju temelja mlade Države Hrvatske (i opet ne Nezavisne Države Hrvatske)

Nadbiskup u molitvi

bude nadahnut strahom Božjim i ljubavlju za Božji zakon i njegove zapovijedi, jer će samo na Božjem zakonu, a ne na lažnim načelima ovoga svijeta Država Hrvatska biti izgrađena na čvrstom temelju'.

Zar ono, što je nadbiskup rekao samo Božjim zakonom i Božjim zapovijedima, nije u biti jednako najplemenitijim načelima svih u istini kulturnih naroda, svega kulturnoga svijeta? Zar poziv na Božji zakon i Božje zapovijedi znači kolaborirati s neprijateljem, podstrekavati okupatora i ustaše u njihovim zločinima? Kamo sreće, da su se oni, o kojima je ovisilo, držali nadbiskupova poziva! Teško bi onda itko, kome je do stvari, a ne do forme, prigovorio tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Ali nadbiskup nije kriv, što je protiv njegovih riječi, volje i nastojanja, sve pošlo protivnim pravcem.

Više no govoriti, pozivati, karati, žigati, spašavati i djelotvorno otklanjati veća zla nije bilo u njegovoj moći. Pa i oni, kojih

se moć sastojala u oružju i svim mogućim materijalnim sredstvima uspjeli su tek, da nakon četiri odnosno pet godina obore Hitlera i njegove ortake i tako učine kraj njihovim zločinima!

Znatan dio optužnice sačinjava ono, što su razni svećenici radili po čitavoj tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Za njihova djela okrivljuje se nadbiskup Stepinac. Ovakvo okrivljavanje iz nepoznavanja uređenja Crkve i kanonskoga prava izvire. Ono se osniva na pogrešnom mišljenju, da nadbiskup ima vlast nad svim drugim biskupima. Međutim po kanonu 273. nadbiskup u vlastitoj dijecezi ima ista prava i obaveze kao i svaki drugi biskup u svojoj dijecezi. Svaki je biskup, kao ordinarij u svojoj dijecezi potpuno samostalan i nadbiskup nema pravo, da se pača u njegovu nadležnost.

Dosljedno dome, svećenici iz drugih biskupija nisu ni u čemu podvrženi nadbiskupu ni ovisni o njemu. Nadbiskup na njihove čine ne može nikako prisilno utjecati. Zato, i bez obzira na to, da niko ne može odgovarati za čine drugih, nadbiskupu se nikako ne može upisati u krivnju ono, što su pojedini svećenici radili na području drugih biskupija izvan zagrebačke. Pa i na području potonje nema on nikakve vlasti nad redovnicima (fratrima). Nad redovnicima, franjevcima, imao je vlast optuženi provincijal fra Modesto Martinčić, koji inače voli nekršćanski svaljivati vlastitu krivnju na nadbiskupu, iako ne može dokazati, da je za vrijeme okupacije učinio ma što sličnoga, plemenitoga, spasavačkog u odvažnoj djelatnosti nadbiskupa Stepinaca.

Od svećenika, za kojih se djela čini odgovornim nadbiskup Stepinac, tek se vrlo mali broj nalazi na području nadbiskupije zagrebačke, ali se ni za njih ne može dokazati, da su išta počinili, podstreknuti ili potaknuti po nadbiskupu. Sve, na što je nadbiskup poticao sebi podređeno svećenstvo, posredno i neposredno, riječju ili djelom, bilo je samo lijepo, moralno i u skladu s kršćanskim naukom. Pa ako se pojedini svećenik udaljio od stalno mu pokazivanog puta, jasno je, da ne može to biti krivnja nadbiskupova, nego samo lično dotičnog svećenika. Ako je koji svećenik propagirao ustašku ideologiju, sigurno toga nije naučio od nadbiskupa Stepinca, koji je tu ideologiju pobijao. Ako je koji svećenik zaboravio ne samo, da je svećenik, nego da je i čovjek, te učinio nasilja nad savješču i tijelom članova hrvatskoga i srpskoga naroda, ni to ne može biti krivnja nadbiskupa Stepinca, koji je po svojim riječima i djelima živa osuda i protivnost takva postupka.

(nastavit će se)

DOMOVINA ĆE PAMTITI: POVODOM SMRTI VLADE GOTOVCA

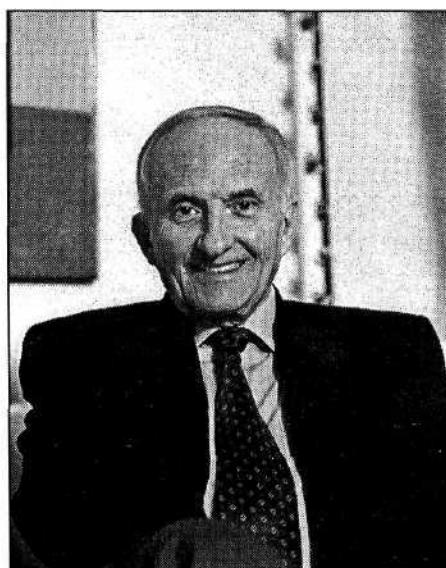
Iako se svega nekoliko tjedana kasnije čini da je potpuno zaboravljen, definitivno poko-pan velikim, patetičnim riječima izrečenim nad njegovim odrom, smrt Vlade Gotovca važan je dogadaj za Hrvate. Važan koliko po odlasku jednoga briljantnog intelektualca, koji je htio biti i političarem, toliko i po činjenici da su sve viđenije osobe iz javnoga i političkog života očutjele potrebu da, govoreći o Gotovcu, kažu nešto zapravo o sebi. I upravo radi toga, kad se malo odmaknemo, pokazat će se da većina epiteta pridjevenih mu nakon vijesti o smrti, više govori o tome što Vlado Gotovac nije bio, nego o onome što jest bio. Možda najparadoksalnije od svega je to, da je posljedne deset-ječe njegova života presudno odredio Franjo Tuđman, prema kojem je Gotovac osjećao takav animozitet da mu je bezuspješno htio biti negacijom, a da se od njega u ime nacije oprostio Stipe Mesić, Tuđmanov pomazanik i kasniji otpadnik, intelektualno potpuno nedorastao i jednomu i drugomu. I osim zajedničkoga protutuđmanovskog žara, teško je vjerovati da je Gotovac s Mesićem mogao imati išta zajedničko. Bilo bi tužno, da je taj zajednički žar legitimirao Mesića za držanje nadgrobнog slova, baš kao što bi brižno njegovan lik moralnog prototipa narušila slutnja, da je Mesićev današnji položaj predsjednika države tako snažno godio i zagrobnomu pjesniku samoubjublu.

Više nego političar, Gotovac je bio pjesnik, filozof, nadasve govornik. Ali, svi hvalospjevi o njemu kao velikom pjesniku i sjajnom filozofu ne će biti dostatni da pokriju činjenicu, da Gotovac ni kao pjesnik, ni kao filozof nije ostavio zaokruženo, cijelovito i nezaobilazno djelo. O njemu će se možda pisati, ali se čini, da ga se ne će čitati. Za razliku od nekih njegovih političkih govora, njegovu literarnom i filozofskom opusu nedostaje ono što privlači i odgaja mlade naraštaje. Možda je to posljedica njegova solipsizma, često hinjene samodostatnosti koju su mnogi, pogotovo oni neskloni njegovim političkim pogledima, bez rezerve proglašavali taštinom. Radi toga je nerijetko ostavljao dojam onoga koji čezne za slušaćima i istodobno prezire one koji slušaju njegove već poslovične monologe. Ni u panegiricima tzv. liberalnoj demokraciji nije ga uzneniravalo to što sklonost monologu podrazumijeva nesklonost slušanju drugoga, dakle toleranciji, drugim riječima - nesklonost demokraciji. Sjajno izobražen intelektualac, s teorijom političke misli snalazio se jedva bolje nego s političkom povješću i svoga, a kamoli tuđih naroda. (I zapravo je uopće dvojbeno, od kojeg se trenutka on pronalazi u *liberalizmu*. Jer, oni koji su dulje poznavali i njega i druge poznate

Piše:

Tomislav JONJIĆ

hrvatske disidente, ne mogu se sjetiti da je među njima svojedobno bilo izraženijih naklonosti prema sociološko-političkim strujama koje su iz tadašnje hrvatske perspektive s pravom mogle biti smatrane pomodarstvom.) Nismo ga vidjeli u ulozi obnašatelja izvršne vlasti, da bismo mogli suditi, je li i na nj primjenjiv onaj Neumannov poučak o relativnosti demokratskog uvjerenja.

U svakom slučaju, u njegovu praktičnom djelovanju nakon raspada Jugoslavije i sloma komunizma, bilo je jasno da je precizniji i uvjernijivi u detektiranju i prokazivanju patoloških pojava, u žustrom i duhovitom opisanju nemoralnih karaktera, nego u oživotvorenju općeljudskih i nacionalnih idea koje je ponekad - nikad kao u znamenitom govoru majkama na današnjem zagrebačkom Krešimirovu, a onda Lenjinovu trgu - znao učiniti tako privlačnima i tako bliskima. Ni kao predsjednik obnovljene Matice hrvatske, a to je bio u odsudnom trenutku nacionalne povijesti, nije iskoristio prigodu da Matica doista postane maticom. Sporovi s političkim vlastima pritom ne mogu služiti kao isprika, pa je bespredmetno raspravljati tko ih je i kako izazvao (iako se činilo, kao da u tom suvišnom stanju uživaju i Gotovac i predstavnici tadašnje vlasti). Jedan od njegovih predstasnika, veliki Filip Lukas, živio je u nesklonijim vremenima i pod apsolutno nesklonim režimima, pa je Maticu pretvorio u luč koja je jarkim svjetлом vodila čitav, tada još mahom nepismen narod. Kao što je

Matica stajala uz bok najjačim političkim snagama u narodu, tako je Lukas stajao uz bok narodnim vodama. Gotovac je imao sličnu, možda i bolju prigodu i nije ju iskoristio. Kao toliki Hrvati, više je umještosti i dostojanstva pokazivao u intelektualnoj oporbi, nego u trencima kad je bio ili mogao biti blizak vlasti.

I kao što se u Matici okružio mnogim bezličnim tipovima, tako su *ipersonae dramatis* njegove političke karijere često bili ljudi sumnjive prošlosti i krajne neizvjesne budućnosti. Njima je godilo biti s hrvatskim Ciceronom. Njegova bliskost služila im je kao isprika i ukras, dok je on to doživljavao drugačije, ne osjećajući da ga bilo tko iskoristava. U ime fantomskoga građanskoga političkog centra, kojega je posve pogrešno (za jednoga kritičnog intelektualca i naivno) idealizirao, pred kraj života lakše je pronalazio zajednički jezik s nekadašnjim hrvatomrcima, nego s hrvatskim nacionalistima. On, koji je svojedobno napisao da se Hrvatska mora postaviti kao mjerilo u svakom trenutku, u svakom potезу, sljedbenike takvog stajališta odjednom je bio sklon odbaciti kao stare, prljave krpe. To ga, međutim, nije učinilo antihrvatom, kao što su mu neki za života, a neki i nakon smrti htjeli, dijelom i uspjeli javno spočitnuti.

Zapravo, već sama rasprava o tome uvredljiva je i nedopustiva. Da je za Hrvatsku spremna trpjeti, Gotovac je dokazao i u trenutcima kad bi mu drugačiji izbor nesumnjivo otvorio vrata zemaljskog raja. On je izabrao Hrvatsku, kad su mnogi od njegovih današnjih i hvalitelja i opadača birali Jugoslaviju. On je izabrao demokraciju i slobodu u vrijeme kad su mnogi s obje strane današnjih barikada birali čizmu i bič. To je ono, po čemu će povijest pamtitи Vladu Gotovcu. Ne po nespretnim koracima, ne po objavljenim ili neobjavljenim knjigama, ne po koalicijama sa šarenim družinama i beznačajnim individuama, nego po tome što je u najgorim trenutcima za svoj narod, bio jedan od simbola borbe za slobodnu i neovisnu Hrvatsku. Bio je jedan od rijetkih hrvatskih književnika, koji je znao da se sva sudbinska pitanja, pa i ona literarna, odlučuju na nacionalnom, na političkom polju.

I upravo radi toga, u jednom od posljednjih javnih istupa, tjelesno već vidno shrvan teškom bolešću, ali duhovno još bodar, izjavio je kako se ne boji ni smrti ni samoće, jer svagdje je i u svakom trenutku s njime njegova Domovina. To je prava politička oporuka Vlade Gotovca. Kao što je Hrvatska s njim bila do posljednjeg trenutka, tako će i on trajno predstavljati jedan od blistavih izraza raznolikoga duhovnog bogatstva hrvatske domovine... •

SJEĆANJE NA SLAVKA LONČARA

Među brojnim umrlim našim supatnicima i borcima za slobodnu Hrvatsku u 2000. godini je i Slavko Lončar, stogradiški robojaš iz šezdesetih godina i pravnik poznat po savjesnosti u radu i po privrženosti obitelji i domovini Hrvatskoj.

Slavko je rođen godine 1935. u Petrovinskim Novakima - jastrebarskom kraju, u svakom smislu u hrvatski tradicionalnoj obitelji i u sredini koja je uvijek držala do svoje tradicije prožete katolicizmom, ljubavi prema obitelji i domovini Hrvatskoj. I cijeli Slavkov život bio je prožet takvim stanovištem još od njegovih mlađenačkih dana. Sin oca hrvatskoga vojnika u Drugome svjetskom ratu od malena je spoznao sva stradanja hrvatskoga naroda, posebno ona u monarhističkoj Jugoslaviji, u Drugome svjetskom ratu, na Križnom putu 1945. i godina koje su slijedile u totalitarnom komunističkom sustavu. Posebnu ljubav Slavko je gajio prema svojim roditeljima i prema svemu što gaje činilo jedinkom hrvatskog naroda, prema hrvatskoj knjizi i prema hrvatskoj povijesti, u okviru kojih je stasao i rastao doživljavajući i proživljavajući sve hrvatske uspone i padove, sva nacionalna radovanja i stradanja, identificirajući se s njima i određujući se prema njima.

Hrvatska u svim svojim sastavnicama bila je Slavkova glavna tema, nikad neispričana priča, stalno sanjam san i njegova stalna preokupacija. Ako to imamo na umu onda se ne trebamo čuditi što se Slavko Lončar 1962., još kao student prava na zagrebačkom sveučilištu, uključio u tajnu hrvatsku organizaciju s ciljem borbe protiv nehrvatske i totalitarne komunističke Jugoslavije i stvaranja nezavisne Hrvatske.

Ta je organizacija već g. 1964. bila otkrivena. Među procesuiranima bio je i Slavko Lončar, osuđen na kaznu 16

Piše:

Andelko MIJATOVIĆ

mjeseci strogog zatvora. Većinu te kazne Slavko je odležao u po zlu poznatoj kaznionici u Staroj Gradišći, tih šezdesetih godina ravnoj opisima Dantova pakla. Da bi predočili te uvjete, dovoljno je znati daje za Slavkova relativno kratka boravka u Staroj Gradiški jugoslavenska policija likvidirala četiri zatvorenika i da se svaki politički osuđenik mogao naći na toj listi za likvidaciju.

Slavko Lončar

I Slavko je kao politički zatvorenik bio izložen svakodnevnom političkom ponižavanju, izgladnjivanju, općim lošim uvjetima boravka u vlažnim i hladnim prostorijama, slaboj odjeći i obući, obveznom i teškom radu pod stalnom stražarskom paskom, stalnim špijuniranjima, provociranjima i šikaniranjima na razne načine, pa i smrtnim pogiblima. I kad je doveden zajedno sa suošuđenicima u kaznionicu, nije stavljen u običajenu karantenu nego u izolaciju, a zatim u najlošiju radnu skupinu tzv. Prijevoznu grupu u kojoj se fizički puno radilo i po najlošijim vremenskim uvjetima, s vrlo slabom hranom, tako da se i Slavko,

kao i ostali njegovi supatnici, ubrzo pretvorio u živi kostur.

Iako tako izgladnjivan i zastrašivan, ali duševno i moralno ni svinut ni slomljen, Slavko je izišao, kako davno reče veliki Šuflay, iz maloga zatvora u veliki zatvor. Nakon ukinuća nezakonite odluke o zabrani studija iz g. 1964., nastavio je studij prava i završio ga. Potom je izdržao jugoslavenski vojnički dril, a onda se našao u okruženju teškog dobivanja posla. I taj je problem, iako je bio pod stalnom presijom jugoslavenske policije, rješavao zahvaljujući hrabrim i dobrim ljudima koji su ga prihvatali upravo zato što je bio kakav je bio i dijelili su s njim dobro i zlo.

Većinu radnog vijeka Slavko je proveo kao pravnik u građevinskom poduzeću "Građevina". Više od posljednjih dvadeset godina pratila ga je teška bolest, ali se, zahvaljujući svojoj jakoj osobnosti i pomoći svoje obitelji s njom vrlo strpljivo nosio.

Slavko je bio vrlo razborit, otvoren i radin čovjek, vjeran svojoj obitelji i svom narodu. Nikad nije zaboravljao što je on, njegova obitelj i njegov narod pretrpjeli od srpske i komunističke jugoslavenske vlasti. Iako i sam u nepovoljnim okolnostima, i u zatvoru i nakon izlaska iz zatvora nastojao je pomagati supatnicima. Kao hrvatski domoljub sudjelovao je u uspostavi hrvatske države i sve do smrti zorno je pratio politička zbivanja u Hrvatskoj.

Preminuo je nakon duge i teške bolesti 4. rujna 2000. u zagrebačkoj bolnici na Rebru, a njegovi kremirani posmrtni ostatci položeni su u groblju njegova rodnog mjesta u Petrovini, uz njegove predke.

IN MEMORIAM ANA RADOŠ 1925-2001.

(Nadgrobno slovo, održano 8. siječnja 2000. u Slavonskom

Brodu)

Draga obitelji pokojne Ane, naše drage tajnice i osnivača Podružnice HDPZ-a Brodsko-posavske županije, dragi uznici i hrvatski domobrani, dragi gosti i prijatelji! Sastali smo se da povodom smrti i tužnog trenutka koji nas je zadesio, kažemo nešto o pokojnicima, koja nas je svojim životom i radom itekako zadužila. Sve ono što ću reći, duboko vjerujem, da svи zajedno osjećamo i sretni smo što smo imali sreću upoznati i raditi sa našom dragom Anom.

Otvori, gospodine Bože, Aninoj duši vrata za ulazak u novi život u kojem smrti više ne će biti, ni tuge, ni jauka, ni boli... a u ovozemaljskom životu naše Ane bilo je i jauka i tuge i boli i nepravde - na pretek.

S nepunih 20 godina osudena je i odrobijala 5,5 godina u zidinama logora u Požegi, samo zato što je već tako mлада sanjala o slobodnoj i demokratskoj Hrvatskoj. Odgojena u strogo katoličkom duhu, bila je nacionalno opredijeljena i svjesna važnosti vjere i nacije, Anaje svoj životni križ nosila strpljivo u hladnoj i vlažnoj samici, te radeći u vodi i blatu Lonjskog polja, podnijela je odvajanje od tek rođenog joj djeteta... i nije se slomila.

Religiozan čovjek zna da je trpljenje pokora puna smisla, da iskušenje ima smisla u kojem se čelici snaga, jer je u svim tim situacijama religiozan čovjek uronjen u svog Boga i samo u Bogu može naći svoj duboki mir duše i snagu koju čovjek ne može dati. Nakon izlaska sa robije, Ana je obilježena, nepodobna, smatra na državnim neprijateljem i njezina kalvarija se nastavlja i sljedećih gotovo 40 godina. Ana je imala snagu, jaku volju, sposobnost, osjećaj za pravdu, iskrena, neposredna, imala je razumijevanje za svakoga. U silnoj želji da pomogne svojim supatnicima, hrvatskim političkim zatvorenicima, Ana se na najveći mogući način prepusta radu u Društvu, koje u Brodu djeluje od 1995., u čijem osnivanju daje veliki doprinos. Teško je shvatiti tu silnu želju da drugima pomogne, tu neizmjernu strpljivost i razumijevanje s kojima ona prihvata svoje supatnike - bivše robejače za Hrvatsku, jer sve su to ljudi većinom u poodmaklim godinama, načetih živaca, često psihički utučeni teškom prošlošću i materijalnim stanjem.

Ana je majčinski strpljiva i uredno obrađuje svakog pojedinca, savjetuje ga i često puta piše i u ime njega, jer ima nas sa svim manama i nedostatcima koje donosi starost. Radi Ana u uredu i kod kuće, prima supatnike u svaku dobu dana i tako sve do ljeta prošle godine, kada naglo gubi snagu, priznaje umor, no, ona hoće raditi, paju i prevozimo na radno mjesto sve dok nije potpuno sagorjela unatrag par mjeseci. Zahvaljujući samo takovoj neizmernoj energiji obrađeno je putem Ogranka 150, a u Podružnici do 250 članova. Bili su to mukotrpni poslovi i uvelike zahvaljujući takovom radu i ostvarenim rješenjima o statusu političkog uznika bivšim osuđenicima omogućeno je da ostvare svoja određena zakonska prava o naknadi za provedeno vrijeme na robiji. Ana vodi nesebičnu brigu i o onima kojima je potrebna i socijalna pomoć, te poduzima sve što je u mogućnosti da putem Društva pomogne takovim članovima, te je i na tom radu nastojala biti što pravednija i humanija. Za takove osjećaje posebna joj H V A L A !

Ana je bila svima oslonac, prijatelj, sestra i majka. Imala je veliko srce, bila je veliki čovjek. Voljela je ljudе, a iznad svega svoju domovinu Hrvatsku. Ana je jako voljela pjesmu njezine supatnice iz logora, Ljubice Došen - HRVATSKOJ! Evo tih stihova: *77 si moja duša, / Ti si moj jedini svijet, ideal i ljubav. / Ti si moja tuga, Križ kojeg nosim ponosom i bolom. / Ti si moja nada, u Isusu radost, neizmjerna snaga.*

Zahvalni smo ti Ana za sve, žao nam je što ti to nismo dovoljno pokazali dok si bila s nama. Vjerujem da si sada negdje visoko među zvjezdama, u krugu tisuća svojih supatnika koji robovaše za našu HRVATSKU i da, obasjani milošću Božjom, gledate nas na ovozemaljskom rastanku u nadi ponovnog susreta pred licem Svetišnjega.

Jahve mi je svjetlost i spasenje, koga da se bojim? Jahve je štit života moga, pred kim da strepim? Zajedno molim Jahvu - samo to ja tražim, Da živim u domu Jahvinu - sve dane života svoga, Da uživam milinu Jahvinu i dom njegov gledam. Amen!

Ivan Rudec, predsjednik podružnice HDPZ SI. Brod •

U SPOMEN

VLADIMIR POREDUŠ

rođen 31.08.1927.,

umro 18.12.2000.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Sisačko-moslavačke županije

U SPOMEN

STJEPAN ORAIĆ

preminuo 27. studenog 2000.

u 73. godini

FRANJO KRANJIĆ

preminuo u 78. godini

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Krapina

U SPOMEN

ĐURO POSAVAC

preminuo u 73. godini

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Križevci

HDPZ - Podružnica Slavonski Brod

U SPOMEN

STIPO MATKOVIĆ

rođen 1912., umro 2000. g.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Brodsko-posavska

U SPOMEN

ZDENKO AVDIĆ

preminuo 22.11.2000. g.

u 79. godini

Laka mu hrvatska zemlja!

U SPOMEN

MARIJAN HABEK

preminuo u 58. godini u Koprivnici

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Koprivničko-križevačka

U SPOMEN

IVO GRBIĆ

rođen 7.03.1922.

umro 8.11.2000.

Laka mu hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

M. TEOFANIJA - MARIJA DŽAJA

preminula 27.12.2000.

u 89. godini u Dubrovniku

DRAGO MALTARIĆ

1913.-2000.

Preč. IVAN MRŠO, kanonik

1929.-2000.

ANTO (IVE) PAVLOVIĆ

1913.-2000.

ZVONIMIR KREKOVIĆ

1922.-2000.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Sarajevo

U SPOMEN

Anka URUKALOVIĆ,

rođena 28.08.1925. u Kutjevu, članica HDPZ-a Podružnica Rijeka, presudom Divizijskog vojnog suda u Osijeku, 1945. osuđena na kaznu zatvora od 1 godine, te je navedenu kaznu izdržala u Novoj Gradiški i Zvečevu.

Umrla je 27.12.2000.

Ana SEČEN

rođena 24.06.1908. u Doboju, članica HDPZ-a Podružnica Rijeka, presudom Divizijskog vojnog suda u Sarajevu od travnja 1947. osuđena na kaznu zatvora od 2 god. radi kaznenog djela iz Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države. Kaznu je izdržala u KPD Zenica od siječnja 1947. do prosinca 1948. Umrla je 28.12.2000.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Rijeka

U SPOMEN

JOSIP OREŠKOVIĆ

rođen 9.02.1923. godine u Otočcu,

umro 28.11.2000.

Presudom Vojnog suda XI. korpusne vojne oblasti JA, od 28. srpnja 1945. broj: 422/45, osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 18 mjeseci. Kaznu zatvora izdržavao u Staroj Gradiški, od 26. svibnja 1945. do 04. lipnja 1946.

JELA NOVAK

pridruženi član Podružnice,

Rođena 09.10.1911. u Gredi, Ivanec, umrla 29.05.2000.

Laka im hrvatska zemlja!

HDPZ - Podružnica Varaždin

U SPOMEN

Jandrija BUŠKULIĆ

rođen 25.11.1924. u Viru, Zadar, presudom Vojnog suda oblasti za Dalmaciju, od 1945. osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 15 godina. Kaznu je izdržao u KPD Stara Gradiška u trajanju od 3 godine.

Umro je 28.12.2000.

Anka PUDIĆ

rođena 07.03.1921. u Kulina, Derventa, presudom Okružnog suda u Doboju od veljače 1948. suđena je radi kaznenih djela počinjenih suradnjom s osobama koje su se odmetnule od narodne vlasti na kaznu zatvora od 8 godina. Kaznu je izdržala u KPD Zenica i Stolac od rujna 1947. do prosinca 1951. Umrla je 17.12.2000.

Ivan VLAHOVIĆ

rođen 06.02.1916. u Banovini, Delnice, član HDPZ-a Podružnica Rijeka, presudom Okružnog narodnog suda u Delnicama 1946. osuđen radi kaznenog djela iz Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države, na kaznu od 8 god. Navedenu kaznu izdržao u KPD Lepoglava od siječnja 1946. do lipnja 1948. Umro je 01.11.2000.

Ivan KRAJAČIĆ,

rođen 23.05.1918. u Osojniku, Vrbovsko, član HDPZ-a Podružnica Rijeka, presudom Vojnog suda od 02. lipnja 1945. suđen na kaznu lišenja slobode s prisilnim radom u trajanju od 5 godina, zbog sudjelovanja u hrvatskoj domovinskoj vojsci. Kaznu od 1 god i 23 dana izdržao u KPD Lepoglava od 1945. do 1946. Umro je 28.11.2000.

Ivan GRAČANIN,

rođen 01. veljače 1909. u Sarajevu, član HDPZ-a Podružnica Rijeka, presudom Vojnog suda u Splitu od 1953. suđen na 3 god. zatvorske kazne. Kaznu je izdržao u Lepoglavi od 1952. do 1955. Umro je 27.11.2000.

Laka im hrvatska zemlja!

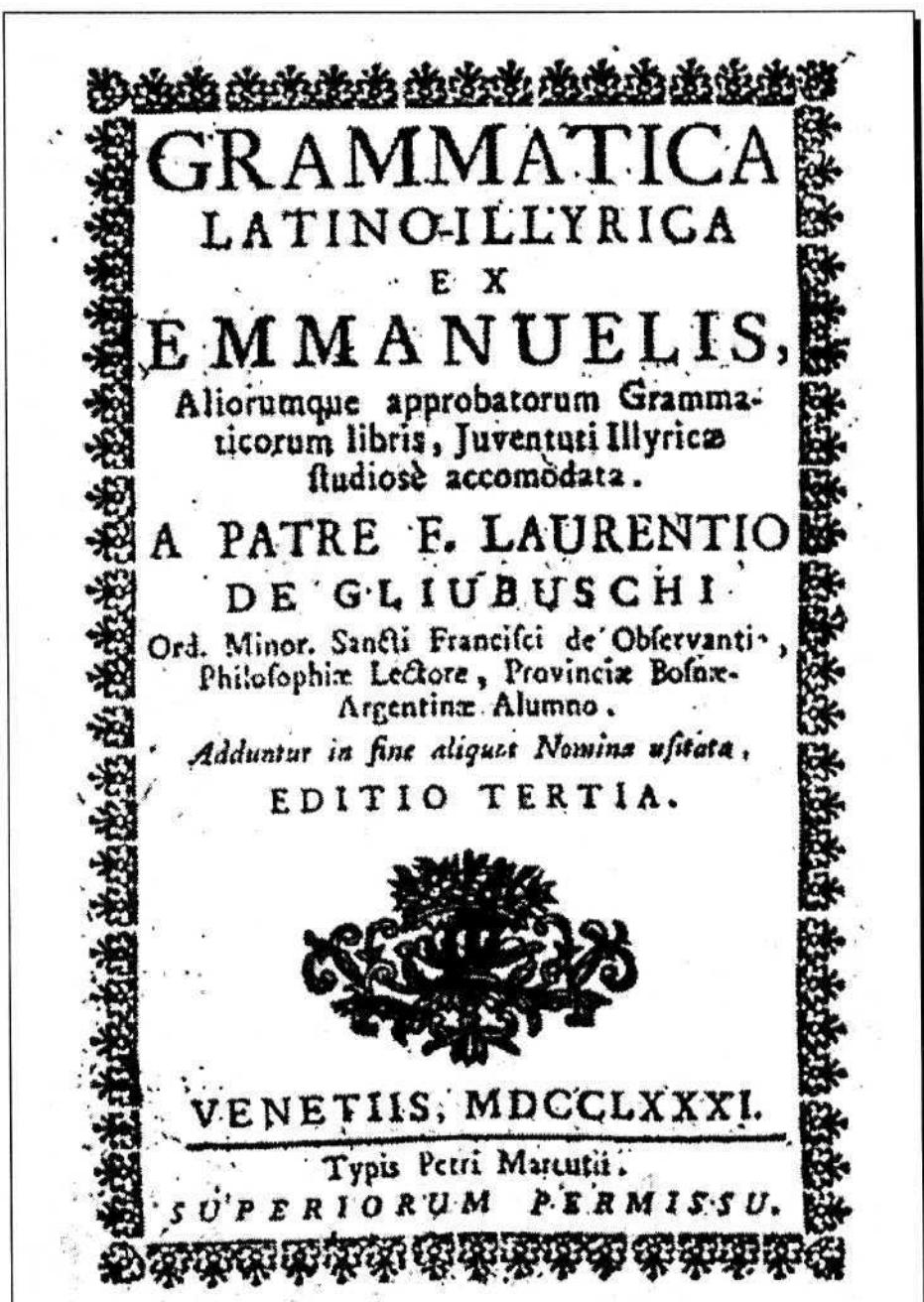
HDPZ - Podružnica Rijeka

IN DIESEM HEFT

Die Kroaten werden noch immer in einem Teil der europäischen und der Weltöffentlichkeit als das "Genozide Volk" betrachtet. Das ist, betont Dr. Franjo Flajšman, das Resultat der serbischen Propaganda, die ihre Anfänge am Anfang des vorigen Jahrhunderts und den Höhepunkt während des Zweiten Weltkrieges erreicht hat. Zu dieser Zeit haben die Serben, die loyale Mitwirkende der Nazis waren, die Kroaten dem Westen als Verbrecher und Sympathisanten des Faschismus dargestellt. Im Grunde handelte es sich darum, dass Westmächte das Weiterbestehen Jugoslawiens um jeden Preis erhalten wollten. Da in diesem Staat Kroaten (sowie Mazedonier bzw. Montenegriner) ihrer Rechte beraubt und terrorisiert wurden suchten sie Hilfe von Großbritannien, Frankreich und den Vereinigten Staaten von Amerika. Als ihnen diese Hilfe nicht zugeteilt wurde, wandten sie sich an Ungarn, Bulgarien, Italien und Deutschland. Entsprechend dieser Lage haben sie 1941 den Unabhängigen Staat Kroatiens ausgerufen. Das nutzten die Serben aus, um antikroatische Propaganda zu entfachen. Einige Publikationen, die schon damals auf den großserbischen Charakter dieser Propaganda hinwiesen, wurden nicht betrachtet und vernichtet. So wurde eine negative Vorstellung über den Kroaten geschaffen, die noch heute verheerende Folgen hat.

***

Über zahlreiche Massengräber, in welchen Opfer der jugoslawischen kommunistischen Partisanen begraben wurden, schreiben in diesem Heft Dragutin Pelikan, Franjo Talač, Josip Jozo Suton und Ivan Vukić. Während des Bestehens des jugoslawischen Staates durfte man diese Grabstätten nicht kennzeichnen. Auch nach dem Bestehen des Kroatischen Staates gibt es noch viele Grabstätten, die nicht gekennzeichnet sind. Die Autoren weisen auf die Pflicht hin dies zu tun, nicht nur wegen moralischer Pflicht den unschuldigen Opfer gegenüber, sondern wegen dem pädagogischen Anlaß. Damit hätte man den jungen Generationen auf Dauer gezeigt, welche Früchte das jugoslawischen und kommunistische Experiment, getragen hat.

***

Im Zyklus der Verteidigungsreden in politischen Prozessen, veröffentlichen wir den ersten Teil der bekannten Rede, die der Zagreber Rechtsanwalt Dr. Ivo Politeo, auf dem Schauprozess gegen den kroatischen Metropoliten, Zagreber Erzbischof Dr. Alojzije Stepinac 1946 gehalten hat. Trotz exzellenter juristischer Argumentation in so einem Prozess, war jeder Versuch einer

Verteidigung vergeblich. Das jugoslawische kommunistische Gericht ließ etliche Zeugen der Verteidigung, die alle Punkte der Anklage, die dem Erzbischof zur Last gelegt wurden, widerlegen konnten, nicht zu. Die Seligsprechung des Erzbischofs Kardinal Stepinac durch Papst Paulus II. rief eine allgemeine Begeisterung des kroatischen Volkes, einschließlich seines nichtkatholischen Teiles, aus.

IN THIS ISSUE

A significant portion of the European and world public still believes the presumption of Croats being "genocidal". This, **Dr. Franjo Flajšman**, says is the fruit of Serbian propaganda which stems back to the last century and which was exploited during World War II. Then the Serbs - who loyally collaborated with the Nazis - portrayed Croats to the West as criminals and sympathisers of Fascism. The issue in fact though was that the Western democratic super powers hoped that Yugoslavia would remain intact at any cost. Seeing that the Croats (as were the Macedonians and Montenegrins), stripped of their rights in that state and terrorised, they sought assistance from Great Britain, France and the United States of America. When this help was not forthcoming, they were compelled to turn to Hungary, Bulgaria, Italy and Germany. As a result in 1941, they established the Independent State of Croatia. The Serbs utilised this fact to spread anti-Croatian propaganda. Some of the publications that tried to point out the greater-Serbian intentions in the nature of this propaganda were deliberately passed over or even destroyed. The result being a negative opinion of Croats which to this day has fatal repercussions.

***

Dragutin Plikan, Franjo Talian, Josip Jozo Suton and Ivan Vukić write about the numerous mass grave sites where the victims of the Yugoslav Communist Partisans were buried. During the time of the Yugoslav state, it was prohibited to mark these grave sites. Even now after the Croatian State was established the majority of this

mass graves have still not been marked. The authors warn that this should be done as this is not only a moral obligation towards innocent victims but has pedagogical reasoning too. In this way, young generations would be informed of the fruits of the Yugoslav-Communist experiment. Lest we forget!

***

In our cycle of defence speeches during political mounted trials, we publish the first part of the defence speech made by Zagreb attorney, **Dr.**

Ivo Politeo in 1946 during the mounted political trial against Croatia's metropolitan, Zagreb Archbishop, **Dr. Alojzije Stepinac**. Despite the brilliant legal arguments presented, any attempt of defence in such a trial was futile. The Yugoslav Communist court even rejected requests for defence witnesses to be heard who could have renounced any of the accusations brought against the archbishop. Archbishop Stepinac was beatified by Pope John Paul II creating a positive reaction amongst the Croatian people, including the non-Catholics amongst them.

Vlado Gotovac:

Gовор мјукама

Ја вас волим и ја се с вамијају! И када бих требао бирати да ли ћу с вамијају, или с овим страшима ћивјети, изабрао бих смрт.

Јер давно већ у овом свијету постоји један дивни стих једног великог пјесника који каže: «У најави се умирало од срама». Ми Хрвати, када не би имали ово достојанство и када не би имали ову ljubav, ми би умиралоје срама. Али ови овдје немају од чега умирјети, јер немају ни достојанства ни ljubavi!

Када би генерали имали обitelj, када би генерали имали djecu, када би генерали имали близње, онда никада не би засјели у овој zgradi. Али генерали немају djecu, ја вас увјеравам. Јер овај тко туђу djecu ubija nema djece, јер овај тко туђе majke ucviljuje nema majke, јер овај тко ruši туђe domove nema doma. И они moraju znati da na ovoj zemlji za njih nema ni majki, ni djece, ni doma. Umrijet ћe u pustoši svog mrtvog srca!

Sramit ћe ih se njihova djeca, јer nisu im bili očevi. Sramit ћe ih se njihove žene, јe rsu bili ubojice туђe djece. Sramit ћe ih se njihove obitelji, јер су uništavali туђe obitelji.

Stojimo овдје, dragi Zagrepčani, znate ли пред којом zgradom? Пред «Hrvatskim radišom», sazidanim да би се školovali hrvatski đaci i sirotinja. Да би Hrvatska napredovala, да би Hrvatska bila moderna nacija. Tu zgradu su gradili najhrabriji i najsromotniji Hrvati да би Hrvatska bila достојна Европе. А тко је у нjoj sada? Ostaci komunizma! Ubojice hrvatskog naroda!

Ovdje imaju образа да, zaposjevši naše svete zgrade, наše zadužbine, govore о svom posjedu u Hrvatskoj. Oni nam пријете да ћe узeti ono што је njihovo. Oni nam govore да ћe odlazeći ostaviti iza sebe pustoš. Pa mi znamo да ћe se vratiti jedino s onim што ћe ukrasti, јер никада друго ništa nisu ni imali!

Sve што имају, sve што pojedu, sve што пiju, sve што обlače, ваše je! Vi to plaćate, vi još за то радите, vi за то stradate! Oni ћe, kažu, ukrasti, а pitam tu gospodu, gdje su oni to stekli bogatstvo које је Hrvatska stjecala tisuću godina? Neka nam исприповедају gdje su to njihovi gradovi stari tisuće godina? Gdje su to njihovi dvorci, gdje su to njihove palače, gdje je то njihovo blago које mi овдје имамо и које пријете да ћe nam uništiti? Neka unište своје, ali lako им је, ne trebaju uništavati, јер ništa od тога ni nemaju!

Оно што они ћele, запамтите добро, ћele nas izjednačiti sa sobom, ћele da budemo divlji као они, ћele da nemamo ništa као они, ћele da budemo ubojice као они, ћele da nemamo morala као они, ћele da sjedimo u туđim domovima i u туđim

gradovima као они. Нама то не треба, mi имамо svoju domovinu, mi имамо своје gradove, mi имамо svoju kulturu, mi имамо svoju naciju. Neka odlaze odavle!

Molim vas lijepo, kakvi su то ljudi, ако smijemo говорити uopće о ljudima, koji sjede u туđim kućama, koji se griju na туđim ognjištima, koji живе u туđim zgradama, koji uživaju туђi novac i туђi kruh и usuđuju se ubijati one који им то daju? Umrli bi давно да имају и traga čovjeka u себи, umrli bi od срама, umrli bi od poniženja, umrli bi od onoga од чега svaki pošten čovjek umire i kad je pogriješio!

Ali demoni se kroz povijest provlače као да су besmrtni. Ali neka ne zaborave да je смрт која им је доšla definitivna. Ono што је umrlo u Moskvi, umrijet ћe i овдје! Ono што umire sa ruskim husgeneralima, umrijet ћe i овдје!

Moj kolega je rekao: «Uvijek ћe остати jedno pero i uvijek ћe netko reč: ne!» Ostat ћe i hrvatski narod, остат ћemo овдје sa stotinama, s tisućama pera да покажемо koliko smo и како kroz ovu povijest učinili да би опстали, да би били ljudi, да никад не би пристали да постанемо moralna strašila, kao оvi који nam tvrde да нас štite. Od koga nas štite u наšoj domovini? Od nas? Neka nas puste na miru, bolje ћemo se od njih snaći. Neka nas puste na miru, mi ћemo osigurati svoju slobodu, svoju nezavisnost i svoje достојанство!

I napokon, vi majke, i vi žene које ste tu дошли u jedinstvenom skupu који је ikada u Evropi održan, vi još jednom pokazujete да је Hrvatska u dubini svog srca она која је obrazovana и она која nije obrazovana, она која је muško и она која је žensko, prožeta истим, veličanstvenim načelom ljubavi i достојанства!

I zato sam почео с tim да вас volim, i zato sam почео с tim da radije с vama umrem, nego sa ovima живим. I znam, sasvim sigurno znam da ћu u оvoj ljubavi i s овом ljubavi, u овом достојanstvu i s овим достојanstvom живjeti i kad me ne буде, i то је моја радост и то је моја snaga као и svih vas!

A neka ta snaga, neka ta ljubav i neka ta hrabrost vodi Hrvatsku, onu naoružanu i ovu nenaoružanu, јer mi који nismo naoružani nismo ništa manje hrabri, nismo ništa manje ponosni, nismo ništa manje zaljubljeni u svoju domovinu. Ako nemamo oružje имамо snagu ovoga што је tu, snagu своје ljubavi, snagu svog достојанства, snagu своје spremnosti да umremo ako ne можемо као ljudi живjeti. I то је ono што ne damo! Živjeli!

OMLADINSKA ORGANIZACIJA
OSNOVNE ŠKOJE
RUNOVIĆ

K A R A K T E R I S T I K A
Z A D R U G A R I C U : J A K I Ć D A N I C U

Drugarica je rođena 20. VII. 1947. godine u Runoviću općina Imotski. Otječe iz porodice srednjeg imovnog stanja, pa je imala srednje uvjete za školovanje. U svojoj kući je sama od dijeca koji se školuju.

Aktivan je član Narodne omladine i redovito je dolazila na omladinske sastanke. Omladinsku članarinu je također plaćala redovito. Dosada nije učestovala lokalnim radnim akcijama. U školi je dobra kao drugarica i pomagala je ostalim u svojim mogućnostima. Religiozna je i posjećuje crkvene obrede. Postoji izgleda da bude dobra i još aktivnija omladinka, samo da se otarasi crkve.

Za Sekreterijat
Puljić Vinko

Narodna Omladina Hrvatske
OPĆINSKI KOMITET
IMOTSKI
Broj 125/1962
Imotski, dne 27.01.1962

Karakteristiku ovjerava Općinski komitet
NOM-e Imotski.

Predsjednik :
Ostojić Pero